

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ของตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ผู้วิจัยนำเสนอในเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยได้แบ่งเสนอเป็น 3 ตอนคือ

4.1 บริบทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านกายภาพ และสังคม ของตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านสังคม และองค์ประกอบของพื้นที่ (3 A's)

4.2 ปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และความสามารถในการจัดการ

4.3 แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในพื้นที่ ประกอบด้วย แนวทางการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบ ล่องแก่ง แนวทางการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบล่องแก่ง และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน

4.1 ข้อมูลบริบทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั่วไปของชุมชนในด้านกายภาพและสังคมของพื้นที่โป่งน้ำร้อน

ข้อมูลบริบทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั่วไปของชุมชนในด้านกายภาพและสังคมของพื้นที่โป่งน้ำร้อน ประกอบด้วย ข้อมูลด้านกายภาพ สังคม และองค์ประกอบของพื้นที่ ดังนี้

4.1.1 ด้านกายภาพ

ตำบลโป่งน้ำร้อนห่างจากตัวจังหวัดจันทบุรีระยะทาง 48 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 282 กิโลเมตร มีพื้นที่ติดต่อแนวชายแดนประเทศกัมพูชา ประมาณ 69 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 205 ตารางกิโลเมตร หรือ 202,500 ไร่ ตั้งอยู่ทางตอนกลางและชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อ (อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี)

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลหนองตาก อำเภโป่งน้ำร้อน และอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี

ทิศใต้	ติดต่อ	ตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน และอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี และติดต่อสาธารณรัฐกัมพูชา ประชาธิปไตย
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	ตำบลเทพนิมิต อำเภอโป่งน้ำร้อน และสาธารณรัฐ กัมพูชาประชาธิปไตย
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน และกิ่งอำเภอ เขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ด้านทรัพยากรน้ำและแหล่งน้ำ ของตำบลโป่งน้ำร้อนนั้น พบว่า แหล่งน้ำของตำบลโป่งน้ำร้อนที่สำคัญคือ คลองโป่งน้ำร้อน ที่ไหลผ่านให้ความชุ่มชื้นแก่ชุมชนตลอดปี โดยเฉพาะในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนธันวาคมจะมีน้ำมากที่สุดในรอบปี ในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายนน้ำมีปริมาณลดลงแต่ยังไม่ถึงกับแห้งแล้ง โดยคลองโป่งน้ำร้อนมีต้นกำเนิดมาจากเขาสอยดาวที่อยู่ทางทิศเหนือของตำบล ไหลผ่านตำบลโป่งน้ำร้อนที่หมู่บ้านพญากำพู หมู่บ้านโป่งน้ำร้อน หมู่บ้านเขาหอม หมู่บ้านใหม่ หมู่บ้านเครือหวาย ไหลออกหมู่บ้านคลองใหญ่ ตำบลคลองใหญ่ และไหลผ่านออกไปทางสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตย

มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญคือ แม่น้ำจันทบุรี แม่แหล่งต้นน้ำ ต้นกำเนิดจากเขาสอยดาวได้ เขาสามง่าม เขาชะอม เขาคิชฌกูฏ ด้านใต้มีลำธารมากมาย เช่น คลองตารอง คลองตาพร ไหลมารวมกันกลายเป็นคลองจันทน์ นอกจากนี้ยังมีคลองกระทิง คลองหงแพน ไหลมารวมกันกับคลองจันทน์ กลายเป็นแม่น้ำจันทบุรี ไหลผ่านอำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ออกสู่ทะเลอ่าวไทยในเขตอำเภอแหลมสิงห์

ตำบลโป่งน้ำร้อนมีแหล่งน้ำสำคัญคือ คลองโป่งน้ำร้อนที่ไหลผ่านชุมชน ซึ่งชุมชนใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน และทรัพยากรต่างๆ จากน้ำเป็นแหล่งอาหารและหารายได้เสริม รวมตลอดไปจนถึงเป็นที่พักผ่อนของชุมชน นับตั้งแต่อดีตชุมชนได้อาศัยคลองโป่งน้ำร้อนในการใช้ดื่ม ใช้กินในครัวเรือน ซักล้างทำความสะอาดเสื้อผ้าและร่างกาย และที่สำคัญชุมชนได้ใช้น้ำในการเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลักในการสร้างรายได้ ตำบลโป่งน้ำร้อนนิยมทำสวนผลไม้ ได้แก่ ทูเรียน เงาะ มังคุด ลองกอง สละ ระกำ ลำไย เป็นต้น พืชไร่ที่ปลูกมากที่สุดได้แก่มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พืชสวนที่พบได้แก่ พริกขี้หนูสวน เป็นต้น

คลองโป่งน้ำร้อนมีพืชพรรณสัตว์น้ำพอสมควร มีปลาให้พบในคลองโป่งน้ำร้อนบ้าง แต่ไม่มาก เนื่องจากสภาพคลองในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนธันวาคม มีลักษณะน้ำไหลเชี่ยว

ปลาไม่สามารถวางไข่อย่างมีประสิทธิภาพได้ และน้ำในคลองโป่งน้ำร้อนถูกใช้ในการเกษตร จึงถูกรบกวนในการเป็นที่อยู่อาศัยของปลา แต่ถึงกระนั้นยังพบปลาอยู่บ้าง พอเป็นแหล่งอาหารของชุมชนในการหาปลา สัตว์น้ำ เพื่อบริโภคในครัวเรือนได้บ้าง แต่ชุมชนเน้นใช้น้ำเพื่อใช้ประโยชน์ในการเกษตรเนื่องจากจังหวัดจันทบุรีในฤดูฝนมีฝนตกชุกมาก เห็นได้จากในรอบ 6 ปีที่ผ่านมา จังหวัดจันทบุรี มีปริมาณฝนตกเฉลี่ยต่ำสุดวัดได้ 193.53 มิลลิเมตร ในปี 2540 จำนวนวันฝนตก 137 วัน ปริมาณฝนตกเฉลี่ยสูงสุดวัดได้ 292.23 มิลลิเมตร ในปี 2542 จำนวนวันฝนตก 185 วัน (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี, 2547) ทำให้คลองโป่งน้ำร้อนมีน้ำที่สามารถนำไปใช้ในการเกษตรได้ ความอุดมสมบูรณ์ของคลองโป่งน้ำร้อนทำให้พื้นที่คลองโป่งน้ำร้อนบริเวณที่ไหลผ่านตำบลโป่งน้ำร้อนมีเกาะแก่งน้อยใหญ่ต่างๆ มากมาย เช่น แก่งวังขอน แก่งวังวน แก่งกะทะ แก่งวังยาง แก่งหนองบอน แก่งร้อยเมตร ยังมีแก่งน้อยใหญ่ที่ไม่มีชื่อตลอดเส้นทางคลองโป่งน้ำร้อน ปลาที่พบในคลองโป่งน้ำร้อน ได้แก่ ปลาพลวง ปลาแค้ ปลาช่อน

ด้วยสภาพคลองโป่งน้ำร้อนที่มีเกาะแก่งน้อยใหญ่มากมาย และลักษณะของสายน้ำที่ไหลเชี่ยว เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลัก คือการล่องแพยางและเรือแคนู จึงทำให้คลองโป่งน้ำร้อนเป็นแหล่งนันทนาการของผู้คนทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดเข้าไปเที่ยวพักผ่อน และเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวแบบผจญภัยจึงนิยมไปเที่ยวที่คลองโป่งน้ำร้อน เป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดจันทบุรีมากขึ้นอีกด้วย แต่ขณะเดียวกัน การเข้ามาใช้คลองโป่งน้ำร้อนก็อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของคลองโป่งน้ำร้อนได้ หากขาดความระมัดระวังและมุ่งส่งเสริมแต่การท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ตำบลโป่งน้ำร้อนยังมีบ่อน้ำพุร้อนตั้งอยู่ที่บ้านพญาเก้าพูข มีลักษณะเป็นบ่อน้ำพุร้อนจากธรรมชาติ อยู่ห่างจากตัวอำเภอโป่งน้ำร้อนเพียง 12 กิโลเมตร มีทางลาดยางเข้าถึงสะดวก

ด้านทรัพยากรป่าไม้ ของตำบลโป่งน้ำร้อนนั้น พบว่าสภาพพื้นที่โดยทั่วไปทางด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออกเป็นป่าไม้ ภูเขา และที่สูงเป็นส่วนใหญ่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 30 – 190 เมตร ทิศใต้เป็นชายฝั่งทะเลมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม บางแห่งเป็นแหลมและหาดทรายสูงจากระดับน้ำทะเล 1 – 5 เมตร

ป่าไม้ของตำบลโป่งน้ำร้อน มีสภาพป่าเป็นป่าดิบชื้นเป็นส่วนมากและบางส่วนยังพบป่าแดงหรือป่าเต็งรัง เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นทั้งที่ดอน ลูกคลื่นลอนลาด ลอนชัน สูงๆ ต่ำๆ และมีภูเขาอยู่เป็นจำนวนมาก จึงทำให้มีพื้นที่ป่าที่สำคัญ ส่วนใหญ่เป็นป่าอยู่บนภูเขา โดยพบป่าดิบชื้น ในตำบลโป่งน้ำร้อนเป็นบริเวณที่ได้รับลมมรสุมโดยตรง มีฝนตก

เฉลี่ยในรอบปีสูง และฝนตกกระจายเกือบตลอดทั้งปี ลักษณะป่าเป็นป่าดิบ มีไม้ใหญ่และไม้
เถาวัลย์ขึ้นอยู่หนาแน่น พันธุ์ไม้สำคัญ ได้แก่ พวกตระกูลยาง เช่น ยางขาว ยางวาด ยางปาย ยาง
ยุง กระบาก กระบก ตะแบก และอินทนิลน้ำ ส่วนไม้ชั้นล่างประกอบด้วย หวาย ระกำ เร่ว และ
ชำ เป็นต้น

ตำบลโป่งน้ำร้อนมีบางส่วนที่มีดินเป็นลูกรัง พบป่าแดงหรือป่าเต็งรัง ดินปน
กรวดหรือดินทราย ดินมีสภาพแห้งแล้งหน้าดินถูกชะล้างพังทลายสูง ลักษณะป่าชนิดนี้เป็นป่าโป่ง
ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ส่วนมากเป็นไม้ขนาดกลางและขนาดเล็ก กระจายกระจายไม่ค่อยแน่นอนทึบ บางแห่ง
ต้นไม้ที่ขึ้นจะแคระแกรน มีขนาดย่อมและขึ้นอยู่ห่างๆ กัน ได้แก่ ไม้ตระกูลยาง เช่น เต็ง รัง พลวง
เหียง แด้ว กะโดน มะขามป้อม สมอไทย ยอป่า ไม้ชั้นล่างจะประกอบด้วย หญ้าเพ็ด ใจด พรังป่า
และหญ้าต่างๆ

พืชพรรณในพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อนที่มีให้พบเห็นมากที่สุด บางพืชพรรณเป็น
พันธุ์กรรมของพืชที่หายากได้แก่ หย่อง รองลงมาคือเนียนดำ ดีหมี กระบากและลำรอง ส่วนพรรณไม้
ชนิดที่มีให้พบเห็นปะปนกันไป ได้แก่ บุนนาค มะกอก ยางแดง ลูกดิ่ง สารภี พิมเสน ป่า ประโปกลิง
ชมพูป่า กระบกกรัง หว่า มะหาด มะปริง มะไฟ มะเดื่อนก ขนุนป่า รง จิก ดง พระเจ้าห้าพระองค์
หว่าชีกวาง ปลาไหลเผือก เป็นต้น พรรณไม้ส่วนมากมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางที่ระดับความสูง
ตั้งแต่ 4.5 เซนติเมตรขึ้นไป โดยมีความสูงเฉลี่ย 13.2899 ,14.2910 เมตร และ 10.4720 เมตร
ตามลำดับ (ป่าไม้จังหวัดจันทบุรี, 2546)

ป่าไม้ในตำบลโป่งน้ำร้อน เป็นแหล่งป่าไม้ที่อยู่ในผืนป่าภาคตะวันออกของ
ประเทศไทยซึ่งเป็นผืนป่าขนาดใหญ่ที่อยู่ติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว พบเห็นน้ำตก
ในบริเวณป่าไม้โป่งน้ำร้อน เป็นน้ำตกที่มีความเป็นธรรมชาติ กระแสน้ำไหลตลอดปี น้ำใสสะอาด
เนื่องจากยังไม่มีถนนเข้าถึงในการท่องเที่ยว การเดินทางเข้าถึงค่อนข้างลำบาก อยู่ทางทิศเหนือ
ของตำบลทางเขาสอยดาว ป่าไม้มีคุณค่าโดยตรงมากมายที่ได้รับจากป่าในพื้นที่แห่งนี้ เช่น
คุณค่าทางด้านเป็นแหล่งเมล็ดพันธุ์สำหรับไม้ที่จะปลูกเพื่อเศรษฐกิจ เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์กรรม
ของพืชที่หายาก พืชที่มีคุณค่าทางการเกษตร พืชสมุนไพร พันธุ์ไม้ป่า เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า
ที่หายาก นกและแมลงที่มีคุณค่า ในทางอ้อมป่าไม้ตำบลโป่งน้ำร้อนเป็นแหล่งต้นน้ำเพื่อหล่อเลี้ยง
อ่างเก็บน้ำ และลำธารเพื่อการเกษตร อุปโภค และบริโภค เป็นป่าคุ้มกันภัยแก่ชุมชนใกล้เคียง
ควบคุมภูมิอากาศให้เหมาะสม ทั้งทางด้านคุณภาพและความแปรผัน สร้างธรรมชาติอันสวยงาม
ให้แก่ตำบลโป่งน้ำร้อน

ด้านทรัพยากรสัตว์ป่าของตำบลโป่งน้ำร้อนนั้น พบว่า การศึกษาทรัพยากรสัตว์ป่าเป็นการศึกษาความหลากหลายชนิด ความชุกชุม และสถานภาพของสัตว์ป่า ใช้วิธีการสำรวจโดยครอบคลุมสภาพนิเวศป่าไม้ในตำบลโป่งน้ำร้อน โดยสอบถามป่าไม้อำเภอโป่งน้ำร้อน และประชาชนในท้องถิ่น พบสัตว์ป่าแบ่งออกได้ดังนี้

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ที่ปรากฏในพื้นที่มีตั้งแต่ขนาดใหญ่ เช่น ช้างและกระทิง ที่ต้องการสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยที่มีขนาดใหญ่ และค่อนข้างจำ เพราะไปจนถึงสัตว์ขนาดเล็กที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไปมากกว่า 33 ชนิด เช่นกระรอกหลากสี ชะนีมงกุฏ เป็นต้น ในปัจจุบันพบสัตว์ป่ากลุ่มที่ใกล้สูญพันธุ์ จำนวน 2 ชนิด ได้แก่ ช้าง และเสือโคร่ง และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่มีสถานภาพที่มีแนวโน้มสูญพันธุ์จำนวน 5 ชนิด ได้แก่ ลิงแสม กระทิง และเสียดา เป็นต้น

สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก เป็นสัตว์ที่ค่อนข้างพบได้น้อย เนื่องจากเป็นสัตว์มีกระดูกสันหลังขนาดเล็ก เคลื่อนที่ช้า อุณหภูมิของร่างกายเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อม การพัฒนาของชีวิตช่วงแรกจำเป็นต้องอาศัยอยู่ในน้ำ หายใจด้วยเหงือก เมื่อโตขึ้นมาอาศัยอยู่บนบก มีการพัฒนาปอดขึ้นมาเพื่อใช้ในการแลกเปลี่ยนก๊าซออกซิเจน แต่ในความเป็นจริงสัตว์กลุ่มนี้อาศัยการแลกเปลี่ยนก๊าซออกซิเจนโดยผ่านทางผิวหนังที่ชุ่มชื้นมากกว่าการใช้ปอด การแลกเปลี่ยนจากข้อจำกัดพื้นฐานดังกล่าวทำให้สัตว์ประเภทนี้ส่วนใหญ่จำเป็นต้องอาศัยอยู่ในใกล้แหล่งน้ำหรือพื้นที่ชุ่มชื้น สัตว์ป่ากลุ่มนี้ในปัจจุบันมีจำนวน 6 ชนิด ที่พบเห็นได้มาก ได้แก่ กบ ชนิดที่พบเห็นระหว่างการศึกษ ีประกอบด้วย คางคกบ้าน กบอ่อง และปาดบ้าน เป็นต้น สัตว์ป่ากลุ่มนี้ส่วนใหญ่ไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย เนื่องจากเป็นสัตว์ป่าที่พบเห็นตัวได้ง่าย และมีประชากรกระจายอยู่ทั่วไปในทุกภูมิภาคของประเทศ จากการศึกษาพบเพียง กบหนาม เพียงชนิดเดียวเท่านั้นที่สำรวจพบและได้รับการจัดสถานภาพตามกฎหมายให้เป็นสัตว์คุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535

สัตว์เลื้อยคลาน จัดว่า เป็นสัตว์ที่มีกระดูกสันหลังในกลุ่มสัตว์เลือดเย็นเช่นเดียวกับสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก แต่มีวิวัฒนาการให้สามารถดำรงชีวิตในสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยหลากหลายทั้งในน้ำ บนบก ตั้งแต่บริเวณริมน้ำจนถึงยอดเขา บางชนิดอาศัยอยู่ตามรูใต้ดิน บางชนิดอาศัยอยู่บนต้นไม้ หรือโพรงไม้ ไม่จำเป็นต้องวางไข่ และอาศัยอยู่ในน้ำในช่วงวัยอ่อนอีกต่อไป แต่ในโอกาสการพบเห็นตัวค่อนข้างยาก เนื่องจากหลายชนิดมีแบบแผนการหากินในเวลากลางคืน จากจำนวนชนิดที่ทราบในพื้นที่ที่พบ ปรากฏอยู่มีไม่น้อยกว่า 32 ชนิด ชนิดที่พบระหว่างศึกษา ได้แก่ จิ้งจกหางหนาม กิ้งก่าบินปีกลาย ตะกวด และงูปล้องฉนวนมาลาญ เป็นต้น

การได้รับความคุ้มครองจากการกำหนดสถานภาพตามพระราชบัญญัติสงวน และคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 พบสัตว์ป่าคุ้มครองรวม 15 ชนิด ได้แก่ ตึกแกป่าตะวันออก กิ้งก่าแก้ว และงูจงอาง เป็นต้น และที่เหลืออีก 17 ชนิด เป็นสัตว์ที่ไม่ได้รับการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 ได้แก่ เต่าเหลือ และตะพานน้ำ

นก จัดว่าเป็นสัตว์ป่าที่พบเห็นตัวได้ง่ายและบ่อยครั้งกว่าสัตว์ป่าประเภทอื่นๆ อีกทั้งความสามารถในการเคลื่อนที่ของนกที่สามารถบินเคลื่อนย้ายที่อยู่ได้ในระยะทางไกล ทำให้สามารถพบนกได้ทุกสภาพถิ่นที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ในช่วงฤดูหนาวบริเวณตำบลโป่งน้ำร้อนยังเป็นแหล่งรองรับนกที่อพยพเข้ามาอาศัยหรือแวะพักก่อนอพยพไปพื้นที่อื่นต่อไปอีกหลายชนิด ทำให้ประชากรของนกในช่วงฤดูดังกล่าวมีมากกว่าในฤดูอื่น ปัจจุบันพบนกไม่น้อยกว่า 56 ชนิด นกที่พบส่วนใหญ่เป็นนกประจำถิ่น ได้แก่ นกเขาเปล้า นกจาบคาเคราน้ำเงิน และนกยางเขนดง เป็นต้น ส่วนนกอพยพที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่พบอยู่น้อยชนิด ได้แก่ นกกระเต็นหัวดำ นกขมิ้นท้ายทอยดำ และนกอีเสือสีน้ำตาล เป็นต้น

การได้รับความคุ้มครอง จากการกำหนดสถานภาพตามพระราชบัญญัติสงวน และคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ.2535 พบสัตว์ป่าคุ้มครองรวม 46 ชนิด ได้แก่ นกยางกรอกพันธุ์จีน นกกวัก และนกแขกเต้า เป็นต้น และเป็นสัตว์ป่าที่มีสถานภาพมีแนวโน้มสูญพันธุ์ 2 ชนิด คือ ไก่ฟ้าพญาลอ และนกลุมพูแดง ซึ่งสัตว์ป่าทั้ง 2 ชนิดผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสอบถามป่าไม้อำเภอโป่งน้ำร้อน

ชนิดสัตว์ป่าที่สำคัญและน่าสนใจในตำบลโป่งน้ำร้อน ประกอบไปด้วยกระทิง หรือเมย ช้าง และชะนีมิงกุก ซึ่งสัตว์ วังคีกรวัฒน์ (2541) อธิบายไว้ดังนี้

กระทิง หรือเมย วัวป่าขนาดใหญ่มีขนปกคลุมตัวสีดำ ฝูงเท้าขาว เป็นสัตว์ที่แพร่กระจายลงมาทางใต้คาบสมุทรมลายูช้ากว่าสัตว์ป่าขนาดใหญ่ชนิดอื่นๆ จึงไม่สามารถกระจายข้ามไปสู่เกาะบอร์เนียว สุมาตรา เกาะชวา กระทิงใช้พื้นที่อาศัยหลายสภาพตั้งแต่พื้นที่ราบ ป่าดิบชื้น ขึ้นไปจนถึงป่าดิบเขาบนเขาสูง ออกหากินตามพืชที่ขึ้นตามพื้นป่าดิบชื้น ป่ารุ่นสอง ที่โล่งริมน้ำ ในพื้นที่ป่าในตำบลโป่งน้ำร้อนพบกระทิง ตั้งแต่ระดับ 100 –1,000 เมตร

ช้าง ช้างป่าเป็นสัตว์บกขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติมาเป็นเวลายาวนาน ในอดีตประชากรช้างป่ามีการกระจายอยู่ทั่วไป แต่ปัจจุบันสามารถพบประชากรของช้างป่าในพื้นที่อนุรักษ์บางแห่งเท่านั้น ถึงแม้ว่าจำนวนประชากรของช้างป่าและอาณาเขตหากินที่แน่นอนของช้างป่ายังไม่ทราบแน่ชัด แต่จำเป็นต้องมีการรักษาสภาพป่าไว้ให้ได้เพื่อให้เป็นที่อยู่ของช้างป่าต่อไป

เลียงผา จัดเป็นสัตว์ป่าสงวน 1 ใน 15 ชนิดของประเทศไทย เลียงผามีลักษณะคล้ายแพะ ลำตัวมีขนปกคลุมสีดำ อาศัยอยู่ตามสภาพพื้นที่ที่มีความสูงชัน ปกติหากินตามลำพัง ในอดีตเลียงผาสามารถพบเห็นได้ทั่วไป แต่ปัจจุบันประชากรของเลียงผาลดลงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการลดลงของถิ่นที่อยู่อาศัย ภูเขาหินปูนหลายแห่งที่เป็นที่อยู่ของเลียงผาถูกนำมาใช้ประโยชน์ในการระเบิดหินเพื่อมาใช้ในการก่อสร้าง หรือเพื่อมาผลิตปูนซีเมนต์ นอกจากนี้ความเชื่อที่ว่า น้ำมันที่ได้จากเลียงผาสามารถรักษาโรคบางชนิดได้ ทำให้ตลาดต้องการน้ำมันชนิดนี้มากเป็นพิเศษ ปัจจุบันยังไม่ทราบการกระจายจำนวนประชากรที่แท้จริงของเลียงผา ในพื้นที่ป่าดงดิบป่าน้ำร้อน มีรายงานการพบเลียงผาลงมากินน้ำบริเวณน้ำตกเหนือตำบล บริเวณดังกล่าวมีการทำกิจกรรมของมนุษย์ในหลายลักษณะ ซึ่งอาจมีผลต่อการดำรงชีวิตของเลียงผาได้ ดังนั้นจึงควรกำหนดระยะเวลาในการท่องเที่ยวและการทำกิจกรรมให้เหมาะสม

ชะนีมังกู ชะนีชนิดนี้พบทางภาคตะวันออกและแถบอีสานใต้ จากการศึกษาที่ตำบลโป่งน้ำร้อน พบว่า ชะนีชนิดนี้มีนิสัยในการจับคู่แบบผัวเดียวเมียเดียว มีค่าเฉลี่ยสมาชิก 3.7 ตัว/ครอบครัว นอกจากนี้ชะนีมังกูเป็นสัตว์ที่ต้องใช้ต้นไม้ใหญ่ที่มีเรือนยอดชิดกันในการหากิน ถ้าหากต้นไม้ใหญ่ที่เป็นพื้นที่อาศัยดั้งเดิมถูกทำลายลงไป ก็จะส่งผลกระทบต่อประชากรของชะนีมังกูได้ ปัจจุบันยังไม่ทราบจำนวนที่แน่ชัดในป่าไม้ตำบลโป่งน้ำร้อน จำเป็นต้องมีการศึกษาข้อมูลที่แน่ชัดต่อไป

ด้านทรัพยากรดิน ของตำบลโป่งน้ำร้อนนั้น พบว่าในพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน จากการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ สามารถจัดกลุ่มดินตามลักษณะกลุ่มดินได้ 5 กลุ่มประกอบด้วย

1. กลุ่มดินนา คือดินที่มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ถึงเร็ว มีความสามารถในการให้น้ำซึมผ่านได้ช้าในชั้นที่เป็นดินเหนียวและซึมผ่านได้ค่อนข้างเร็วในชั้นที่มีเนื้อดินเป็นดินทราย พบในตอนบนตำบลโป่งน้ำร้อน และยังพบอีกในอำเภอเมืองจันทบุรี ตอนล่างอำเภอมะขาม ด้านตะวันตกและตอนล่างของอำเภอขลุงตอนบน และตอนล่างของอำเภอท่าใหม่ ด้านตะวันตกและตอนกลางอำเภอแหลมสิงห์ และอำเภอสอยดาว และตอนล่างอำเภอนายายอาม

2. กลุ่มภูเขา นอกจากพบในตำบลโป่งน้ำร้อนแล้วยังพบกระจายอยู่ทั่วไปของอำเภอท่าใหม่ ด้านตะวันตกและตะวันออกของอำเภอแก่งหางแมว ตอนกลางของอำเภอนายายอาม ด้านตะวันออกของอำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอมะขามตอนบนและตะวันตกของอำเภอขลุง และอำเภอสอยดาว

3. กลุ่มดินไร่ พบกระจายทั่วไปในพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน ยังครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 4 ของพื้นที่จังหวัด โดยกระจายอยู่ในบริเวณพื้นที่ตอนบนและด้านตะวันตกของ

อำเภอเมืองจันทบุรี ด้านตะวันตกและตอนล่างของอำเภอมะขาม ตอนกลางของอำเภอขลุง ด้านตะวันออกและตอนล่างของอำเภอท่าใหม่ และอำเภอสอยดาว ด้านตะวันออกของอำเภอแก่งหางแมว และตอนกลางของอำเภอนายายอาม

4. ดินเปรี้ยว คือดินที่มีคุณสมบัติเป็นกรดสูง ทำให้ธาตุอาหารที่จำเป็นต่อพืช เปลี่ยนเป็นสารประกอบที่ไม่ละลายน้ำ หรืออยู่ในรูปที่พืชสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้น้อย และทำให้สารที่เป็นพิษต่อพืชละลายออกมาอยู่ในดินมากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้จุลินทรีย์พืชน้ำซึ่งมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของพืชไม่สามารถเจริญเติบโตได้ตามปกติ

5. ดินที่มีความลาดชันสูง คือดินในบริเวณที่เป็นภูเขา ซึ่งมีความลาดชันสูง ทำให้มีการชะล้างพังทลายได้ง่ายและสภาพดินบริเวณนี้จะมีหน้าดินตื้นพบในบริเวณทิศเหนือของตำบลโป่งน้ำร้อน

พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลโป่งน้ำร้อน ดินจะมีความเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการปลูกพืชสวน ไม้ยืนต้น และยางพารา สลับกับพื้นที่ที่ไม่ควรนำมาทำการเพาะปลูกแต่ควรสงวนเป็นพื้นที่ป่าไม้และแหล่งต้นน้ำลำธาร ด้วยลักษณะดินที่หลากหลาย จึงเหมาะสมในการทำการเกษตร ประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนจึงมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนมาก เพราะมีสภาพภูมิประเทศมีลักษณะดิน น้ำที่เอื้ออำนวย สวนผลไม้ที่พบคือ ทุเรียน เงาะ มังคุด สละ ระกำ ลองกอง ลำไย เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2545 ชาวบ้านชุดดินทำสวนตามปกติ ด้วยความลึกประมาณ 5 เมตร ได้พบแหล่งมนุษย์โบราณบ้านคลองบอน บริเวณตำบลคลองใหญ่ ที่มีอาณาเขตติดกับตำบลโป่งน้ำร้อนทางทิศใต้ พบซากกระดูกมนุษย์โบราณ และเครื่องมือเครื่องใช้โบราณ อาทิเช่น ขวานกระบวยตักน้ำ เป็นต้น ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร

ลักษณะภูมิประเทศของอำเภอโป่งน้ำร้อนเป็นพื้นที่ราบประมาณ 85% ของพื้นที่อำเภอ หรือประมาณ 691.48 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ภูเขาประมาณ 12% หรือประมาณ 97.62 ตารางกิโลเมตร ภูเขาที่สำคัญคือเขาสอยดาวใต้ พื้นที่แหล่งน้ำคิดเป็น 3% ของพื้นที่ พบคลองโป่งน้ำร้อน คลองเครือหวาย และคลองพระพุทธรู แหล่งเก็บกักน้ำที่สำคัญได้แก่อ่างเก็บน้ำคลองพระพุทธรู อ่างเก็บน้ำคลองพระพุทธรูเก็บน้ำได้ประมาณ 72 ล้านลูกบาศก์เมตร

ด้านสภาพภูมิอากาศ ของตำบลโป่งน้ำร้อนนั้น พบว่า ตำบลโป่งน้ำร้อนจะเป็นพื้นที่ที่มีอากาศหนาวเย็นที่สุดของจังหวัดจันทบุรี เนื่องจากอยู่ทิศเหนือของจังหวัด และมีภูมิประเทศเป็นเนินเขา ส่งผลให้อากาศหนาวเย็นช่วงพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ ด้วยเหตุที่จังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ติดต่อกับอ่าวไทย ทำให้ได้รับอิทธิพลทั้งลมมรสุมจากทะเลจีนใต้ และลมมรสุม

ตะวันตกเฉียงใต้ จะมีฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนตุลาคม ปริมาณน้ำฝนตลอดปีเฉลี่ย วัดได้ 2,977.2 มม. หลังจากนั้นจะได้รับอิทธิพลความกดอากาศสูงที่พัดผ่านจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มเข้าสู่ฤดูหนาว ทำให้อากาศหนาวเย็นเป็นช่วงระยะสั้นๆ ตั้งแต่ช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงมกราคม ส่วนฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคม

โดยอุณหภูมิมีผลต่อการกำหนดพืชพรรณและสิ่งต่างๆ ภายในพื้นที่มีผลต่อการระเหยและปริมาณน้ำฝน รวมทั้งมีผลทำให้เกิดภาวะขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง

ในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา (ปี 2541 - 2545) สภาพทั่วไปของจังหวัดจันทบุรี มีอุณหภูมิเฉลี่ยอยู่ในช่วง 23.6 - 29.3 องศาเซลเซียส โดยอุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ 13.1 องศาเซลเซียส ในปี 2542 และอุณหภูมิสูงสุดวัดได้ 36.7 องศาเซลเซียส ในปี 2541 (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี, 2547)

รายละเอียดเกี่ยวกับล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนที่รายงานในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย

ที่ตั้งล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน ตั้งอยู่ที่อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี สถานที่ล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนมีระยะทาง 10 กิโลเมตร พื้นที่ล่องแก่งอุดมสมบูรณ์ด้วยสวนผลไม้ ด้วยสายน้ำระดับความยากง่ายอยู่ในระดับที่ 3 ที่มีอยู่ต่อเนื่องกันประมาณ 20 แก่ง ได้แก่ แก่งวังซอน แก่งวังวน แก่งกะทะ แก่งหนองบอน แก่งวังยาว แก่งร้อยเมตร ต่อจากนั้นจะล่องผ่านเกาะแก่งน้อยใหญ่ที่ไม่มีชื่อตลอดเส้นทาง การล่องแก่ง ซึ่งสามารถสร้างความตื่นเต้นเร้าใจได้พอสมควร เริ่มต้นการล่องแก่งตั้งแต่คลองโป่งน้ำร้อนจนมาถึงสะพาน ในตำบลคลองใหญ่เป็นอันสิ้นสุด โดยจะคาบเกี่ยวระหว่างบ้านเครือหวายในเขตตำบลโป่งน้ำร้อน กับบ้านคลองบอน ตำบลคลองใหญ่ แต่พื้นที่ทั้งหมดเป็นตำบลโป่งน้ำร้อน มีเพียงจุดขึ้นจากน้ำเท่านั้นที่เป็นพื้นที่ตำบลคลองใหญ่

ระดับความยากง่าย การล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน ถ้าพูดถึงความยากง่ายแล้วจัดอยู่ในระดับ 3 ความตื่นเต้นเร้าใจมีให้สัมผัสตลอดเส้นทาง ยิ่งในช่วงฤดูฝนยามน้ำไหลหลาก ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงพฤศจิกายนแล้ว น่าท้าทายมาก เหมาะสำหรับทุกเพศทุกวัย ไม่จำกัดอายุ

การจัดระดับความยากง่ายของแก่งตามมาตรฐานสากล (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545)

ระดับ 1 ง่ายมาก มีแก่งเล็กน้อย

ระดับ 2 ธรรมดา น้ำไหลแรงขึ้น มีแก่งที่ต้องใช้เทคนิค

ระดับ 3 ปานกลาง เริ่มมีแก่งน่าตื่นเต้น เทคนิคการพายสูงขึ้น

ระดับ 4 ยาก มีแก่งที่ต้องใช้ทั้งเทคนิคและทักษะในการพาย

ระดับ 5 ยากมาก น้ำไหลเชี่ยว ต้องใช้เทคนิคและประสบการณ์การพายสูง และต้องมีความระมัดระวัง

ลักษณะของสายน้ำ พบว่าคลองโป่งน้ำร้อนมีต้นกำเนิดมาจากลำธารหลายสายรวมกันจากเทือกเขาสลับซับซ้อน เป็นเส้นทางสายน้ำที่มีโขดแก่งให้ได้ผจญภัยด้วยแก่งน้อยใหญ่มากมาย ซึ่งแก่งในคลองโป่งน้ำร้อนจะมีลักษณะเป็นโขดหินขวางลำน้ำกระแสน้ำไหลผ่านแก่งน้อยใหญ่ลดระดับกันลงมาเป็นขั้นๆ บางแก่งจะเป็นคลื่นยาวโค้งไปตามพุ่มไม้ สองฝากฝั่งสร้างความตื่นเต้นเร้าใจให้กับผู้ล่องแก่งได้บ้างพอสมควร

คลองโป่งน้ำร้อน เป็นทางสายน้ำที่ถูกค้นพบขึ้นมาใหม่เมื่อไม่นานมานี้เอง แม้ว่าคลองโป่งน้ำร้อนจะมีความกว้างไม่มากนัก แต่ก็มีเกาะแก่งน้อยใหญ่ให้ท้าทายตลอดเส้นทางของการล่องแก่งแม่น้ำสายนี้ ในระหว่างการล่องแก่งจะพบกับความตื่นเต้นเร้าใจกับแก่งวังขอน แก่งวังวน แก่งกะทะ แก่งวังยาง แก่งหนองบอน และสนุกสนานกับการเล่นน้ำ ตลอดเส้นทางของการล่องแก่ง โดยจะผ่านแก่งต่างๆ ได้แก่ แก่งวังขอน เป็นจุดเริ่มต้นของการล่องแก่งอยู่น้ำวังขอนซาเลต์ มีลักษณะเป็นแก่งเล็กๆ สร้างความตื่นเต้นได้พอสมควร แก่งวังวน ลักษณะของแก่งเป็นรูปตัวเอส ต้องใช้ทักษะและความชำนาญในการพายค่อนข้างสูง เพื่อคอยหลบแก่งหินน้อยใหญ่แก่งกะทะ เป็นแก่งธรรมชาติที่มีความลาดเอียงของแก่งประมาณ 10 เมตร แก่งหนองบอน เป็นแก่งที่มีลักษณะของชั้นหินลาดเอียงลงมา กระแสน้ำจะไหลผ่านเกาะแก่งต่างๆ ที่ลาดเอียงลงมาเป็นคลื่นๆ ก่อนถึงสะพานซึ่งเป็นที่ตั้งของค่ายทหารพราน มีบริเวณให้เล่นน้ำพักผ่อนหย่อนใจในช่วงพักครึ่งทางในการล่องแก่ง แก่งวังยาว เป็นแก่งที่มีความลาดเอียงประมาณ 50 เมตร มีลักษณะเป็นรูปตัวเอส การพายต้องหักขวาาก่อนค่อยมาหักซ้าย ซึ่งเป็นโค้งน้ำหักศอกแล้วกลับมาพายหักขวาอีกครั้ง ต้องใช้ทักษะความชำนาญในการพายผ่านแก่งวังยาวนี้ค่อนข้างสูง และแก่งร้อยเมตร เป็นแก่งหินที่มีลักษณะของชั้นหินลาดเอียงลงมา กระแสน้ำจะไหลผ่านชั้นหินต่างๆ ที่ลาดเอียงลงมาเป็นคลื่นๆ ความยาวประมาณ 100 เมตร ในช่วงฤดูฝน กระแสน้ำจะไหลม้วนเป็นคลื่นสูงประมาณหนึ่งเมตรผ่านเกาะแก่งต่างๆ และให้ระมัดระวังอันตรายจากกิ่งไม้ใหญ่ที่ยื่นออกมาขวางลำน้ำ แก่งร้อยเมตรจึงถือได้ว่าเป็นจุดสำคัญของการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน

ต่อจากนั้นก็จะล่องผ่านเกาะแก่งน้อยใหญ่ที่ไม่มีชื่อตลอดเส้นทางของการล่องแก่งซึ่งสามารถสร้างความตื่นเต้นเร้าใจได้พอสมควร จนมาถึงสะพานคลองใหญ่เป็นอันสิ้นสุดการผจญภัยในการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน (ภาพที่ 2)

กัมพูชาประชาธิปไตย

แผนภาพที่ 4.1 แสดงเส้นทางแก่งต่าง ๆ ในคลองโป่งน้ำร้อน

ความเป็นมาของการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน จากการสัมภาษณ์ นายโอภาส พานทอง ปลัดอำเภอโป่งน้ำร้อน ได้กล่าวว่า ตนได้มาเป็นปลัดที่อำเภอโป่งน้ำร้อน เป็นเวลา 9 ปีแล้ว รู้สึกประทับใจและพอใจที่ได้อยู่ในอำเภอนี้ ไม่มีความต้องการย้ายไปอำเภออื่น เห็นว่าอำเภอโป่งน้ำร้อนมีความอุดมสมบูรณ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ในปี พ.ศ.2539 มีคุณป๊อก หรือ คุณสรชัย อินทรชัย เป็นเจ้าหน้าที่การตลาดของอิงดาวรีสอร์ทในอำเภอทับไทร มาดูสภาพพื้นที่ คลองโป่งน้ำร้อนว่าเป็นหินผสมทราย ซึ่งมีสภาพน่าจะดำเนินการล่องแก่งเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ จึงมีการปรึกษาหารือกันที่อำเภอโป่งน้ำร้อน นัดสำรวจคลองโป่งน้ำร้อนโดยมีเจ้าหน้าที่อำเภอ โดยสมาชิกอาสาสมัครชาดินแดนและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล พร้อมกับหน่วยทหารลาดตระเวน โดยมีสมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดจันทบุรีมาร่วมด้วยในช่วงแรก ใช้เรือยางของทหารมา ล่องล่องแก่ง การล่องแก่งในครั้งนั้นไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากเป็นเรือยางที่ใช้ทั่วไปในทะเล ต่อมา มีบริษัททัวร์อาชีพ คือแคมป์ปิ้งไซด์ทัวร์ โดยคุณแดง มาติดต่อประสานงานกันที่อำเภอ และนัดหา สถานที่ที่เหมาะสม เริ่มต้นที่คลองโป่งน้ำร้อนกับคลองเครือหวาย ซึ่งมีสภาพคลองที่กว้างขวางมี แก่งหินเยอะ โดยนำเอาเรือยางของบริษัทแคมป์ปิ้งไซด์ เพราะเป็นบริษัทท่องเที่ยวอาชีพ มาใช้ในการ ล่องแก่ง เห็นว่าสามารถล่องแก่งได้ มีความสนุกสนานเพลิดเพลินและปลอดภัย จึงมีการ ประชาสัมพันธ์ครั้งแรกโดยเชิญคุณคำรน หว่างห้วงศรี มาทำรายการจะบอกให้ทางสถานี โทรทัศน์ช่อง 7 ช่วงหลังเชิญฝ่ายการเมือง การตลาด และบริษัททัวร์มาร่วมด้วย ต่อมารายการ เมืองไทยเมืองยิ้มทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 มาทำรายการ ในเวลานั้นมีเรือ 40 ลำในคลอง จึง ประสบผลสำเร็จ เพราะเป็นคลองล่องแก่งระดับ 3 เป็นระดับที่ล่องตัวท่องเที่ยวได้ง่าย เน้นเรื่อง ความปลอดภัยเป็นอันดับแรก มีเจ้าหน้าที่ หัว - ห้าย มีเสื้อชูชีพ หมวกกันน็อคโดยให้นักท่องเที่ยว ใส่ทุกคน เน้นการบริการ โดยเริ่มจากบริษัทแคมป์ปิ้งไซด์ ต่อมาก็มีบริษัทพู่ใจทัวร์ วังขอนชาเลต์ และพญากำพุชรีสอร์ท มาดำเนินการ รวมกันเป็น 3 ท่า ทำลงห่างกันแต่ละท่าไม่เกิน 500 เมตร สภาพล่องแก่งเหมือนกัน 2 ข้างทางเป็นพันธุ์ไม้ธรรมชาติและสวนผลไม้ของชาวบ้าน สุดสายน้ำ ออกทางตำบลคลองใหญ่ติดต่อกับชายแดนประเทศกัมพูชา มีระยะทางรวม 10 กิโลเมตร ใช้ เวลาในการล่องแก่งประมาณ 2 ชั่วโมง

ช่วงเวลาที่เหมาะสมในการล่องแก่ง จะอยู่ในช่วงระหว่างเดือนกรกฎาคมถึง เดือนพฤศจิกายน แต่ในบางปีช่วงปลายเดือนพฤษภาคมสามารถจะล่องแก่งได้ ขึ้นอยู่กับปริมาณ น้ำฝนในแต่ละปี การล่องแก่งแบบแพยางสามารถล่องได้ลำละไม่เกิน 8 คน รวมเจ้าหน้าที่บังคับ แพยางหน้าหลังจำนวน 2 คน รวมเป็นแพยางละ 10 คน การล่องแก่งแบบเรือแคนูสามารถนั่งได้ ลำละ 2 คน

ผู้ประกอบการและบุคลากรที่ดำเนินกิจกรรมล่องแก่ง จากการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวแบบผจญภัยประเภทล่องแก่งในคลองโป่งน้ำร้อนจังหวัดจันทบุรี พบว่ามีผู้ประกอบการธุรกิจบริการนำเที่ยวล่องแก่งจำนวน 3 บริษัท ประกอบไปด้วย พูจิตัวร์ วัจซอนชาเลต์ และพญากำพูชริสอร์ท ผู้ประกอบการเหล่านี้เป็นทั้งคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ ผู้ประกอบการกิจกรรมล่องแก่งควรจะมีคุณสมบัติตามข้อเสนอดังต่อไปนี้ (โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545)

1. มีความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
2. กิจกรรมที่ดำเนินการจะต้องไม่เข้าไปเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น คือไม่นำเอากิจกรรมเสริมอื่นๆ เข้าไปด้วย เช่น การปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อม การนำเอาสิ่งบันเทิงสมัยใหม่ (ดนตรี คาราโอเกะ) และสิ่งอื่นๆ
3. ไม่สร้างความขัดแย้งให้กับชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น
4. ใส่ใจเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม และไม่สร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมใดๆ ทั้งสิ้น
5. ไม่สร้างปัญหาด้านการตลาดการท่องเที่ยวล่องแก่ง อาทิเช่น ตัดราคาค่าบริการ ให้บริการไม่ได้มาตรฐาน ฯลฯ
6. ใส่ใจเรื่องมาตรฐานของบุคลากรที่เข้ามาร่วมงานให้บริการ
7. เลือกสรรอุปกรณ์เครื่องมือที่มีมาตรฐานเพื่อให้เกิดความปลอดภัยสูงสุด
8. ใส่ใจเรื่องข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยที่ข้อมูลสำคัญบางประเภทมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เช่น ภูมิอากาศ การพยากรณ์อากาศประจำวัน การผันแปรของฝนแต่ละภาวะน้ำท่า เป็นต้น
9. สนใจการเข้าร่วมกลุ่มเป็นชมรม องค์กรต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น การจัดเตรียมหน่วยกู้ภัยทั้งบนบกและในน้ำ เพื่อช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเมื่อประสบอุบัติเหตุ
10. สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้รับบริการโดยเน้นคุณภาพและความปลอดภัย
11. มีความคล่องตัวในเรื่องทุนหมุนเวียน เพื่อการดำเนินงานขยายงานบริการให้ดีขึ้น
12. ให้ความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นชุมชนในด้านต่าง ๆ ตามความเหมาะสม
13. ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบ รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขออนุญาตใช้พื้นที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า กรมเจ้าท่า องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัดหรืออื่นๆ
14. ตอบสนองด้านความรู้ เทคโนโลยี รายได้ (กำไร) คืนกลับสู่สังคมและเยาวชนท้องถิ่นด้วยความเต็มใจ

15. การสร้างกฎ ระเบียบ มาตรฐานต่างๆ ผู้ประกอบการต้องยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการประกอบธุรกิจ อาทิเช่น ต้นทุน ค่าธรรมเนียมบริการ เป็นผลให้ต้นทุนการจัดการเพิ่มขึ้น

16. พัฒนาและปรับปรุงงานธุรกิจของตนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีปัจจุบันและอนาคต

4.1.2 ด้านสังคม

การรายงานผลการศึกษาด้านสังคมของตำบลโป่งน้ำร้อน ประกอบด้วย จำนวนประชากร การปกครอง สภาพทางเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานในตำบล ศาสนาและประเพณี การศึกษา การนับถือผีบรรพบุรุษ และความเชื่อ ดังต่อไปนี้

ตำบลโป่งน้ำร้อน ประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 13 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมีจำนวนประชากร และจำนวนครัวเรือนดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนครัวเรือน และจำนวนประชากรในหมู่บ้าน

หมู่ที่	หมู่บ้าน	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนครัวเรือน(ครัวเรือน)
1	คลองตาคง	449	118
2	พญากัมพูช	408	110
3	สามสิบ	387	105
4	ใหม่	764	193
5	เขาหอม	629	178
6	โป่งน้ำร้อน	303	83
7	คลองขุ่น	273	66
8	เครือหวาย	360	92
9	ทรัพย์ประเมิน	380	96
10	วังกระทิง	518	141
11	สันติพัฒนา	342	130
12	เขาตะแบก	202	55
13	เขาหักพัฒนา	415	133
	รวม	1,500	5,430

ที่มา: อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี, 2546

การปกครอง จากเอกสารทางราชการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งน้ำร้อน พบว่า ตำบลโป่งน้ำร้อนเป็นหนึ่งในตำบลของอำเภอโป่งน้ำร้อน มีการแบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 10 อำเภอ 100 ตำบล ประกอบด้วยอำเภอเมือง อำเภอขลุง อำเภอท่าใหม่ อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอมะขาม อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอสอยดาว อำเภอแก่งหางแมว อำเภอนายายอาม และกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ โดยตำบลโป่งน้ำร้อนอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอโป่งน้ำร้อน มีเขตการปกครอง 5 ตำบล 47 หมู่บ้าน มีประชากร 34,361 คน ดังนี้ (สำรวจเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2546)

ตำบลทับไทร	มี 9 หมู่บ้าน	ประชากร 10,665 คน
ตำบลโป่งน้ำร้อน	มี 13 หมู่บ้าน	ประชากร 7,536 คน
ตำบลหนองตาคง	มี 10 หมู่บ้าน	ประชากร 7,945 คน
ตำบลเทพนิมิต	มี 8 หมู่บ้าน	ประชากร 4,363 คน
ตำบลคลองใหญ่	มี 7 หมู่บ้าน	ประชากร 3,852 คน

มีเทศบาล 1 แห่ง คือเทศบาลตำบลโป่งน้ำร้อน และองค์การบริหารส่วนตำบล 5 แห่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลทับไทร องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งน้ำร้อน องค์การบริหารส่วนตำบลเทพนิมิต องค์การบริหารส่วนตำบลคลองใหญ่ และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองตาคง

ด้านสภาพทางเศรษฐกิจ ของตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี มีประชากรในครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000 บาทต่อปี จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานปี 2546 (กรมการพัฒนารัฐบาลชน กระทั่งมหาดไทย, 2546)

ตารางที่ 2 จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี/คน

พื้นที่	จำนวนครัวเรือนที่สำรวจทั้งหมด (ครัวเรือน)	รายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี/คน			
		ผ่านเกณฑ์		ไม่ผ่านเกณฑ์	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
คลองตาคง	118	23	19.5	95	80.5
พญากัมพูช	110	57	51.8	53	48.2
สามสิบ	105	75	71.4	30	28.6
ใหม่	192	71	37.0	121	63.0
เขาหอม	178	71	39.3	107	60.1

ตารางที่ 2 (ต่อ)

พื้นที่	จำนวนครัวเรือน ที่สำรวจทั้งหมด (ครัวเรือน)	รายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี/คน			
		ผ่านเกณฑ์		ไม่ผ่านเกณฑ์	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
โป่งน้ำร้อน	83	24	28.9	59	71.1
คลองขนุน	66	28	42.4	38	57.6
เครือข่าย	92	37	40.2	55	59.8
ทรัพย์ประเมิน	96	29	30.2	67	69.8
วังกระทิง	141	65	46.1	76	53.9
สันติพัฒนา	130	110	84.6	20	15.4
เขาตะแบก	55	22	40.0	33	60.0
เขาหักพัฒนา	132	74	56.1	58	43.9
รวม	1,498	686	45.8	812	54.2

ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน, 2546.

ตารางที่ 3 รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของคนในตำบลโป่งน้ำร้อน

ลำดับของตำบล	หมู่บ้าน	รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี(บาท)
1	คลองตากง	16,082
2	ทรัพย์ประเมิน	17,069
3	โป่งน้ำร้อน	18,970
4	เขาตะแบก	19,511
5	คลองขนุน	20,429
6	เครือข่าย	20,591
7	พญากัมพูช	21,988
8	ใหม่	22,185
9	เขาหอม	23,437
10	วังกระทิง	25,376
11	เขาหักพัฒนา	30,276
12	สามสิบ	39,465
13	สันติพัฒนา	56,539
	เฉลี่ย	25,320

ที่มา: อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี, 2546

เห็นได้ว่ารายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีในตำบลโป่งน้ำร้อน หมู่บ้านสันติพัฒนามีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีมากที่สุด เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีที่ดินทำการเกษตรมากที่สุดถึง 7,860 ไร่ มีพื้นที่ทำสวนผลไม้ทั้งหมด 2,000 ไร่ และมีจำนวนครัวเรือนที่ทำสวนผลไม้ทั้งหมดจำนวน 130 ครัวเรือน มีการปลูกพืชไร่อายุยาวมากเป็นอันดับหนึ่งคือมันสำปะหลัง หมู่บ้านที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีน้อยที่สุดคือหมู่บ้านคลองตาคง เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่มีที่ดินทำการเกษตร 6,800 ไร่ มีพื้นที่ทำสวนผลไม้ทั้งหมด 1,422 ไร่ และมีจำนวนครัวเรือนที่ทำสวนผลไม้ทั้งหมดจำนวน 100 ครัวเรือน มีการปลูกพืชไร่อายุยาวมากเป็นอันดับหนึ่งคือข้าวไร่ ถึงแม้จำนวนจะไม่แตกต่างกันมากระหว่างสองหมู่บ้านที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีมากที่สุดของตำบล แต่เนื่องจากตำบลหนองตาคงมีปัญหาขาดแคลนน้ำ จะมีน้ำเพียงพอเพื่อการเกษตรเฉพาะฤดูฝน และมีระยะทางห่างไกลจากตัวอำเภอมากที่สุดในตำบลโป่งน้ำร้อน (อำเภอโป่งน้ำร้อน ,2546)

เมื่อเทียบรายได้เฉลี่ยต่อปีต่อคนของอำเภอโป่งน้ำร้อน กับผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (GDP) ตามราคาประจำปี 2544 โดยจังหวัดจันทบุรีเท่ากับ 23,370 ล้านบาท โดยเกษตรกรรมเป็นสาขาการผลิตที่ทำรายได้ให้กับจังหวัดเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 23.41 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด สาขาพืชมีความสำคัญต่อการผลิตของภาคเกษตรมากที่สุด โดยมีสัดส่วนร้อยละ 53.06 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาเกษตรกรรม รองลงมาคือสาขาประมง สาขาปศุสัตว์ และสาขาการแปรรูปสินค้าเกษตรอย่างง่าย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 24.68, 15.40 และ 5.79 ตามลำดับ รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเท่ากับ 51,027 บาท/ปี เป็นอันดับที่ 19 ของภาคกลาง และอันดับที่ 28 ของประเทศ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี, 2547)

ตารางที่ 4 รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรจังหวัดจันทบุรี ปี 2537 – 2544

ปี พ.ศ.	รายได้เฉลี่ย (บาท/คน/ปี)
2537	46,254
2538	54,232
2539	55,816
2540	53,798
2541	54,079
2542	51,425
2543	52,261
2544	51,076

ที่มา: อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี, 2546

การประกอบอาชีพและรายได้คนในครัวเรือน (โดยเฉพาะคนในวัยแรงงานที่มีอายุ 15-59 ปี ของตำบลโป่งน้ำร้อน มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีในพื้นที่ 25,320 บาท โดยรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของจังหวัดจันทบุรี 20,380 บาท ซึ่งเป็นลำดับที่ 14 ของภาคกลาง และเป็นอันดับที่ 15 ของประเทศ สำหรับคนในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพและมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 20,000 บาท/คน/ปี จำนวน 21,459 ครัวเรือน จากจำนวนครัวเรือนที่สำรวจ 63,039 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 34 หมู่บ้านที่คนในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 20,000 บาท/คน/ปี ยังไม่บรรลุเป้าหมาย จำนวน 341 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 53.7 (สำนักเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี, 2547)

ปัจจุบันข้อมูลจากการตรวจสอบและการจัดทำเวทีชาวบ้านของสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดจันทบุรี เพื่อให้ได้เป้าหมายครัวเรือนยากจนที่แท้จริงและชัดเจนอันจะนำไปสู่การบรรลุผลของการยกระดับรายได้ ในตำบลโป่งน้ำร้อนปรากฏว่ามีจำนวนครัวเรือนยากจนที่มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท/คน/ปี จำนวน 1,498 ครัวเรือน ในจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,500 ครัวเรือน ในส่วนของจังหวัดจันทบุรีปรากฏว่ามีจำนวนครัวเรือนยากจนที่มีรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาท/คน/ปี จำนวน 8,379 ครัวเรือนที่อยู่กระจายในพื้นที่ของจังหวัดจันทบุรี จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 63,039 ครัวเรือน ซึ่งเป็นครัวเรือนยากจนที่จังหวัดจันทบุรีใช้เป็นเป้าหมายในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์บูรณาการแก้ไขปัญหาความยากจนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระดับครัวเรือน ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ (CEO) จังหวัดจันทบุรี (สำนักงานเกษตรจังหวัดจันทบุรี, 2547)

ผลผลิตทางการเกษตรในตำบลโป่งน้ำร้อน มีพื้นที่ทำการเกษตร 51.60 ของพื้นที่ทั้งหมด เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน โดยพื้นที่ร้อยละ 73.39 ของพื้นที่การเกษตรเป็นพื้นที่ปลูกผลไม้ยืนต้น โดยในตำบลโป่งน้ำร้อน อำเภอโป่งน้ำร้อน ได้มีผลิตผลด้านการเกษตรด้านผลไม้ได้แก่ ทูเรียน เป็นผลไม้ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและทำรายได้ให้กับจังหวัดมากที่สุด พันธุ์ที่นิยมปลูกได้แก่ พันธุ์หมอนทอง ชะนี ก้านยาว กระจุม เงาะเป็นผลไม้ที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากรองจากทูเรียน มังคุด เป็นผลไม้ที่มีพื้นที่การเพาะปลูกมากเป็นอันดับ 3 นอกจากนี้ยังมีลำไย ลองกอง สละ มากน้อยตามลำดับ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดได้แก่ พริกไทย ยางพารา มันสำปะหลัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในตำบลโป่งน้ำร้อนล้วนมีพืชเศรษฐกิจประเภทดังกล่าว และมีอาชีพด้านปศุสัตว์เป็นแบบเลี้ยงหลังบ้านทั่วไป เพื่อเป็นรายได้เสริมเล็กน้อยและบริโภคบ้างในครัวเรือน ได้แก่ การเลี้ยงโคนมเป็นการเลี้ยงไม่กี่ตัวไม่ถึงกับเป็นฟาร์ม การเลี้ยงสุกรเป็นการเลี้ยงร่วมระหว่างภาครัฐและเอกชน คือมีสมาชิกซึ่งเป็นทหารผ่านศึกเป็นผู้เลี้ยง โดยแบ่งปันรายได้จากการเลี้ยง การเลี้ยงไก่เนื้อมิให้พบเห็นจำนวนไม่มาก ด้านการประมงไม่มีให้

พบเห็นในพื้นที่ เนื่องจากอำเภอโป่งน้ำร้อนไม่มีพื้นที่ติดทะเล สภาพทางเศรษฐกิจอำเภอโป่งน้ำร้อน มีพื้นที่การเกษตร 245,486 ไร่ ข้าวโพด 25,591 ไร่ มันสำปะหลัง 109,275 ไร่ เป็นต้น (อำเภอโป่งน้ำร้อนจังหวัดจันทบุรี, 2546)

ส่วนการประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน จากข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการและการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม จะมีแต่ผู้ประกอบการที่มีการทำอยู่แล้ว เป็นบุคคลภายนอกมาประกอบธุรกิจในพื้นที่คือ พุจิตัวร์และวังขอนชาเลต์ ประชาชนในพื้นที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการท่องเที่ยวมีเพียงรายเดียวคือพญากำฟูริสอร์ท และผู้บังคับล่องแก่งบางคน รับจ้างเป็นแม่บ้านดูแลรีสอร์ท ที่พัก ร้านอาหาร และมีการเปิดร้านอาหารเพื่อขายนักท่องเที่ยวบ้างบางส่วน ส่วนมากผู้ที่มาใช้บริการร้านอาหารของชาวบ้านเป็นข้าราชการในพื้นที่มากกว่านักท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีการเหมาทัวร์แบบพร้อมอาหารอยู่แล้ว ชาวบ้านจึงไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

ภาษาที่ใช้ในอดีตใช้ภาษาเขมร ส่วนปัจจุบันใช้ภาษาไทยปกติ จากคำบอกเล่าของประชาชนในพื้นที่ให้ข้อมูลว่าคนรุ่นใหม่พูดภาษาเขมรกันไม่ได้แล้ว จะพูดได้ในหมู่บ้านคนแก่บางคนเท่านั้น ภาษาเขมรจะมีหลายสำเนียง สำเนียงทางกัมพูชาจะไม่เหมือนกัน เช่นคำว่าติดต่อ ภาษาเขมรจะพูดว่า ตะตอง ขอขอบคุณภาษาเขมรพูดว่า อองโกล ผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้ให้ข้อมูลว่าตนเองสามารถพูดภาษาเขมรได้เพราะในอดีตไม่มีการใช้ภาษาไทย ใช้แต่ภาษาเขมรทั้งหมด ตอนนีพูดกับลูกพอฟังออก แต่พูดได้ตอบกลับไม่ได้ พูดกับหลาน หลานฟังไม่ออก ลูกหลานปัจจุบันพูดภาษาเขมรกันไม่ค่อยได้แล้ว

ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ในตำบลโป่งน้ำร้อนนั้น มีดังต่อไปนี้

- การไฟฟ้า ตำบลโป่งน้ำร้อนมีจำนวนหมู่บ้านที่ไฟฟ้าเข้าถึงทั้ง 13 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนทั้งหมดในตำบลโป่งน้ำร้อนมี 1,500 ครัวเรือน มีไฟฟ้าใช้แล้ว 1,086 ครัวเรือน ยังไม่มีไฟฟ้าใช้จำนวน 414 ครัวเรือน
- แหล่งน้ำธรรมชาติ มีลำน้ำหรือลำห้วยทั้งสิ้น 14 แห่ง
- การคมนาคม ใช้เส้นทางคมนาคมทางบก มีถนนลาดยาง 5 เส้น รวม 20 กิโลเมตร และทางลูกรัง 75 สาย สะพาน 8 แห่ง สะพานไม้ 5 แห่ง การคมนาคมไม่สะดวกในฤดูฝนจำนวน 30 สาย
- แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ในตำบลโป่งน้ำร้อนมีฝายน้ำล้นจำนวน 9 แห่ง มีบ่อน้ำตื้น 12 แห่ง บ่อโยก 27 แห่ง

- โทรศัพท์ประจำบ้าน มีทั้งสิ้น 27 เครื่อง ประชาชนตำบลโป่งน้ำร้อนมี
โทรศัพท์มือถือทั้งหมด 394 เครื่อง

ด้านศาสนาและประเพณี ของตำบลโป่งน้ำร้อนนั้น พบจากประเด็นการ
สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ในประเด็นศาสนาและประเพณีในชุมชนโป่งน้ำร้อน ผู้วิจัยได้
สัมภาษณ์สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล กรรมการหมู่บ้าน และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน พบว่า
ประชาชนโป่งน้ำร้อนส่วนใหญ่จะนับถือพุทธศาสนา ดังนั้นกิจกรรมที่ประชาชนโป่งน้ำร้อนทำร่วมกัน
จะเป็นประเพณีหรือเทศกาลงานบุญ ที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันลอยกระทง
วันสงกรานต์ ทอดกฐิน เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทางชุมชนจะร่วมทำกับวัดโดยมีคณะกรรมการ
วัดซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้แจ้งข่าว และกำหนดการต่างๆ ให้ชุมชนได้รับรู้

ประเพณีในปัจจุบันเหมือนประเพณีปกติทั่วไป มีเพียงอดีตที่ประเพณีสงกรานต์
จะไม่ตรงกัน เนื่องจากในหมู่บ้านมีวัดน้อย มีจำนวนพระภิกษุสงฆ์น้อยไม่เพียงพอต่อเทศกาลทำบุญ
จึงต้องทยอยทำไล่เรียงกันตามบ้านต่างๆ จึงไม่พร้อมเพรียงกัน แต่ปัจจุบันมีวัดมากขึ้น จำนวนวัด
หรือสำนักสงฆ์ในชุมชนมีจำนวน 13 แห่ง จึงมีจำนวนพระภิกษุสงฆ์เพิ่มมากขึ้น แต่ส่วนมาก
พระจะมาจากหมู่บ้านอื่น คนในหมู่บ้านไม่นิยมบวช เพราะมีค่านิยมที่ว่าเรียนจบก็ออกไปเรียนต่อ
ในเมือง บางคนก็มุ่งไปเป็นทหารเนื่องจากพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อนห่างจากชายแดนเพียง 6 กิโลเมตร

ประเพณีลอยกระทง มีการจุดเทียนรอบบ้าน คล้ายกับการลอยกระทงในภาค
เหนือ โดยใช้ประทีบ หรือเทียนเป็นเล่ม ไม่ว่าจะเทศกาลอะไร สงกรานต์ ปีใหม่ หรือ
ลอยกระทงจะมีการจุดประทีบ แต่ในเทศกาลลอยกระทงเป็นเทศกาลที่นิยมจุดกันมากที่สุด โดยมีการ
การเริ่มจุดที่หิ้งพระก่อนแล้วจึงจุดรอบบ้านตามมา

ประเพณีแต่งงาน จะแต่งงานที่บ้าน มีการทำพิธีสู่ขวัญ ไม่มีการแห่ขันหมาก
มีขนม และหัวหมูใส่กระบุง ปกติเหมือนทั่วไป โดยจะมีความแตกต่างที่จะมีขันเดียวใส่มาด้วย
โดยผู้เฒ่าผู้แก่จะทำพิธีผูกข้อมือ เมื่อแล้วเสร็จนำขวานมาเคาะหลังฝ่ายชายเบา ๆ บอกให้รู้ว่า
นี่คือขวาน แต่งงานไปแล้วให้เอาขวานไปฟัน ไปถาง เอาไปทำกินให้ทำมาค้าขึ้น และถ้าจะ
นำเดียวเคาะหลังฝ่ายหญิงเบา ๆ ให้รู้ว่าทำกินโดยเอาเดียวไปเกี่ยวข้าว เป็นความเชื่อเมื่อ
ร่วมหอหลังกันแล้วให้ช่วยกันทำมาหากิน หากโกรธเคืองกันให้สงบจิตใจให้เย็นลงโดยการหันไป
ทำมาหากิน แล้วจะเกิดความเข้าใจ เห็นใจกันยามลำบาก

ด้านการศึกษาของประชาชนตำบลโป่งน้ำร้อนนั้น พบจากการสำรวจประชาชน
โป่งน้ำร้อนที่ยังคงอยู่ในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นพ่อรุ่นแม่ จะมีการศึกษาระดับประถมศึกษา
โดยได้รับการศึกษาจากโรงเรียนประถมศึกษาทั้ง 5 แห่งเป็นพื้นฐาน ปัจจุบันประชาชนโป่งน้ำร้อน

นิยมส่งลูกหลานออกไปเรียนโรงเรียนนอกชุมชนมากขึ้น โดยให้เหตุผลว่ามีมาตรฐานผู้โรงเรียนอนุบาลหรือโรงเรียนเอกชนไม่ได้ ประกอบกับชุมชนมีรถโรงเรียนรับส่งระหว่างตำบลกับตัวอำเภอทุกวัน รถที่รับส่งระหว่างโรงเรียนในตัวเมืองก็มีทุกวันเช่นกัน ลักษณะเป็นรถบัสสี่ล้อมีที่นั่งประมาณ 30 คนต่อคัน ทำให้สะดวกสบายในการเดินทางและสามารถเลือกโรงเรียนได้ตามฐานะของครอบครัว ในขณะที่ปัจจุบันโรงเรียนระดับมัธยมศึกษามีเพียง 1 แห่ง ในระดับอาชีวศึกษาหรือสูงกว่าไม่มีในพื้นที่ จึงทำให้เมื่อนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาแล้วประชาชนป็นน้ำร้อนรุ่นลูกหลานจะได้รับการศึกษาที่สูงกว่ารุ่นพ่อแม่ คือในระดับ ปวช. ปวส. หรือปริญญาตรีในตัวอำเภอเมืองเมื่อเรียนจบก็จะออกไปจากพื้นที่ไปทำงานต่างจังหวัด ราชการ หรือเป็นพนักงานบริษัท ปัจจุบันในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีไม่มีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนในระดับปริญญา จะมีแต่เพียงสถาบันราชภัฏรำไพพรรณี ที่ตั้งอยู่ในตัวอำเภอเมืองจันทบุรี ดังนั้น จึงมีการเคลื่อนย้ายออกไปเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น และไปทำงานภายนอกชุมชนตลอดเวลา เพราะมีการคมนาคมที่สะดวกและรวดเร็ว มีรถประจำทางตลอดวัน ดังนั้นการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นจึงผลักดันให้คนรุ่นลูกพากันออกจากชุมชนไปหาที่เรียนและทำงานต่อเนื่องกันไป

การศึกษาของประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนทำให้ประชาชนมุ่งออกนอกพื้นที่ในวัยเรียนต้องไปศึกษานอกพื้นที่ เนื่องจากตำบลโป่งน้ำร้อนมีการศึกษาสูงที่สุดในระดับมัธยมศึกษา จึงทำให้ต้องศึกษาต่อนอกพื้นที่ เมื่อมีการศึกษาในระดับสูงขึ้นไปจากชุมชนไปหาที่ทำงาน บุคคลที่ทำงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจึงเป็นบุคคลภายนอกที่เข้ามาประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ และมีการจ้างงานประชาชนในพื้นที่ในตำแหน่งผู้บังคับบัญชา แม่บ้าน แม่ครัว ส่งผลให้ประชาชนที่มีการศึกษาในระดับสูงจึงต้องออกไปหางานทำนอกพื้นที่

ด้านการนับถือผีบรรพบุรุษ ความเชื่อของตำบลโป่งน้ำร้อนนั้น พบว่าไม่มีการนับถือผีอย่างชัดเจน แต่จะมีการบนบานแก้บน มีการนับถือเจ้าพ่อกำพูชในการบนบาน ถือว่าเป็นพญาในบ้านเกิด เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน เนื่องจากมีศาลเจ้าให้เห็นอย่างชัดเจน โดยมีความเป็นมาว่าพญากำพูช เดิมชื่อตาพูชอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน พุดจาอะไรก็เป็นจริงดังที่พุด เมื่อขออะไรบนบานอะไรก็จะสำเร็จผล ชาวบ้านจึงนับถือกันมาก ในช่วงหลังชาวบ้านเกิดความเลื่อมใสศรัทธาจึงเรียกกันว่าพญา และพื้นที่ติดกับกำพูชเป็นคนกำพูช จึงใช้ชื่อให้คล้องจองว่าพญากำพูช คนเฒ่าคนแก่ผู้อาวุโสเล่าว่าตั้งแต่เกิดมาก็เห็นพ่อแม่บนบถมาก่อนแล้วว่าศักดิ์สิทธิ์เมื่อบนบานอะไรก็สำเร็จ จึงมาเช่นไหว้ มีการทำบุญทำทานให้ โดยศาลพญากำพูช เริ่มต้นทำศาลเอกากระดาศแข็งมาบุง แล้วเปลี่ยนมาเป็นสังกะสี ต่อมามีการลาดปูน เนื่องจากชาวบ้านมาแก้บนกัน ใครถูกผีเข้าก็จะมาทำพิธี การแก้บนก็ต้องพุดเป็นภาษาเขมร โดยให้คนที่สามารถ

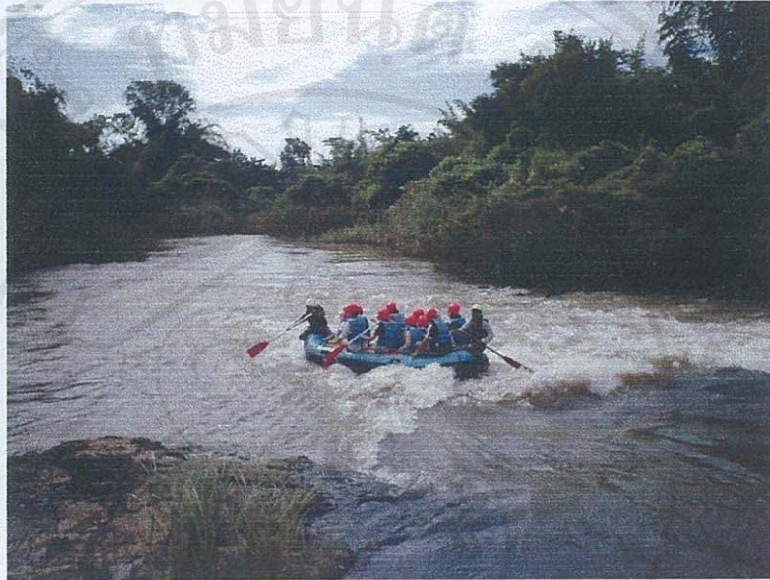
พูดได้นำ แล้วพูดตาม และมีความเชื่อในการใช้พริกเสียดายในการออกไปทำมาหากิน เข้าป่า โดยถือว่าพริกเป็นตัวแทนการเสียดายของเจ้าป่าเจ้าเขา โดยใช้พริกนำทางว่าควรเดินเข้าไปในทิศทางใด จึงจะไม่ลบลูเจ้าป่าเจ้าเขา หากพริกชี้ทางไปทางใดก็จะเดินเข้าไป ก่อน แล้วจึงไปยังจุดหมาย เป็นการแก้เคล็ด

4.1.3 องค์ประกอบของพื้นที่ (3A's)

จากบริบทที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยพอจะสรุปได้ว่า คลองโป่งน้ำร้อนเป็นการล่องแก่งที่มีความสนุก ตื่นเต้น เร้าใจ และมีความเหมาะสมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสามารถพัฒนาให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวได้อีกหลายรูปแบบ เนื่องจากมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และมีองค์ประกอบของพื้นที่ (3A's) ดังนี้

1. **สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)** ในตำบลโป่งน้ำร้อนมีสิ่งดึงดูดใจที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม ประกอบไปด้วย คลองโป่งน้ำร้อนสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวแบบผจญภัย เพราะเป็นการล่องแก่งในระดับ 3 มีแก่งน้อยใหญ่ให้ทำทายตลอดเส้นทางของการล่องแก่งแม่น้ำสายนี้ และจากสภาพสังคมของตำบลโป่งน้ำร้อน ที่เป็นสังคมเกษตรกรรม มีการทำสวนผลไม้ที่มีผลผลิตมากที่สุดในประเทศไทย สามารถปลูกผลไม้ได้นานาชนิด ได้แก่ สวนทุเรียน สวนเงาะ สวนมังคุด สวนลำไย สวนสละ สวนลองกอง เป็นต้น ในตำบลโป่งน้ำร้อนนิยมทำสวนแบบผลไม้หลายชนิดผสมกัน จึงเป็นสิ่งดึงดูดใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบการท่องเที่ยวแบบเดินชมสวนชิมผลไม้ สำหรับนักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวแบบเดินป่า จะพบกับความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งป่าไม้ และสัตว์ป่า ดังที่ได้กล่าวในบริบทด้านกายภาพถึงสภาพป่าที่อุดมสมบูรณ์ และในพื้นที่ใกล้เคียงกับตำบลโป่งน้ำร้อน พบซากกระดูกมนุษย์โบราณ ในตำบลคลองใหญ่จึงน่าจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาเที่ยวได้ เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการไปท่องเที่ยวที่ตำบลคลองใหญ่ต้องผ่านตำบลโป่งน้ำร้อนก่อน ในช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น เทศกาลลอยกระทง สงกรานต์ ปีใหม่ ตำบลโป่งน้ำร้อนทุกบ้านมีการจัดเทียนรอบบ้านพร้อมเพรียงกันอย่างสวยงาม ล้วนเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน

รูปภาพที่ 3 แสดงสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว (1)

รูปภาพที่ 4 แสดงสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว (2)

2. **สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)** เพื่อความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยว ตำบลโป่งน้ำร้อน มีที่พักลักษณะรีสอร์ทไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวจำนวน 3 รายด้วยกันคือ พญากำฟูรีสอร์ท วังซอนชาเลต์ และคุ้มนางพญา มีทั้งลักษณะบ้านเป็นหลัก หรือแบบห้องเดี่ยว สำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบการนอนกึ่งเต็นท์ทางรีสอร์ทมีไว้คอยบริการ ภายในรีสอร์ทมีร้านอาหารไว้คอยบริการ ที่พักของพญากำฟูรีสอร์ท สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวน 60 คน มีจำนวนบ้านเป็นหลักทั้งหมดจำนวน 4 หลัง แบบ 3 ห้องนอน 2 ห้องน้ำ จำนวน 2 หลัง ราคาต่อคืน 2,800 บาท แบบ 2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ จำนวน 1 หลัง ราคา 2,200 บาท แบบ 1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ ราคา 1,800 บาท ยังมีห้องพักแบบโรงแรมลักษณะห้องเดี่ยว มีห้องน้ำในตัว 6 ห้อง ราคาห้องละ 1,600 บาท ส่วนที่พักของวังซอนชาเลต์มีบ้านพักทั้งหมด 6 หลัง สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มาเป็นหมู่คณะได้ประมาณ 70 คน ลักษณะบ้านพักเป็นแบบบังกะโลจะเป็นบังกะโลไม้ ทุกหลังมีห้องน้ำส่วนตัวภายในตัวบ้าน บังกะโลที่เป็นแบบ 1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ สามารถนอนได้ 6 คน ราคา 2,000 บาท สามารถนอนได้ 4 คน ราคา 1,500 บาท สามารถนอนได้ 3 คน ราคา 1,500 บาท สามารถนอนได้ 2 คน ราคา 1,500 บาท บังกะโลแบบ 3 ห้องนอน 3 ห้องน้ำเป็นห้องพัดลม ราคา 1,200 บาท บังกะโลแบบ 5 ห้องนอน 5 ห้องน้ำ ราคา 4,000 บาท ด้านที่พักของคุ้มนางพญารีสอร์ท สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ 35 คน ลักษณะเป็นแบบบ้านเป็นหลัก หลังใหญ่สำหรับมาเป็นหมู่คณะ สามารถนอนได้ 16 คน เป็นแบบ 2 ห้องนอนใหญ่ 4 ห้องน้ำ ราคา 5,000 บาท แบบบ้านเป็นหลักจำนวน 5 ห้อง 1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ เป็นพัดลม 3 หลัง ราคา 500 บาท มีเครื่องปรับอากาศ 2 หลัง ราคา 800 บาท

ในตำบลมีร้านอาหารเป็นลักษณะชาวบ้านทำขึ้นมา มีให้เลือกทั้งอาหารตามสั่ง ก๋วยเตี๋ยว ส้มตำ จำนวน 7 ร้าน ในช่วงฤดูท่องเที่ยวในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนธันวาคมเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวจำนวนมากที่สุดในรอบปี ร้านอาหารในตำบลโป่งน้ำร้อนสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ในช่วงกลางวันไม่เกินร้านละ 10 คน รวม 70 คนต่อมื้อ

การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวมีบริษัทที่นำนักท่องเที่ยวล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนจำนวน 3 บริษัท คือฟูจิตัวร์ วังซอนชาเลต์ และพญากำฟูรีสอร์ท ฟูจิตัวร์จะไม่มีที่พักไว้คอยบริการจะเป็นลักษณะบริษัททัวร์มีสำนักงานอยู่ที่กรุงเทพฯ นักท่องเที่ยวที่สนใจสามารถจองทัวร์และมากับบริษัทได้ โดยทางบริษัทจะมีท่าลงล่องแก่งที่บ้านโป่งน้ำร้อน มีห้องน้ำไว้คอยบริการจำนวน 4 ห้อง สำหรับผู้หญิง 2 ห้อง ผู้ชาย 2 ห้อง ประกอบด้วยจำนวนแพยางทั้งหมด 8 ลำ มีเรือแคนูทั้งหมดจำนวน 5 ลำ ส่วนวังซอนชาเลต์อยู่ห่างจากฟูจิตัวร์ประมาณ 500 เมตร มีที่พักไว้คอยบริการและมีท่าลงล่องแก่งในบริเวณรีสอร์ทอยู่ในเขตบ้านโป่งน้ำร้อน มีจำนวนแพยางทั้งหมด

6 ลำ มีเรือแคนูทั้งหมด จำนวน 4 ลำ ในส่วนของพญากำพุชรีสอร์ทที่มีที่พักไว้คอยบริการ แต่ที่พักรของพญากำพุชรีสอร์ทไม่ได้ยึดติดกับคลองโป่งน้ำร้อนเหมือนกับวังขอนชาเลต์ แต่จะมีทำไว้ล่งล่องแก่งห่างจากวังขอนชาเลต์ 200 เมตร มีจำนวนแพยางทั้งหมด 5 ลำ มีเรือแคนูทั้งหมด 3 ลำ แพยางสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ลำละไม่เกิน 8 คน รวมคนบังคับล่องแก่งหน้าหลังจำนวน 2 คน เรือแคนูสามารถพายได้จำนวน 2 คน

การคมนาคมสื่อสารมีโทรศัพท์ไว้คอยบริการในรีสอร์ท ทั้ง 3 รีสอร์ท คือ วังขอนชาเลต์ พญากำพุชรีสอร์ท คุ่มนางพญา เท่าที่มีอยู่ในพื้นที่จะมีโทรศัพท์อยู่ที่ร้านอาหารของรีสอร์ท ภายในห้องพักรจะไม่มีโทรศัพท์ไว้คอยบริการ ในส่วนของโทรศัพท์เคลื่อนที่ที่สามารถรับคลื่นได้เฉพาะระบบของ GSM เท่านั้น ระบบ DTAC และ ORANGE ไม่สามารถติดต่อได้

การกำจัดขยะที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวมีถังขยะไว้คอยบริการในรีสอร์ท และก่อนลงล่องแก่งนักท่องเที่ยวไม่สามารถนำอาหารหรือเครื่องดื่มลงล่องแก่งได้ ที่ทำลงล่องแก่งมีขยะไว้ให้ทิ้งก่อนลง จากการสังเกตพบขยะระหว่างสองข้างทางบ้าง ผู้บังคับล่องแก่งได้บอกตักเตือนให้นักท่องเที่ยวไม่ทิ้งขยะ ขยะที่พบเป็นขยะของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองโป่งน้ำร้อน ขยะของนักท่องเที่ยวจะมีให้เห็นบ้างที่จุดลงล่องแก่ง ซึ่งเป็นของบริษัทท่องเที่ยว และทำขึ้นล่องแก่งที่บ้านศรีอรวาย

ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวในการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน มีลักษณะหมวกกันน็อค และเสื้อชูชีพให้กับนักท่องเที่ยวทุกคนที่ลงล่องแก่งหรือพายเรือแคนู นักท่องเที่ยวทุกคนต้องใส่ มิเช่นนั้นทางบริษัทจะไม่อนุญาตให้ลงล่องแก่งได้ เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวต้องสามารถว่ายน้ำได้ เนื่องจากคลองโป่งน้ำร้อนมีกระแสน้ำและมีเกาะแก่งน้อยใหญ่ ระดับความยากอยู่ในระดับ 3 เป็นกระแสน้ำที่ไม่อันตรายมากนัก แต่ถึงอย่างนั้นนักท่องเที่ยวต้องดูแลความปลอดภัยของตัวเองก่อน

รูปภาพที่ 5 แสดงร้านอาหารในรีสอร์ท

รูปภาพที่ 6 แสดงที่พักในตำบลโป่งน้ำร้อน

3. เส้นทางคมนาคม (Accessibility) นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงได้ด้วยการใช้รถส่วนตัว หรือใช้บริการรถสาธารณะก็ได้ ตลอดเส้นทางอำเภอโป่งน้ำร้อนจากตัวเมืองจันทบุรีเป็นระยะทาง 42 กิโลเมตร จากทางแยกอำเภอโป่งน้ำร้อนเข้าไปในตัวตำบลโป่งน้ำร้อนเป็นระยะทาง 6 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางตลอดสาย เป็นถนนกว้างประมาณ 10-12 เมตร มี 2 เลน มีรถบริการสาธารณะเป็นรถกระบะสีขาวไว้คอยบริการจากตัวจังหวัด นักท่องเที่ยวสามารถขึ้นรถได้ที่ตัวเมือง หรือสถานีขนส่ง เข้าสู่ตัวตำบลโป่งน้ำร้อนได้

การเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวทำได้โดยนำพาหนะส่วนตัวมาเอง หรือมากับบริษัททัวร์ บริษัทท่องเที่ยวที่พานักท่องเที่ยวมาเที่ยวล่องแก่งโป่งน้ำร้อน มีสำนักงานอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 2 บริษัททัวร์ คือ พุจิวอร์ และวังขอนชาเลต์ นักท่องเที่ยวสามารถจองทัวร์ได้ที่กรุงเทพฯ บริษัททัวร์จะนำนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ โดยรถตู้สำหรับคณะที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวไม่เกิน 12 คน เนื่องจากการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน ในแต่ละแพยางสามารถล่องได้ไม่เกิน 8 คนต่อเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากกว่า 12 คน ทางบริษัทจะมีรถบัสนำนักท่องเที่ยวมายังตำบลโป่งน้ำร้อน สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาโดยรถประจำทาง มีบริการรถประจำทางเป็นลักษณะรถกระบะสีขาวประจำอยู่ที่ขนส่งในตัวเมืองจังหวัดจันทบุรีสู่ตำบลโป่งน้ำร้อนจำนวน 6 คันรถออกทุกชั่วโมงตั้งแต่เวลา 07.00 น. – 19.00 น. ค่าบริการ 30 บาทต่อคนหรือแบบเหมาคันรถสามารถออกได้ทันที ราคา 300 บาท

รูปภาพที่ 7 แสดงทางเข้าป่าโป่งน้ำร้อน

รูปภาพที่ 8 แสดงถนนเข้าสู่ที่พัก

4.2 ปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในที่นี้หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน ผู้วิจัยได้ แบ่งออกเป็น ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และความสามารถในการจัดการ ดังนี้

4.2.1 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายใน หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกิดปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน ผู้วิจัยอาศัยบริบทของตำบลโป่งน้ำร้อนมาเป็นตัวกำหนดความเป็นปัจจัยภายใน ได้แก่ อาชีพ การมีส่วนร่วมของชุมชน ความเข้มแข็งภายในชุมชน การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยว ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในด้านการท่องเที่ยว ซึ่งผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. การประกอบอาชีพของประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อน พบว่า ประชาชนในพื้นที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เนื่องจากประชาชนมีรายได้จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาแต่ดั้งเดิม เกษตรกรรมในตำบลโป่งน้ำร้อนให้ผลผลิตตลอดปี เนื่องจากสามารถ

ทำการเกษตรได้หลายชนิดได้แก่ทุเรียน เงาะ มังคุด สละ ลำไย ลองกอง พริกไทย มันสำปะหลัง ยางพารา ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ส่งผลให้รายได้ของประชาชนมาจากการเกษตรกรรมและประชาชนในพื้นที่มีที่ทำกินที่ทำมาอยู่แล้วไม่ต้องขวนขวายมากนัก ตำบลโป่งน้ำร้อนมีโอกาสที่เป็นประโยชน์ต่อการเกษตรกรรม ด้วยเหตุที่พื้นที่จังหวัดจันทบุรีติดต่อเชื่อมโยงกับฐานอุตสาหกรรมและธุรกิจของประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาเป็นศูนย์กลางการค้า การส่งออกภายในประเทศและระหว่างประเทศ พื้นที่เหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรมทุกด้าน มีผลผลิตทางการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์และมีคุณภาพ และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะผลไม้มาชานานชนิด

จากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางราชการของสำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดจันทบุรี พ.ศ. 2547 พบว่ารายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของตำบลโป่งน้ำร้อนเท่ากับ 25,320 บาท โดยมีเกษตรกรรมเป็นสาขาการผลิตที่ทำรายได้ให้กับประชาชนมากที่สุด พื้นที่ในตำบลโป่งน้ำร้อน 51.60 เป็นพื้นที่การเกษตร กล่าวคือ มีพื้นที่ทำสวนผลไม้ทั้งหมด 37,740 ไร่ พื้นที่ทำไร่อายุสั้นทั้งหมด 9,043 ไร่ พื้นที่ทำไร่อายุยาวทั้งหมด 23,743 ไร่ จำนวนครัวเรือนในตำบลโป่งน้ำร้อนทั้งหมดมีจำนวน 1,500 ครัวเรือน การประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชาวโป่งน้ำร้อน เห็นได้จากจำนวนครัวเรือนที่ทำสวนผลไม้จำนวน 1,046 ครัวเรือน ครัวเรือนที่ทำไร่อายุสั้นจำนวน 445 ครัวเรือน และครัวเรือนที่ทำไร่อายุยาวจำนวน 521 ครัวเรือน ผลผลิตด้านการเกษตรในปี 2546 ของตำบลโป่งน้ำร้อน ที่สำคัญและมีการเพาะปลูกมาก ได้แก่ ทุเรียน 26,759.4 ตัน เงาะ 22,759 ตัน มังคุด 4,539.7 ตัน ลำไย 2,677.9 ตัน ลองกอง 2,755 ตัน สละ 691.9 ตัน พริกไทย 1,192.2 ตัน ยางพารา 5,981.5 ตัน มันสำปะหลัง 135,300.4 ตัน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 3,195 ตัน

จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในตำบลโป่งน้ำร้อน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก หนึ่งในหลายคนของการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งชื่อ นายดี สอดศรี กล่าวว่า "ลูกเกิดมาก็เห็นพ่อแม่ทำสวนแล้ว ถ้าจะว่าก็ทำมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เลยต้องทำต่อไป เพราะรองข้างบ้านก็ทำสวนกันหมด จะให้ไปทำอย่างอื่นก็ทำไม่เป็นหรอก เพราะความรู้มีน้อย สมัยลุงเป็นเด็กยังไม่มีโรงเรียนมัธยมในหมู่บ้านหรอก จะมีก็แต่วัดสอนหนังสือให้พออ่านออกเขียนได้ อีกอย่างก็รู้สึกที่ไม่จำเป็นเพราะเราก็ต้องทำสวนเหมือนพ่อแม่ การทำสวนไม่ต้องไปเรียนหนังสือหรอก เพียงแค่ดูวิธีการทำต่อมาจากพ่อแม่ บางทีก็สรรหาวิธีการต่างๆ มาลองทำดู บางทีก็ได้ผลดี แต่บางทีก็ไม่งอกก็ไม่เป็นไร เพราะถือว่าเราไม่ได้ทำมาก แค่ลองทำดูต้นสองต้น แต่สวนมากมักจะได้ผล คงเพราะดินดี พื้นที่โป่งน้ำร้อนเหมาะสมแล้วที่จะทำการเกษตร"

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักอีกท่านหนึ่งคือ นายเสงี่ยม ไพบูลย์ตร กล่าวว่
 “ทำสวนมาตั้งแต่เกิดทำตามพ่อแม่ มันสบายตรงที่เราลงทุนปลูกไปไม่เท่าไร อีกไม่กี่ปีก็งอกงาม
 แล้ว ที่ดินก็ไม่ต้องซื้อต้องหาเป็นที่ดินเก่าตั้งแต่ไหนแต่ไรรุ่นปู่ย่าตาทวดมาแล้ว พอมันออกผลก็มี
 พ่อค้าคนกลางมารับเอาไป เรามีเจ้าประจำอยู่ เค้าไม่ค่อยกดราคาเท่าไร เป็นเจ้าอื่นโดนกดราคา
 จนอยู่ไม่ได้ อย่างของตามลสวนข้างๆ นั้นไปส่งกับพ่อค้าคนกลางหน้าเลือด เลยแย่งหน่อย ให้ไปทำ
 อย่างอื่นก็ไม่รู้จะทำอะไร ทำสวนนะดีแล้ว ลูกหลายเรียนหนังสือได้มีกินมีใช้ก็อาชีพทำสวนนั่นละ”

จากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมกับผู้ให้ข้อมูลหลักอีกหลายท่าน ผู้วิจัยพบว่ามี
 ข้อมูลใกล้เคียงกัน จึงพอสรุปได้ในเบื้องต้นว่าการทำสวนเป็นการทำตามวิธีการมาดั้งเดิม มีการ
 คิดค้นวิธีการใหม่ๆ เสาะหาสายพันธุ์พืชไร่พืชสวนตามภูมิปัญญาชาวบ้าน ใช้วิธีการลองผิดลองถูก
 แต่ด้วยสภาพดิน สภาพอากาศของจังหวัดจันทบุรี ที่เอื้อให้ปลูกอะไรก็ได้ผลดี รสชาติอร่อย จึง
 พอใจกับอาชีพเกษตรกรของตนแล้ว เมื่อได้ผลผลิตก็จะมีพ่อค้าคนกลางมารับไป ตนไม่ต้องเอา
 ออกไปขายเอง ไม่สิ้นเปลืองค่าขนส่ง ไม่ต้องหาตลาด เป็นความสะดวกสบายไม่เสียเวลา แต่จะ
 มีผลเสียเมื่อช่วงที่ผลไม้ราคาตกต่ำ เช่นปีที่แล้วเงาะขายต่ำสุดที่กิโลกรัมละ 1 บาท ไม่คุ้มค่าจ้าง
 แรงงานคนขึ้นต้นเงาะ ทางรัฐบาลได้เข้ามาช่วยเหลือพยุงราคาเงาะให้อยู่ที่กิโลกรัมละ 3 บาท
 เกษตรกรจึงคิดค้นหาสายพันธุ์ผลไม้อื่นเข้ามาปลูกที่ได้รายได้มากกว่า ได้ราคาทุเรียนที่พอช่วยได้
 ทำให้เกษตรกรไม่ถึงกับลำบากมากนัก การดำเนินงานดังกล่าวของชาวสวน พอจะสะท้อนถึงแนวทางการ
 พึ่งพาตนเองหลังจากได้เรียนรู้จากปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับวิถีอาชีพของตน

การประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน เป็นลักษณะของ
 นายทุนที่มาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในตำบล ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวของพญาเก้าพู
 รีสอร์ทเท่านั้นที่เป็นประชาชนในพื้นที่ ประชาชนมีส่วนน้อยเท่านั้นที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับ
 การท่องเที่ยว กล่าวคือประชากรในตำบลโป่งน้ำร้อนมีจำนวน 5,430 คน มีประชาชนที่ประกอบ
 อาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 14 คนคือ ผู้บังคับล่องแก่งจำนวน 7 คนเท่าที่มีอยู่ และการจ้างงาน
 ในด้านแม่บ้าน แม่ครัว ในรีสอร์ทจำนวน 3 รีสอร์ท รวมทั้งสิ้น 7 คน

จากการสัมภาษณ์นายสุทัศน์ รุ่งประชา หรือคุณเอ้ ผู้บริหารวังซอนซาเลต์
 กล่าวว่า “วังซอนซาเลต์มีสำนักงานอยู่ที่กรุงเทพฯ บุคลากรส่วนใหญ่จึงเป็นคนกรุงเทพฯ ส่วนตนเอง
 และผู้จัดการฝ่ายต่างๆ เป็นคนจันทบุรี อ่าเภอท่าใหม่ เห็นว่าคลองโป่งน้ำร้อนสามารถใช้เป็นสถาน
 ที่ท่องเที่ยวแบบล่องแก่งได้ ส่วนตัวเป็นนักท่องเที่ยวที่ชอบการท่องเที่ยวแบบผจญภัยเป็นทุน
 อยู่แล้ว และเคยร่วมงานกับบริษัทเทรคกิ้งทัวร์ ที่ทำล่องแก่งที่ล่อขูจังหวัดตากมาก่อน เลยนำ
 ประสบการณ์ตรงนั้นมาทำที่คลองโป่งน้ำร้อน บุคลากรที่ประจำอยู่ที่ตำบลโป่งน้ำร้อนจะมีผู้จัดการ

ฝ่ายตกแต่และดูแลสวน เป็นคนทำใหม่เหมือนกัน ผู้จัดการฝ่ายกิจกรรมก็จะอยู่ที่สำนักงานกรุงเทพ แต่จะทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ไปในตัวเมื่อมีนักท่องเที่ยวติดต่อทัวร์มาล่องแก่ง ยังทำหน้าที่เป็นหัวหน้าผู้พายเรือทำหน้าที่ในการฝึกลูกเรือและให้คำแนะนำเรื่องความปลอดภัยในการทำกิจกรรมต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว จึงจ้างผู้บังคับล่องแก่งเพิ่มอีก 3 คน เป็นคนโป่งน้ำร้อนนี้แหละ ถ้าช่วยไหนคนมาเที่ยวเยอะก็ให้ลูกหลานของคนล่องแก่งมาช่วย แล้วก็จะมีแม่บ้านกับแม่ครัวรวมเป็น 3 คน เป็นคนแถวนี้ทั้งนั้น ช่วยหารายได้ให้กับชาวบ้านไปในตัว”

ในส่วนการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสามารถทำได้เฉพาะในฤดูท่องเที่ยวซึ่งมีเพียง 4 – 5 เดือนเท่านั้น ส่วนการเกษตรสามารถทำได้ตลอดปี ทำให้ชาวบ้านไม่มีความสนใจในการท่องเที่ยวมากนัก ล่องแก่งโป่งน้ำร้อนทำได้เฉพาะช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนธันวาคมเท่านั้น ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ผลไม้เริ่มเก็บเกี่ยวได้ ประชาชนจึงให้ความสนใจกับการเกษตรมากกว่า เพราะเป็นรายได้ที่เห็นเป็นตัวเงินได้ชัดเจนมากกว่า มีความถนัดมากกว่า ดังนั้น การค้นพบในเบื้องต้นจึงปรากฏว่า ประชาชนและชุมชนได้อาศัยการทำงานกับการท่องเที่ยวเป็นอาชีพรอง ในลักษณะลูกจ้าง มิใช่เจ้าของประกอบการเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าจะมีคนท้องถิ่นเพียง 1 ราย เริ่มเป็นเจ้าของสถานประกอบการท่องเที่ยวในการล่องแก่งก็ตาม แต่เริ่มเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงขั้นตอนการเรียนรู้วิชาชีพใหม่ของคนในท้องถิ่นที่อาจจะขยายตัวอย่างช้าๆ ในอนาคต

เมื่อผู้วิจัยสอบถามในประเด็นความต้องการของเกษตรกรในการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวยังสวนของตน เพื่อศึกษาดูวิธีการทำสวนแบบดั้งเดิม มีกิจกรรมให้ทำในสวนเช่นปั่นจักรยานเที่ยวชมรอบสวน ถ่ายรูป ชิมผลไม้สดจากสวน ชาวบ้านให้ข้อมูลที่ตรงกันว่า ตนยินดีหากมีการสนับสนุนจากรัฐบาล และผู้ประกอบการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน ปัจจุบันยังไม่ได้รับการติดต่อเรื่องการท่องเที่ยวในสวนของตน จากการสัมภาษณ์นายประเสริฐ ผลพฤษา ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งที่เป็นชาวบ้านที่ทำสวนผลไม้พบว่า “ยังไม่เห็นมีคนที่ทำล่องแก่งมาบอกเรื่องนี้เลย ถ้ามาขอให้พาคณเข้ามาเที่ยวก็ดี เราจะได้เก็บค่าผ่านประตูแล้วตกแต่สวนให้น่าเที่ยวหน่อย จะได้พินหนุ่่าที่รถให้เป็นทางเดินให้กว้างกว่านี้ เพราะเราใส่รองเท้าอยู่แล้วก็เลยไม่ได้พินหนุ่่า คนมาเที่ยวคงไม่ได้ใส่รองเท้ามาจะต้องทำที่ทางให้เดินถนัด ๆ หน่อย เผื่อเค้าอยากได้ผลไม้อีกกลับไปเราก็จะขายให้ไม่แพง ถูกกว่าข้างนอกเยอะ ถ้ามีเจ้าของล่องแก่งมาบอกให้ทำนะเราจะทำทันที หากเงินส่งลูกมักเรียน ทำสวนอย่างเดียวมันเหนื่อย” อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการที่เป็นชาวสวนเคยจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลโป่งน้ำร้อนได้ทำมาแล้วอย่างง่าย ๆ ไม่เป็นทางการ แต่เป็นลักษณะนักท่องเที่ยวต้องการ

เที่ยวชมก็สามารถให้เข้าชมได้ โดยติดต่อเจ้าของสวนหรือผู้ดูแลสวน เป็นการขออนุญาตชมสวน เด็ดชิมผลไม้ได้ตามใจชอบ แต่ห้ามมิให้นำออกไปข้างนอกสวน แต่ยังไม่มีส่วนไหนเปิดให้เข้าชมอย่างเป็นทางการในเขตตำบลโป่งน้ำร้อน มีให้เห็นที่ตำบลท่าใหม่ที่ทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และภาครัฐยังไม่ได้ให้การสนับสนุนในด้านนี้ เกษตรกรเองก็สนใจถ้าหากมีการส่งเสริมอย่างจริงจัง การดำเนินงานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของประชาชนดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการเริ่มเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตในการประกอบอาชีพของชุมชน โดยอาศัยการเรียนรู้จากภายนอก

ประเด็นการประกอบอาชีพของประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนในการเน้นในด้านการเกษตรกรรม มีสังคมเป็นชาวสวน มีรายได้ที่ดีจากการทำสวนผลไม้ สวนที่ระยะสั้น และที่ระยะยาว ประกอบกับเป็นอาชีพดั้งเดิมมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษจึงทำให้เกิดความผูกพัน กับอาชีพนี้ เป็นความเคยชินไม่ต้องขวนขวายหาตลาดมากนัก เพราะมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึง สวน เมื่อเกิดปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำก็มีรัฐบาลคอยช่วยเหลือรับซื้อในราคาที่เราอยู่ได้ ประกอบกับประชาชนไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว ไม่ได้ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว อาชีพจึงเป็นปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในตำบลโป่งน้ำร้อนในประเด็นต่อไปนี้

ประเด็นแรกคือ การมีรายได้น้อยและไม่แน่นอนของประชาชนจากการท่องเที่ยว ทำให้เกิดความไม่สนใจจะเริ่มกิจการในลักษณะเป็นเจ้าของประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่

ประเด็นที่สองคือ การไม่กล้าเสี่ยงในการลงทุน จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในตำบลโป่งน้ำร้อน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก หนึ่งในหลายคนของการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่ง ชื่อ นายชัยพฤกษ์ เดิมสมบุญรณ์ กล่าวไว้ว่า “เรามีที่ที่มีทางอยู่แล้ว ก็ทำมาหากินกับอาชีพทำสวนทำไร่ไปตามเรื่อง จะให้ดิ้นรนไปทำการท่องเที่ยวทำไม เห็นที่เขาทำกันก็ได้ตั้งเยอะ แต่ได้ไม่กี่เดือนหรอก คนเข้ามาเที่ยวก็ไม่เยอะอะไรมากมาย เขามาเป็นทัวร์ เราจะไปทำทัวร์อย่างเขาก็ไม่ได้ ต้องใช้ตั้งค์เยอะ แพยางที่เขาใช้ล่องก็ลำตั้งหลายบาทเป็นหมื่น เอมาลงทุนกับไร่กับสวนดีกว่า ได้ผลที่แน่นอน ถ้าเขาไปทำท่องเที่ยวอย่าเขา แล้วไม่มีคนมาเที่ยวสู้อันเดิมเขาไม่ได้ ขาดทุนตายเลย ลูกเมียไม่ต้องกินอะไรกันแล้ว”

ประเด็นที่สามคือ ความไม่รู้ระบบ วิธีการและวิชาการของการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลโป่งน้ำร้อน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักหนึ่งในหลายคนของการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งชื่อ นางอยู่ จันทศร กล่าวไว้ว่า “จะให้ไปทำท่องเที่ยวอะไรกับเขา ก็ไม่รู้จะเริ่มยังไง ป้าไม่เคยทำ ไม่กล้าด้วย ถ้าป้าเคยเป็นลูกจ้าง มีคนมาจ้างป้าทำในรีสอร์ทแล้วเรายังมีช่องทาง ก็อยากจะทำ แต่นี่ป้าไม่เคยเข้าไปยุ่งอะไรกับเขาก็ไม่รู้ว่าจะทำยังไง ไม่เคยมีใครมาบอก เขาต้องล่องแก่งไปทางไหน ยังไม่เคยเห็น ไม่รู้ไม่เอาหรอก”

และประเด็นสุดท้ายคือ การทำสวนเป็นอาชีพดั้งเดิมมีรายได้ดี มีทักษะอยู่แล้ว ประกอบกับความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ที่ให้ผลผลิตที่ดี จึงไม่ยากเปลี่ยนอาชีพ

เห็นได้ว่าอาชีพเป็นปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อนที่ส่งผลให้ประชาชนขาดการประกอบอาชีพในด้านการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน

ในที่นี้อาจแยกอธิบายประเด็นได้เป็น 3 ประเด็น คือ

2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในตำบลโป่งน้ำร้อน จากการศึกษา

เอกสารทางราชการในการสรุปข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช 2ค.) พบว่าในการจัดเวทีประชาคมในรอบปีพบว่าหมู่บ้านทั้ง 13 หมู่บ้านมีการประชุม 1 – 6 ครั้งในรอบปี คราวเรือนมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นเป็นจำนวนสูงสุดร้อยละ 94.6 ในหมู่บ้านสันติพัฒนา ต่ำสุดร้อยละ 65.2 ในหมู่บ้านเขาหอม หมู่บ้านที่เหลือมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 82.4 คราวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่มมากที่สุดในหมู่บ้านใหม่ จำนวน 135 คราวเรือน น้อยที่สุดหมู่บ้านเขาตะแบก จำนวน 55 คราวเรือน โดยมีครัวเรือนในตำบลเป็นสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 1,013 คราวเรือน จากครัวเรือนในตำบลโป่งน้ำร้อนทั้งหมด 1,500 คราวเรือน จากรายงานของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย รายงานสภาพปัญหาระดับตำบลปี 2546 ของตำบลโป่งน้ำร้อน พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนหมู่บ้านที่มีปัญหา มากคือ หมู่บ้านคลองตาคงร้อยละ 7.7 หมู่บ้านที่มีปัญหาน้อยหรือไม่มีเลยคือหมู่บ้านสามสิบ ร้อยละ 92.3 จัดว่าตำบลโป่งน้ำร้อน เป็นหมู่บ้านที่มีการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับหนึ่ง แต่ยังมีได้มีการกล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมในกิจการการท่องเที่ยวเลย

2.2 ด้านการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน จากการศึกษาสัมภาษณ์ผู้นำ

ชุมชนและประชาชนในหมู่บ้านในประเด็นการมีส่วนร่วมพบว่า ยังไม่เคยมีการรวมตัวกันเพื่อปรึกษาหรือวางแผนงานด้านการท่องเที่ยวเลย จึงทำให้ขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวใน ด้านที่ตนมีความถนัดและมีศักยภาพเพียงพอ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นตรงกันว่าชุมชนไม่มีโอกาสได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และตัดสินใจในส่วนที่เป็นอาชีพใหม่หรือ กิจกรรมใหม่ของชุมชนในการส่งเสริม อย่างไรก็ตามกลุ่มดังกล่าวเพียงแต่แจ้งว่าชุมชนได้รับทราบ ร่วมกันในกิจกรรมดังกล่าว แต่ยังไม่มีความรู้สึกว่าจะไม่ใช่ส่วนหนึ่งของกิจกรรมของตน แต่เป็นของ นายทุนที่มาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมจากการพูดคุยกับชาวบ้านถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 3 รายในชุมชน ได้รับคำตอบที่ตรงกันว่า เป็น บุคคลภายนอกและมีญาติพี่น้องที่อยู่ในพื้นที่จึงเกิดความคิดที่จะมาทำธุรกิจท่องเที่ยว แต่โดย

ส่วนตัวแล้ว ตนไม่มีความสัมพันธ์หรือเคยพูดคุยกับผู้ประกอบการเลย รู้จักแต่ชื่อและหน้าตาเท่านั้น รายได้ของชาวบ้านมาจากการเกษตรกรรมจากการขายส่งให้พ่อค้าคนกลางเพียงอย่างเดียว ชาวบ้านบางส่วนเคยได้รายได้จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาพอซื้อปลั๊กกลับบ้าน แต่เป็นส่วนน้อยมาก บางส่วนเคยขายให้นักท่องเที่ยวโดยตรงเพียง 2 - 3 ครั้ง บางส่วนไม่เคยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อปลั๊กเลย เพราะคิดว่าซื้อเพียงเล็กน้อย ไม่ก็ใกล้ชาวบ้านจึงไม่คิดเป็นเงิน ให้เป็นน้ำใจดีกว่า

จากการสัมภาษณ์นายพิภพ สาณะเสน กำนันตำบลโป่งน้ำร้อนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักหนึ่งในหลายคนของการวิจัยครั้งนี้ กล่าวว่า “ในเมื่อประชาชนไม่มีผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ไม่ได้ทำงานที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวเองก็ไม่ได้เข้ามาซื้อผลไม้ในสวนโป่งน้ำร้อน ส่วนมากนักท่องเที่ยวจะซื้อผลไม้ในตลาดในตัวเมืองมากกว่า ประชาชนก็เลยขาดผลประโยชน์ ทำให้มองไม่เห็นรายได้เป็นตัวเงินจากการท่องเที่ยว ถ้าจะมีการชี้แจงสักนิดเรื่องการท่องเที่ยว กิจกรรมที่ได้ทำ หรือให้ประชาชนวางแผนอาจจะไม่ต้องถึงขั้นวางแผน แค่ชาวบ้านมีส่วนร่วมรับรู้ ชาวบ้านก็อาจมีไอเดียเดียวนำผลผลิตของตนมาวางขายให้นักท่องเที่ยวก็ได้ แต่ที่อยู่ดีๆ ก็มีบริษัททัวร์มาตั้งขึ้น ก็เลยทำให้ชาวบ้านเห็นจินตนาการ ไม่มีความคิดจะสนใจว่าเขาทำกันอย่างไรวิธีไหน ถามชาวบ้านแถวนี้เค้ายังไม่รู้เลยว่าสองแก๊งกันเที่ยวละเท่าไร ลงกันได้กี่คน” ดังนั้นมามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวจึงแทบจะไม่มีเลย เพราะประชาชนไม่ได้รับประโยชน์จากบริการโดยชุมชนในรูปแบบของการรวมกลุ่ม เช่น อาชีพ รายได้ โอกาสการจ้างงาน จึงทำให้ขาดผลประโยชน์แทนที่จะได้ใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว ที่เข้ามายังพื้นที่ของตนถึงที่ แต่ไม่ได้เที่ยวชมสวนของชาวบ้าน ชาวสวนขาดโอกาสในการขายผลไม้ในสวนของตน ประชาชนจึงมองไม่เห็นผลประโยชน์ของตนในรูปของรายได้ ในการประชุมกันในหมู่บ้านส่วนมากเป็นการประชุมถึงผลผลิตทางการเกษตร ปัญหาราคาคตกต่ำ ด้านการท่องเที่ยวไม่มีการเอ่ยถึง

ในด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์และการสังเกตจะกล่าวถึงสถานการณ์ที่แสดงถึงความต้องการของประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนในการอยากเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนดังเช่นในวันที่ 20 พฤษภาคม 2546 ที่ผ่านมา จะเห็นถึงความมีส่วนร่วมของชาวบ้านได้ชัดเจน คือชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมเตรียมพร้อม เช่น เตรียมสถานที่เตรียมจัดน้ำจัดทำ เตรียมของที่ระลึกที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนเป็นต้น สำหรับการรับเสด็จของพระพี่นางเธอพระองค์เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงราชชนดิรินทร์ที่ได้มาเยือนที่แหล่งมนุษย์โบราณบ้านคลองบอน เพื่อเยี่ยมชมโบราณสถานและโบราณวัตถุที่มีอยู่ในตำบลซึ่งมีอายุเก่าแก่นับพันปี จากการได้รับเสด็จในครั้งนี้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมกันเป็น

จำนวนมาก และอย่างเต็มที่ในการคิดวางแผนเตรียมการต้อนรับเท่าที่ตนพอจะช่วยได้ ได้ดำเนินการจัดน้ำเตรียมของที่ระลึก เพราะเห็นว่าเป็นผลประโยชน์กับตำบลของตนในการทำตำบลโป่งน้ำร้อนให้มีชื่อเสียงมากขึ้น ให้เป็นที่รู้จักของบุคคลอื่น ผลประโยชน์อีกประการคือชาวบ้านถือว่า การได้รับเสด็จเจ้าขุนมูลนายชั้นสูงนั้นเป็นงานที่เป็นเกียรติอย่างยิ่งสำหรับตำบลโป่งน้ำร้อน และยังทำให้ชาวบ้านเห็นถึงคุณค่าของชุมชนตนเองมากยิ่งขึ้น จากประสบการณ์ครั้งนั้นทำให้ชาวบ้านรู้จักจัดการเตรียมการต้อนรับเมื่อมีงานในชุมชนของตน เมื่อมีงานครั้งต่อไปจะเป็นตัวอย่างให้งานที่จัด มีพัฒนาการที่ดีขึ้น

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวในพื้นที่ ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่เท่าที่มีอยู่ในพื้นที่ 3 ราย คือ พุจิทัวร์ วังขอนชาเลต์ และพญากำพุชริสอร์ท พุจิทัวร์ และวังขอนชาเลต์ เป็นผู้ประกอบการที่เป็นบุคคลภายนอกพื้นที่ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดล่องแก่งผู้ประกอบการได้พิจารณาถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ว่าสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ เนื่องจากผู้ประกอบการมีลักษณะเป็นบริษัททัวร์ ได้จัดทัวร์แบบล่องแก่งในพื้นที่อื่นมาก่อนแล้ว และได้เข้ามาศึกษาในพื้นที่คลองโป่งน้ำร้อนว่าสามารถทำได้ และยังไม่มีใครเข้ามาประกอบธุรกิจท่องเที่ยว พุจิทัวร์เป็นผู้ริเริ่มทำก่อน โดยทำในลักษณะเป็นทัวร์ที่มีการจองทัวร์มาจากกรุงเทพ และมีเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ต นานักท่องเที่ยวเข้ามายังพื้นที่แต่จะพักในตัวอำเภอเมือง มีลักษณะเป็นแบบไปกลับ โดยได้กำหนดแผนงานเพื่อทำการท่องเที่ยวหาสถานที่ล่องแก่งที่เหมาะสมและไม่ลำบากมากนัก ออกกฎระเบียบกับนักท่องเที่ยวที่จะล่องแก่งให้สวมอุปกรณ์ป้องกันตัวตามที่บริษัทได้จัดไว้ นักท่องเที่ยวจะต้องสามารถว่ายน้ำได้พอสมควร พุจิทัวร์บริหารจัดการโดยบุคลากรในการนำเที่ยวเป็นมัคคุเทศก์จากบุคคลนอกพื้นที่ บุคลากรที่ประจำอยู่ที่ตำบลโป่งน้ำร้อนเป็นประชาชนในพื้นที่ มีผู้บังคับล่องแก่งจำนวน 2 คน ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากจะมีการจ้างผู้บังคับล่องแก่งแบบชั่วคราวเป็นประชาชนในพื้นที่เช่นกัน โดยรับจ้างเที่ยวละ 50 บาทต่อวัน ซึ่งเป็นอัตราที่น้อยมากเมื่อเทียบกับรายได้จากการเกษตรของชาวบ้าน จึงทำให้ชาวบ้านไม่สนใจเพราะเห็นว่าได้เงินน้อย เขาเวลาไปทำไร่ทำสวนของตนดีกว่า มีแม่บ้านประจำอยู่ที่ท่าล่องแก่ง 1 คนเป็นคนในพื้นที่ เพราะพุจิทัวร์ไม่มีที่พักและร้านอาหาร จึงไม่จำเป็นต้องใช้บุคลากรจำนวนมาก

ต่อมามีวังขอนชาเลต์เข้ามาประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในด้านของที่พักและร้านอาหารด้วย วังขอนชาเลต์ มีบุคลากรเป็นประชากรในอำเภอโป่งน้ำร้อนจำนวน 6 คน ได้แก่ ผู้บังคับล่องแก่ง จำนวน 3 คน แม่บ้านจำนวน 2 คน แม่ครัว จำนวน 1 คน ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวได้มีการจ้างงานแบบชั่วคราวกับบุคคลในพื้นที่เช่นกัน ผู้ประกอบการอีกรายคือพญากำพุช ริ

สอร์ทเป็นผู้ประกอบการรายล่าสุดที่ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว เป็นประชาชนในพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน และเกิดความสนใจที่จะประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในด้านที่พักร้านอาหารและห้องแ่ง บุคลากรจึงเป็นประชาชนในพื้นที่ทั้งหมด ทั้งผู้บังคับห้องแ่งจำนวน 2 คน แม่บ้านจำนวน 2 คน พ่อดีวีจำนวน 1 คน มีการจ้างงานแบบชั่วคราวกับญาติพี่น้องเป็นไปในลักษณะอุตสาหกรรมครอบครัว

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักหนึ่งในหลายคนของการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งที่เป็นเจ้าของกิจการพญาป่าพุทธรักษา ชื่อนางสาว สุดใจ ผุดผ่อง กล่าวว่ "พี่เองเป็นคนในตำบลโป่งน้ำร้อน เดิมทีทำสวนผลไม้ตรงพื้นที่รสรทนี่เป็นผลไม้ทั้งหมด แต่พอเห็นว่ามีคนทำธุรกิจห้องแ่งด้วย และพี่เองมีหลานที่ชอบอยู่แล้วเรื่องเที่ยวลุย ผจญภัย ต้มเค้าชอบเลยชวนพี่ทำ แต่พี่ไม่ได้ตัดต้นไม้ทิ้งเลยนะ ก็ปลูกบ้านข้างต้นผลไม้พวกนี้แหละ เห็นมัยคะมีทั้งทุเรียน ลำไย ลองกอง อยู่หน้าบ้านเต็มไปหมดเลย ดึงออกให้คนมาพักเด็ดทานได้เลย ลูกจ้างใน รสรทของพี่เป็นคนโป่งน้ำร้อนกันหมดคะ แต่คนมาเที่ยวไม่เยอะมาก พี่เลยใช้คนแค่ 5 คนก็พอแล้ว ต้มเองเป็นคนบังคับห้องแ่ง แต่ของอีกสองที่นิ่งไม่ไ้ไหนคะ นั้นเค้าเป็นคนทำใหม่ของวังขอนชาเล่ต์นะคะ แต่พี่ก็จ้างลูกจ้างในโป่งนี้แหละ พี่ว่าพื้นที่ของเราชาวบ้านเราเองน่าจะไ้เงินเอง พี่เลยลุกขึ้นมาลองทำเป็นเจ้าแรก แต่ก็ไม่ได้คุยอะไรกับชาวบ้านเค้าหรอกคะว่าพี่จะทำแบบไหนยังงี้ ก็เจ้าอื่นเค้าก็ไ้มีการคุยนี้คะพี่เลยลงมือทำตามความเป็นไปได้"

การสัมภาษณ์ผู้จัดการบริษัทพุทธรักษา ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักหนึ่งในหลายคนของการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งที่ประกอบกิจการธุรกิจท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน นายสุราษฎร์ สุทธิสุวรรณ กล่าวว่ "บริษัทผมได้จ้างแม่บ้านเป็นคนโป่งน้ำร้อนแล้ว แต่การห้องแ่งที่นี้ยังเป็นการท่องเที่ยวที่ใหม่ ยังไม่ค่อยมีคนรู้จักมากนัก มันไม่ค่อยสะดวกสบาย เลยมีแพยางไม้ที่ลำ ใช้คนห้อง 3 คนก็พอแล้ว เพราะผมเองก็ห้องได้ ห้องไปด้วยแนะนำนักท่องเที่ยวไปด้วย รวมเป็นแพที่ห้องได้พร้อมกันก็ 2 ลำ นักท่องเที่ยวที่มาก็เที่ยวละไม่เกิน 16 คนหรอก รถบัสคันหนึ่งก็มากแล้ว โนเมื่อได้จ้างคนในพื้นที่แล้วก็เป็นการแบ่งปันรายได้ให้แล้ว อาจจะไ้ก็คนแต่ทำไ้ได้ละครับ มันห้องได้แค่นี้ ถ้ามีนักท่องเที่ยวเยอะนั้นก็อีกเรื่องก็จ้างกันไป ดูบริษัทแคมป์ปิ้งไซด์ เค้าเริ่มเข้ามาทำก่อนเจ้าอื่น พอดูที่ที่แล้วนักท่องเที่ยวไม่มาก เค้าก็วางมือไปทำที่อื่นดีกว่า บริษัทผมก็เห็นว่าเราก็จ้างคนในพื้นที่แล้วแบ่งปันกันไปแล้ว ถ้ามันบูมขึ้นมามีนักท่องเที่ยวมากขึ้นเราก็มีความคิดจะขยายให้ใหญ่โตขึ้น เพิ่มจำนวนแม่บ้าน คนห้องแ่งให้มากขึ้นอยู่แล้ว" เห็นได้ว่าผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวไม่ได้ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว มีแต่เพียงแรงงาน

ในบริษัทตนเองนั้น ชาวบ้านจึงไม่มีโอกาสในการคิด วางแผน ตัดสินใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของตน ไม่ได้มีส่วนดำเนินการ และแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันกับชาวบ้าน

2.3 การมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มอาชีพ พบว่าการรวมกลุ่มในชุมชนมีจำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอำเภอโป่งน้ำร้อน กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา และกลุ่มปรับปรุงคุณภาพลำไย โดยกลุ่มสตรีอาสาพัฒนาตำบลโป่งน้ำร้อน ซึ่งก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2539 โดยมี นางสาวจรรุวรรณ หมูคำ เป็นประธานกลุ่ม มีการจัดตั้งคณะกรรมการ มีการรับสมัคร ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของส่วนรวม สมาชิกกระจายอยู่ทุกหมู่บ้านในตำบลโป่งน้ำร้อน สภาพทั่วไปของกลุ่มมีสมาชิกอยู่ในทุกหมู่บ้านของตำบล และมีการติดต่อสื่อสารโดยคณะกรรมการเป็นผู้ประสานงาน เป็นตัวแทนสมาชิกเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 250 คน อาชีพหลักของกลุ่มสตรีอาสาพัฒนาตำบลโป่งน้ำร้อนคือทำสวน โดยมีปัญหาที่พบในชุมชนคือปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ เกิดความเสี่ยงสูงในการประกอบอาชีพ สิ่งที่ชุมชนต้องการคือการจัดการระบบตลาดมาตรฐานราคาสินค้าการเกษตร โดยทางกลุ่มสตรีอาสาพัฒนามีแนวทางในการวิเคราะห์และแนวทางแก้ไข คือ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพสินค้า และผลิตภัณฑ์ด้านการตลาดการบริหารการผลิต โดยมีรายการสินค้าคือลำไยสดพันธุ์อีดอที่มีคุณสมบัติ ผลใหญ่เนื้อหนา เมล็ดเล็ก รสหวานจัด

กลุ่มต่อไปคือกลุ่มปรับปรุงคุณภาพลำไย ประธานกลุ่มคือ นายธนพล สุทธิศาลพัฒน์ เป็นผู้ริเริ่มทำเป็นคนแรก ดำเนินการเป็นกลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มจำนวน 45 คน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนเกษตรอำเภอโป่งน้ำร้อนให้การสนับสนุน โดยใช้กระบวนการประชาคมในระดับตำบล คัดเลือกผลิตภัณฑ์ตามมติของประชาคมตำบลเพื่อให้ชุมชนและประชาชนยอมรับสภาพการรวมตัวเป็นการบริหารจัดการการแยกกันผลิตแล้วรวมกลุ่มกันจำหน่าย ปัญหาที่พบในชุมชนคือปัญหาด้านการตลาด ปัญหาการบริหารจัดการ ปัญหาการสนับสนุน สินค้าที่ผลิตคือลำไยสดพันธุ์อีดอ

อีกกลุ่มคือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอำเภอโป่งน้ำร้อน โดยมีนางอยู่ จันทร์ เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มจำนวน 636 คน โดยจะครอบคลุมทั้งอำเภอโป่งน้ำร้อน โดยสมาชิกจะกระจายอยู่ตามตำบลต่าง ๆ ทั้ง 5 ตำบล ในตำบลโป่งน้ำร้อนมีสมาชิกเข้าร่วมกลุ่ม 365 คน ในกลุ่มจะมีกิจกรรมคือนำผลผลิตทางการเกษตรที่ได้ของแต่ละครัวเรือนมาแปรรูป สินค้าส่วนมากได้แก่ ทุเรียนทอด ทุเรียนกวน ไอศกรีมพื้นบ้าน เช่น ไอศกรีมสละ ไอศกรีมตะไคร้ ไอศกรีมทุเรียน ไอศกรีมลำไย ไอศกรีมมังคุด จากการสังเกตพบว่าร้านอาหารในจังหวัดจันทบุรี นิยมขายไอศกรีมพื้นบ้านที่ผลิตจากกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอำเภอโป่งน้ำร้อน โดยทางกลุ่มแม่บ้าน

เกษตรกรจะนำผลผลิตหัตถาตเป็นร่างอาหารต่าง ๆ และนำส่งอาทิตย์ละ 1 ครั้ง เป็นการรวมกลุ่มเพื่อหารายได้ให้กับคนในชุมชน

ชุมชนยังมีความรู้สึกอยู่ว่า การดำเนินการท่องเที่ยวเป็นของนายทุนที่ไม่ใช่บุคคลในพื้นที่ แต่มาใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว มีการแบ่งปันผลประโยชน์ในลักษณะการจ้างแรงงานแต่เป็นจำนวนน้อยมี 14 คนเท่านั้น ทางด้านผู้ประกอบการได้ให้ข้อมูลว่าการส่งออกไม่จำเป็นต้องนำแรงงานคนมากเพราะนักท่องเที่ยวไม่ได้มีจำนวนมากสม่ำเสมอ แต่ถ้าจะถามว่าชุมชนจะมีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวไหม ผู้วิจัยพอจะคาดคะเนบนพื้นฐานของข้อมูลได้ว่า ในด้านความพร้อมในการมีส่วนร่วมในด้านการท่องเที่ยวของประชาชนนั้น ประชาชนมีความพร้อมและเต็มใจที่จะตอบรับการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน จากประสบการณ์การตื่นตัวในการเตรียมการต้อนรับพระพี่นางเธอพระองค์เจ้าฟ้ากัลยาวิวัฒนา กรมหลวงราชนครินทร์ และจากการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชน เพื่อผลิตสินค้าให้นักท่องเที่ยวได้จับจ่ายซื้อสินค้าในกลุ่มของตน

3. ความเข้มแข็งภายในชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะที่แสดงถึงความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในตำบลโป่งน้ำร้อน คือมีการรวมกลุ่ม/องค์กร สามารถบริหารจัดการขององค์กร มีการพึ่งพาตนเอง มีการพัฒนาศักยภาพของตนเอง และการเผชิญกับสภาวะวิกฤตต่างๆ ในตำบลโป่งน้ำร้อน มีองค์กรหมู่บ้านหลายองค์กร ประกอบด้วย องค์กรแม่บ้าน องค์กรอาสาสมัครสาธารณสุข องค์กรการเกษตร องค์กรชุมชนเหล่านี้มีการพัฒนาที่แตกต่างกัน มีการก่อตั้งในระยะเวลาที่แตกต่างกัน และมีผู้นำองค์กรที่ไม่ใช่คนคนเดียวกัน ในที่นี้จะกล่าวถึงองค์กรที่ได้ตั้งมานาน ดำเนินการโดยชุมชนเอง องค์กรมีทรัพยากรธรรมชาติเพียงพอสำหรับองค์กร สมาชิกองค์กรมีวัฒนธรรมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นแบบเดียวกัน สามารถใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ปฏิบัติต่อองค์กร ทำให้สมาชิกองค์กรสามารถอยู่ด้วยกันแบบราบรื่น มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเคารพเกรงใจซึ่งกันและกัน เคารพผู้อาวุโส ผู้รู้ ผู้นำในชุมชน รู้จักให้อภัยกัน ดังเช่นองค์กรต่อไปนี้

องค์กรแม่บ้าน องค์กรแม่บ้านโป่งน้ำร้อน เป็นองค์กรที่ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันทำงานมานาน และปรับการทำงาน โดยแบ่งกลุ่มเพื่อทำงานตามลักษณะงานนั้น ๆ เช่น กลุ่มปลูกผลไม้ปลอดสารพิษ กลุ่มพืชสวนแบบดั้งเดิม กลุ่มแชมพูสมุนไพร กลุ่มน้ำพริก กลุ่มแม่บ้านพัฒนา ซึ่งแต่ละกลุ่มมีผู้นำ เลขา เภรัญญิก ตำแหน่งต่างๆ ในกลุ่มเพื่อเป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่กันทำงาน แต่ละกลุ่มก็มีความสามารถพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ มีการพัฒนา

ปรับปรุงอาชีพหรือกิจกรรมนั้นๆ องค์การอภัยธรรมชาติดำเนิน น้ำ ป่าไม้ มาทำกิจกรรมกลุ่ม อภัยธรรมชาติระบบนิเวศวิทยาควบคุมความสมดุลในตัวเอง ปล่อยให้สัตว์พวกตักแตน ตัวต่อ มาจับตัวหนอนกิน แทนการใช้ยาฆ่าแมลง สารพิษ ทำให้ลดต้นทุนรายจ่ายลง และผู้บริโภคมีความปลอดภัย สำหรับผลผลิตที่องค์กรได้ศึกษาเปรียบเทียบผลผลิตวัตถุดิบจากวิธีการปลูกที่แตกต่างกัน พบว่าผลผลิตจากการใช้ธรรมชาติควบคุมได้มากกว่าการใช้สารเคมี ผลผลิตจากการใช้สารธรรมชาติ ปุ๋ยธรรมชาติได้รับการถ่ายทอดจากผู้สูงอายุในหมู่บ้าน และได้จากการอบรม ทดลองในพื้นที่ ผลลัพธ์ที่ได้คือ ได้ผลผลิตน้อยกว่าการใช้สารเคมีและปุ๋ยวิทยาศาสตร์ แต่ราคาขายผลผลิตจะสูงกว่า จึงแบ่งส่วนแบ่งปันกันปลูก ทำทั้ง 2 วิธี ส่วนใหญ่ชาวบ้านปลูกพืชที่เป็น วัตถุดิบส่งผลผลิตเข้าองค์กรหมู่บ้าน เช่น ข้าวโพดปลอดสารพิษ พริกชี้หนูสวนเม็ดโต รสดี ข้าว และนำผลผลิตมาส่งให้องค์กรเพื่อนำมาแปรรูปในหมู่บ้าน รวมทั้งบรรจุหีบห่อพร้อมส่งจำหน่าย องค์กรมีผู้นำที่มีความสามารถด้านการตลาด ติดต่อหาตลาดเพื่อจำหน่ายได้เอง ทั้งในหมู่บ้าน ต่างหมู่บ้าน ในห้างสรรพสินค้า สมาชิกกลุ่มหรือองค์กรมีการอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกันได้ภายใต้ วัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ระบบเครือญาติที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ให้อภัย ทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มระหว่างกลุ่มได้ ในขณะที่เดียวกันองค์กรได้รับการสนับสนุนจาก ภาครัฐบาลและเอกชนได้ และสามารถยื่นข้อเสนอของกลุ่มในการขออนุญาตใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือทรัพย์สินส่วนรวมของหมู่บ้านได้

จากการสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่โป่งน้ำร้อน ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่ง ชื่อ นางคนึง สกุลมา เป็นประธานกรรมการองค์กรแม่บ้านซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักหนึ่งในหลายคน ของการวิจัยครั้งนี้กล่าวว่า “เราเริ่มรวมกลุ่มกันทำน้ำพริกก่อน แต่ก่อนนี้ก็ทำสวนระยะสั้นปลูก พริกชี้หนู แต่พอปลูกกันเยอะก็ขายไม่ได้ เราเลยคิดทำน้ำพริกขาย ตอนแรกก็ขายในตลาดทับไทร พอมีลูกค้าเพิ่มมากขึ้น ตัดใจก็ทำขายมากขึ้น เห็นเพื่อนที่เป็นแม่บ้านด้วยกันเจอปัญหาเหมือนเรา เลยชวนกันมาทำ ต่างคนต่างเองของตัวเองมา แล้วมาคิดทำอย่างไร บางคนเองผลไม่ในสวน ของตนมาเราก็ขายแบบผลไม่ปลอดสาร ผักปลอดสาร ไปเป็นการสร้างรายได้ของกลุ่มแม่บ้าน ช่วยพ่อบ้านไปในตัว” นอกจากนี้องค์กรยังสามารถใช้อำนาจกลุ่มร่วมกับองค์กรอื่น ๆ คอยสอดส่อง ดูแล ควบคุมพฤติกรรมของผู้นำ หรือเจ้าหน้าที่ภาครัฐได้ อีกทั้งองค์กรแม่บ้านยังสามารถดึงดูด นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน ที่สนใจผลิตภัณฑ์และกรรมวิธีการผลิตเข้ามา เยี่ยมชมองค์กรได้ นักท่องเที่ยวต่างชื่นชมในการทำงานร่วมกันของกลุ่มแม่บ้าน สนใจในผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและปลอดสารพิษ ก่อให้เกิดการจับจ่าย เป็นการดึงดูดเข้ามาหาผู้ผลิตโดยตรง

จากรายงานการสรุปข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช 2ค.) พ.ศ.2546 ซึ่งข้อมูลพื้นฐานนี้จัดเป็นข้อมูลที่ดีในการศึกษาระดับของชุมชนต่าง ๆ ในประเทศไทย มีรายงานว่า การแข่งขันกีฬาในรอบปีที่ผ่านมา มีเพียงหมู่บ้านโป่งน้ำร้อนที่มีการแข่งขันมากที่สุด รวมทั้งสิ้นจำนวน 4 ครั้ง หมู่บ้านอื่นที่เหลือมีเพียง 1 ครั้ง จากการสัมภาษณ์ประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนพบว่า หมู่บ้านโป่งน้ำร้อนเป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะเป็นศูนย์กลางทั้งในด้านของสถานที่ตั้ง และมีสนามกว้างเพื่อใช้ในการเล่นกีฬาเป็นประจำทุกวัน กีฬาที่ประชาชนโป่งน้ำร้อนเล่นประจำในช่วงเย็นเป็นกีฬาฟุตบอล และตะกร้อ ในบริเวณใกล้เคียงเป็นลานกว้างหน้าองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งน้ำร้อน ใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกายของโครงการสร้างเสริมสุขภาพ เป็นการออกกำลังกายแบบเดินแอโรบิค มีชาวบ้านที่สนใจมาทำกิจกรรมร่วมกัน การเดินแอโรบิคเป็นเวลา 17.00 น. - 18.00 น. เปิดวันจันทร์ถึงเสาร์ หยุดวันอาทิตย์ ทำให้ประชาชนมีกิจกรรมทำร่วมกัน ผู้วิจัยเองได้ไปร่วมเดินแอโรบิคกับชาวบ้านเป็นประจำ ทั้งนี้เป็นประโยชน์ในการเก็บข้อมูล ช่วยให้ชาวบ้านได้รู้จักตัวผู้วิจัยเอง ทักทาย สร้างความไว้วางใจ เพื่อเป็นประโยชน์ในการเก็บข้อมูล และได้ข้อมูลที่ เป็นความจริง

ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพประจำหมู่บ้าน มีการดำเนินกิจกรรม เช่น เยี่ยมเยียนดูแลอย่างใกล้ชิดเนื่อง การได้รับการคุ้มครองทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง คือระดับ 2 ร้อยละ 92.3 (แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ระดับที่ 1 คือมีปัญหามาก ระดับ 2 มีปัญหาปานกลาง ระดับ 3 ไม่มีปัญหาเลย) การเรียนรู้โดยชุมชนอยู่ในระดับที่มีปัญหามากที่สุดคือระดับ 1 หมู่บ้านที่มีปัญหามากคือหมู่บ้านสันติพัฒนา ร้อยละ 84.6 หมู่บ้านที่มีปัญหาน้อยคือหมู่บ้านคลองตากอง ร้อยละ 7.7 จากการที่ผู้วิจัยได้สังเกตชุมชน พบว่าปัญหามีให้เห็นบ้าง จากองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอยู่ทุกตำบล ตั้งเป็นสำนักงานอย่างเป็นทางการ โดยพบในการคัดเลือกนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคัดเลือกจากระบบพี่น้องกันเอง ผู้ลงสมัครต่อให้เก่ง หรือมีความรู้มากแค่ไหน ก็จะสู้พวกพี่น้องกันเองไม่ได้ จึงประสบปัญหา อบต.ขาดความรู้ ความสามารถในการบริหารงาน แต่ด้วยสภาพของชุมชนที่ขาดศักยภาพในการร่วมมือ พึ่งพาอาศัยในกิจกรรมต่าง ๆ เช่นในการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดพบว่ามีผู้มาลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพียง 46% เท่านั้น ซึ่งให้เห็นถึงความเข้มแข็งในชุมชน

ในด้านกระบวนการเรียนรู้สร้างภูมิปัญญาชาวบ้านในด้านการท่องเที่ยวเป็นในลักษณะระยะแรกของการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้ทดลองนำแพท่องเที่ยวแบบมาลองปรากฏว่าเกิดอุปสรรคเนื่องจากคลองโป่งน้ำร้อนมีเกาะแก่งต่างๆ ทำให้การล่องแก่งติดขัดต้องลงจากแพเพื่อคอยยกออกจากแก่งที่ติดเกือบตลอดเส้นทาง แพท่องเที่ยวแบบไม่สามารถยืดหยุ่นได้ ทำให้

เกิดความน่าเบื่อ ลดความสนุกสนานลง จึงปรับเปลี่ยนเป็นการใช้แพยางที่สามารถยืดหยุ่นได้ และหนาแน่นพอที่จะไหลผ่านแก่งต่างๆ ได้อย่างไม่ติดขัดและไม่ฉีกขาด จากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบว่า ประชาชนสนใจในกิจกรรมทางการเกษตรในด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่นในช่วงปี พ.ศ.2546 มีการนำเอาลำไยที่มีมากในภาคเหนือมาทดลองปลูกในพื้นที่โป่งน้ำร้อน และปรับปรุงสถานพื้ด้วย การใส่ปุ๋ยและใส่สารเร่งให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและสภาพดิน ปริมาณน้ำฝนในพื้นที่ ผลปรากฏว่าโป่งน้ำร้อนสามารถปลูกลำไยได้รสชาติดี และมีผลผลิตออกมาไม่แพ้ภาคเหนือ

ประเด็นความเข้มแข็งภายในชุมชนโป่งน้ำร้อน แสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาตนเอง การรวมกลุ่ม/องค์กร เป็นการที่ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันทำงาน มีการแบ่งงานกันทำในด้านการส่งเสริมอาชีพ แต่ยังไม่มีการรวมกลุ่มกันสร้างผลประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยว จึงเป็นปัจจัยภายในที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเมื่อพื้นที่ของตนมีทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว เห็นได้ว่าแม้ชุมชนเองมีความพร้อมและความเข้มแข็งภายในชุมชน แต่ก็ยังขาดโอกาสในการเข้าไปรวมกลุ่มกันร่วมวางแผน ดำเนินการด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นผลประโยชน์จึงเป็นของนายทุน ตนเองเป็นเจ้าของพื้นที่แต่ไม่มีผลประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว การรวมกลุ่มกันทำงาน เช่น องค์กร การเกษตร เป็นการนำผลผลิตทางการเกษตรของตนมาทำให้เกิดผลประโยชน์ในด้านการแปรรูปอาหาร แต่ไม่มีโอกาสนำผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อนมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ไม่ได้บริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว จึงไม่ได้ใช้ความเข้มแข็งภายในชุมชนให้เป็นประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยว

4. การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยว

พบจากรายงานสภาพปัญหาของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ปี 2546 ของตำบลโป่งน้ำร้อน พบว่า ไม่มีหมู่บ้านใดที่มีปัญหาหนักจากการมีสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ มีเพียงหมู่บ้านโป่งน้ำร้อนที่มีปัญหาปานกลางร้อยละ 46.2 เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยวมีน้อย ลักษณะการท่องเที่ยวในพื้นที่มีเพียงการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน ซึ่งเป็นไปในลักษณะล่องไปตามสายน้ำ ผลกระทบจึงไม่มีมากเท่าใดนัก จะมีผลกระทบต่อสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในคลองโป่งน้ำร้อน ซึ่งมีสัตว์น้ำไม่มาก จึงไม่พบปัญหาจากการท่องเที่ยวที่เด่นชัดนัก ในพื้นที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดรายได้มีเพียง 2 แห่งในหมู่บ้านโป่งน้ำร้อน และหมู่บ้านเครือหวาย คือล่องแก่งโป่งน้ำร้อน หมู่บ้านโป่งน้ำร้อนคือจุดลงล่องแพ หมู่บ้านเครือหวาย

คือจุดขึ้นล่องแพ ในด้านครัวเรือนที่มีรายได้มีเพียง 45 ครัวเรือน ซึ่งในตำบลโป่งน้ำร้อนมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้นรวม 1,500 ครัวเรือน จึงเป็นจำนวนที่น้อยมากที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว

ชาวบ้านยังใช้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวจากแหล่งธรรมชาติ ที่ส่งผลในทางลบต่อการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวอยู่ ตัวอย่างอาจจะพิจารณาได้จากผลการสัมภาษณ์และข้อสังเกตต่อไปนี้ ผู้วิจัยพบว่าประชาชนมองข้ามการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ในด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากไม่มีความรู้ความเข้าใจ หากมีการส่งเสริมที่ดี มีการประชาสัมพันธ์อย่างดีจะทำให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยว

จากบริบทของชุมชนพบว่า ในพื้นที่มีนกอพยพจำนวนมากในช่วงฤดูหนาว เป็นช่วงที่มีนกมากกว่าในฤดูอื่น พบนกในตำบลโป่งน้ำร้อนไม่น้อยกว่า 56 ชนิด ได้แก่ นกเขาเปล้า นกจาบคาเคราน้ำเงิน และนกนางแอ่น นกดังกล่าวเป็นนกประจำถิ่น ส่วนนกอพยพที่เข้ามาก็มีพอให้เห็นได้แก่ นกกระเต็นหัวดำ นกขมิ้นท้ายทอยดำ และนกอีเสือสีน้ำตาล เป็นต้น แต่ถูกชาวบ้านบางส่วนทำลาย ยิงนกเพื่อนำมาบริโภค ทั้งๆ ที่ขาดความเข้าใจในพันธุ์นก บางชนิดเป็นนกหายาก และสามารถใช้เป็นทรัพยากรในการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวแบบดูนกได้ อีกทั้งพบสัตว์ป่าที่สำคัญและน่าสนใจหลายชนิดได้แก่ ช้างป่า กระทิงหรือเมย เป็นวัวป่าขนาดใหญ่ อีกทั้งพบเสียดซึ่งจัดเป็นสัตว์ป่าสงวน 1 ใน 15 ชนิดของประเทศไทย พบชะนีมีงูเป็นต้น หากชาวบ้านยังคงล่าสัตว์ต่อไปด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทำให้สัตว์ป่าหายากเหล่านี้สูญพันธุ์ได้ สัตว์ป่าเหล่านี้ล้วนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวได้อย่างดีสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวแบบเดินป่าดูสัตว์ป่า พบว่าในพื้นที่มีน้ำตกในเขตหมู่บ้าน เป็นน้ำตกที่มีความเป็นธรรมชาติ ประกอบด้วยชั้นหินที่สวยงาม สายน้ำตกที่ไหลตลอดปี ลักษณะน้ำใสมองเห็นพื้นที่เป็นดินเป็นหิน มีสัตว์น้ำปรากฏให้เห็นเป็นลักษณะปลาตัวเล็ก ปลาตัวใหญ่จะเป็นปลาพลวงที่ชาวบ้านเชื่อว่าไม่สามารถนำมาทำเป็นอาหารได้เนื่องจากมีพิษ เมื่อพิจารณาจากโอกาสและความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ผู้วิจัยพบว่า ทางเดินในป่าเป็นแบบบุกเบิกเดินเท้าเข้าได้แต่ไม่ค่อยจะสะดวกนัก พื้นที่ป่าดังกล่าวอยู่ห่างจากบ้านพญากำพูเป็นระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร สามารถเดินเข้าไปเที่ยวชมได้ไม่ยากลำบากมากนัก หากมีการพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจกับนักท่องเที่ยวที่ชอบความเป็นธรรมชาติ เพราะเป็นน้ำตกที่ยังไม่ถูกทำลาย เป็นน้ำตกที่ใหม่ น่าค้นหา สามารถสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนในแง่ของชื่อเสียงของตำบลให้เป็นที่รู้จัก ให้ประชาชนเกิดความรู้สึกหวงแหนและภาคภูมิใจในแผ่นดินเกิดของตน และให้ผลประโยชน์ในรูปของรายได้ เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ ชาวบ้านสามารถประกอบอาชีพควบคู่ไปได้ เพราะมีผู้บริโภคเข้ามาถึงถิ่นที่อยู่ของตน

ผู้ให้ข้อมูลหลักหลายท่านรู้สึกเสียใจที่ชาวบ้านรुक้าถางป่าเข้าไปจนถึงฝั่งน้ำตก เพื่อทำกิน แต่ยังไม่ทราบว่า จะปลูกพืชชนิดไหน แต่เตรียมตัวถางไว้ก่อนแล้ว จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านซึ่งอยู่ใกล้บริเวณนั้นดังกล่าวอย่างนายเสงี่ยม ไผ่สูตร หนึ่งในผู้ให้ข้อมูลหลักกล่าวว่า "ลุงเคยเห็นคนอื่นเขาถางป่ากันเยอะแยะ ไม่เห็นมีใครมาจับ เห็นว่าไม่ผิดกฎหมาย ลุงเลยถางบ้าง ยังไม่รู้เลยว่า จะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์หรือปลูกสวนสละดี รอเงินก่อนตอนนี้ยังไม่ มีเงิน รอผลไม้ออกคงเป็นอีกสองเดือน แล้วค่อยลงมือทำที่ตรงนี้ต่อ ไม่มีที่ดินที่จะปลูกนั้นได้ สวนนั้นก็ไม่ใช่ใหญ่โต พื้นที่ปลูกหมดแล้ว ที่ดินก็ขายไปหมดแล้วเหลือผืนเดียวนั้นละ เลยมาหาเพิ่ม อีกผืน จะซื้อก็ไม่มีเงินพอ เลยต้องมาหาเอาที่ไกล ๆ หน่อย" จากคำบอกเล่าของชาวบ้านเห็นได้ว่า ไม่รู้สึกว่าเป็นความผิดจากการถางป่า เนื่องจากที่ดินตรงนั้นยังไม่มีเจ้าของ และทางรัฐบาล ยังไม่ได้ประกาศให้เป็นป่าสงวน ตนเองเป็นประชาชนในพื้นที่ยอมมีสิทธิ หากตนไม่ถางป่าก็ต้องมีคนอื่นถาง คนอื่นถางก่อนตนจึงมองหาที่ดินผืนต่อไปถางเพื่อประกอบอาชีพต่อไป

ประเด็นการให้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยวเป็นสิ่งชี้ให้เห็นว่า ประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนไม่ได้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ด้านนี้โดยตรง ทั้งที่พื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อนเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ หากนำมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยว จะทำให้ประชาชนได้รับผลประโยชน์ทั้งในด้านของอาชีพที่เกิดจากการท่องเที่ยว เป็นการหารายได้เสริมจากการทำการเกษตร ในด้านของชื่อเสียงของตำบลโป่งน้ำร้อนให้เป็นที่รู้จัก ในด้านการปลูกฝังให้ประชาชนรู้จักคุณค่า รู้จักหวงแหนทรัพยากรในพื้นที่ของตน จึงเป็นปัจจัยภายในที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5. ความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในด้านการท่องเที่ยว

พบว่า ประชาชนตำบลโป่งน้ำร้อนมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำสวน รายได้จึงเป็นรายได้ที่มาจากเกษตร ในด้านการท่องเที่ยวมีเพียงผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว 3 รายเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์ และมีการจ้างแรงงานในพื้นที่หน้าที่ผู้บังคับล่องแก่งแม่บ้าน แม่ครัว เพียง 14 คนเท่านั้น ร้านอาหารในตำบลเป็นลักษณะให้บริการประชาชนในพื้นที่เท่านั้น เนื่องจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเป็นลักษณะรีสอร์ทที่มีร้านอาหารบริการในตัว การล่องแก่งเป็นการล่องแก่งแบบเหมารวมอาหาร 1 มื้อ จึงทำให้ร้านอาหารของชาวบ้านไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

การไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของประชาชนในพื้นที่ ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ไม่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว ไม่เกิดความรู้สึกหวงแหนทรัพยากรในการ

ท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนและครอบครัว ประชาชนขาดจิตสำนึกในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยว ขาดความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ประกอบการได้รับการบอกเล่าจากนักท่องเที่ยวที่เคยมาล่องแก่ง พบว่าในการมาล่องแก่งในครั้งแรกนั้น ได้สอบถามทางจากชาวบ้านว่าล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนอยู่ที่ไหน แต่ได้รับคำตอบว่าไม่ทราบ ไม่รู้ ทั้งๆ ที่เป็นชาวบ้านในพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน ระยะทางห่างกับคลองโป่งน้ำร้อนไม่กี่กิโลเมตร จึงทำให้นักท่องเที่ยวไม่มีความประทับใจในการมาท่องเที่ยวในครั้งแรก โดยการสอบถามจากประชาชนในพื้นที่ถึงสาเหตุในการขาดความเข้าใจ ความสนใจในการท่องเที่ยวล่องแก่งเนื่องจากตนไม่มีผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว จึงไม่มีความสนใจที่จะทราบข้อมูลข่าวสารและไม่มีผู้ให้ความรู้ในเรื่องนี้ รายได้ของตนเกิดจากการเกษตร และการเลี้ยงสัตว์เท่านั้น ตนจะได้รับผลกระทบในการท่องเที่ยวเพียงผลกระทบในทางลบ คือเมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวคลองโป่งน้ำร้อนที่ตนเองอาศัยอุปโภคบริโภคจะเน่าเสียสกปรก มีขยะตามสองฝั่งข้างทางมากมาย ทำให้ปลาตาย และย้ายที่วางไข่ มีเพียงผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเท่านั้นที่ได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวล่องแก่ง

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลโป่งน้ำร้อน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักหนึ่งในหลายคนของการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลักท่านหนึ่งชื่อ นางแก้วใจ วินัย กล่าวว่ “ไม่เคยไปล่องแก่งเลย น่ากลัว เคยได้ยินว่ามีคนตายเพราะไปล่องแก่ง เขาเล่ามาต่อๆ กันว่า น้ำเป็นน้ำวน วิญญาณคนตายคงหาคนไปอยู่ด้วย ปีที่แล้วเลยมีไอ้เอ็ดลูกเจ็ดแห้วจมน้ำตาย แม่มันร้องท่มร้องไห้ มันแอบหนีไปเล่นน้ำ ไม่มีใครคิดว่ามันจะตายมันยังตาย นี่ขนาดที่ว่ามันว่ายน้ำเป็นแล้วนะ แล้วคนว่ายน้ำไม่เป็นอย่างฉันจะไปกลัวเล่นได้ยังไม่ ไม่เอาด้วยหรอก”

ในการสัมภาษณ์ประชาชนแบบไม่เป็นทางการ ประชาชนส่วนใหญ่ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าในคลองโป่งน้ำร้อนมีผู้เสียชีวิตถึงสองคน คนแรกจากการล่องแก่ง คนที่สองจากการลงไปเล่นน้ำโดยที่ทั้งสองคนต่างเสียชีวิตที่จุดเดียวกันคือฝายทดน้ำ ที่มีลักษณะน้ำเป็นน้ำวนเชี่ยว และลึกมาก ประชาชนในท้องถิ่นได้รับคำบอกเล่ามาว่ามีผู้เสียชีวิตในคลองโป่งน้ำร้อน โดยขาดความเข้าใจว่าเพราะสาเหตุใดจึงเสียชีวิต เข้าใจว่าการท่องเที่ยวมีความอันตราย กระแสน้ำรุนแรง และมีแก่งที่แหลมคม เป็นการบอกเล่าปากต่อปากและมีความหวาดกลัวปลูกฝังกันมา ขาดความมั่นใจในความปลอดภัยในการท่องเที่ยว แต่ในความเป็นจริงแล้วผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลที่แท้จริงกับทหารนายหนึ่ง ผู้ซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ในกรณีที่คนแรกเสียชีวิตขณะนั้น และบอกเล่าข้อเท็จจริงให้ผู้วิจัยทราบว่าผู้เสียชีวิตเป็นนายตำรวจซึ่งล่องแก่งขณะมีนม และไม่ได้สวมเสื้อชูชีพและหมวกกันน็อค ตนได้บอกกล่าวตักเตือนแล้ว แต่ด้วยฤทธิ์ความมีนมมาจึงทำให้หลุดจากกัน

ไม่รู้เรื่อง จึงได้ปล่อยให้ลงมาล่องแก่งด้วย และได้ใช้เรือยางของนาวิกโยธิน ไม่ได้ใช้บริการของ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวรายใด ก่อนถึงจุดเกิดเหตุที่ฝายทดน้ำ ด้วยความรุนแรงของกระแสน้ำ จึง ต้องหยุดล่องแก่งแล้วเดินยกเรือยางไปขึ้นอีกฝั่งของฝายทดน้ำ แต่ผู้เสียชีวิตไม่ยอมจะล่องแก่ง ไปเอง เพราะเคยล่องแก่งผ่านฝายมาแล้ว แต่ตอนนั้นไม่ใช่ช่วงที่กระแสน้ำรุนแรงขนาดนี้ จึงต้อง ปล่อยเลยตามเลย และช่วงถึงฝายทดน้ำผู้เสียชีวิตได้ลุกขึ้นยืนทำท่ายและเซไปเซมาตามกระแสน้ำ และด้วยความมั่นใจจึงทำให้ตกน้ำและจมน้ำหายไป ไม่มีใครกล้าเสี่ยงลงไปช่วยเพราะถ้าหากช่วยก็ คงเอาชีวิตไม่รอด และอีกกรณีหนึ่งเป็นเด็กผู้ชายอายุ 10 ปี หนีผู้ปกครองมาเล่นน้ำโดยลำพัง จากการสอบถามจากน้ำสาวของเด็กคนนั้นทราบว่าเด็กยังว่ายน้ำไม่เก่ง พอว่ายน้ำได้แต่ยังไม่แข็งแรง จึงทำให้จมน้ำเสียชีวิต

ด้วยสองกรณีนี้ทำให้ชาวบ้านหวาดกลัวและเกิดความไม่มั่นใจในการล่องแก่ง โดยยังไม่ทราบข้อมูลที่เป็นจริงและไม่คิดจะเข้าไปล่องแก่งในพื้นที่ของตน ทั้งที่การล่องแก่งมี ความปลอดภัย ผู้ประกอบการดูแลเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี เห็นได้จาก การจัดเตรียมหมวกกันน็อค และเสื้อชูชีพให้แก่นักท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวต้องสวมใส่เครื่องมือ รักษาความปลอดภัยทุกคน และมีการอบรมอย่างง่ายในวิธีปฏิบัติก่อนลงล่องแก่ง นักท่องเที่ยว ต้องว่ายน้ำให้พอช่วยเหลือตนเองได้หากตกน้ำ

ดังนั้นประเด็นดังกล่าวนี้เป็นเพียงการพูดปากต่อปากโดยไม่ทำความเข้าใจ อย่างถ่องแท้ถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ก่อให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนต่อข้อมูลที่เกิดขึ้น ส่งผลให้เกิดความหวาดระแวงในการมาท่องเที่ยวยังสถานที่แห่งนี้ ดังนั้นการบอกเล่ากันไปเองนี้ จึงเป็นปัญหาชนิดหนึ่งของชุมชนชนบทโดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน

ประเด็นความรู้ ความเข้าใจของประชาชนในด้านการท่องเที่ยวเป็นปัจจัย ภายใตที่ส่งเสริมให้เกิดปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากคนที่ประชาชนไม่ ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ไม่ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว ไม่รู้สึกว่าเป็นพื้นที่ของตนเป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก ไม่รู้สึกถึงการวางแผนทรัพยากรการท่องเที่ยว และหวาดกลัวในความปลอดภัยในการล่องแก่ง ในเมื่อไม่รู้และเข้าใจถึงเรื่องราวที่แท้จริงก็จะ ทำให้ประชาชนขาดความมั่นใจในการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน จึงไม่สามารถถ่ายทอด ประสบการณ์ให้บุคคลภายนอกเกิดความรู้สึกต้องการเข้ามาท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน

ปัจจัยภายในมี 5 ประเด็นคือ การประกอบอาชีพหลักของประชาชนใน ตำบลโป่งน้ำร้อน การมีส่วนร่วมของชุมชน ความเข้มแข็งภายในชุมชน การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ ท่องเที่ยว ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในด้านการท่องเที่ยว แต่ละปัจจัยมีสภาพและมีความ

เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน ในฐานะที่เป็นปัจจัยหลัก 2 ปัจจัย คือ ความรู้ความเข้าใจ และการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากขาดปัจจัยดังกล่าว ส่งผลให้ชาวบ้านไม่ใส่ใจในกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน และการที่จะใช้บริการล่องแก่ง ต้องใช้คนเป็นปัจจัยสำคัญ แต่ถ้าคนมีปัญหาทางด้านความรู้ความเข้าใจแล้ว ส่งผลทำให้ผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวไม่มีคุณภาพ และอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมได้

4.2.2 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน ซึ่งปัจจัยนี้มาจากภายนอกชุมชน และมีส่วนให้เกิดปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน ได้แก่ นโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยว แผนงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด โครงการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอโป่งน้ำร้อน และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่

1. นโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยว

โดยนโยบายจากพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ที่รัฐบาลได้กำหนดนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน ในด้านการบริการและการท่องเที่ยว เพราะเห็นว่าการท่องเที่ยวคือหนทางสำคัญของการนำรายได้ กระแสเงินสดเข้าสู่ประเทศ ดังนั้นรัฐบาลจึงมีนโยบายในการส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานของการบริการ เพิ่มความหลากหลายของรูปแบบการให้บริการ และการท่องเที่ยวและการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของภาคบริการและการท่องเที่ยว ดังนี้

1) เร่งฟื้นฟูระดับความสัมพันธ์และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้ไทยเป็นประตูทางผ่านหลักของการท่องเที่ยวในภูมิภาค ทั้งด้านการตลาด การขนส่ง การลงทุน การบริหารจัดการ รวมถึงการจัดอุปสรรคในการท่องเที่ยว

2) บริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก โดยสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ เชื่อมโยงกับวิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดเล็ก และธุรกิจชุมชน พัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยว และยกระดับประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการประชุมการสัมมนา และการแสดงสินค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

3) เร่งพัฒนา บุธนะ พื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม ทั้งในเขตเมืองและนอกเมือง เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจับจ่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว

โดยจะส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง

4) เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

5) เพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัย และป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

จากประเด็นสัมภาษณ์แบบเป็นทางการกับนายอำเภอโป่งน้ำร้อนและนายด่านศุลกากรจังหวัดจันทบุรี ในประเด็นการตอบรับนโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยว ในการนำนโยบายมาใช้ในตำบลโป่งน้ำร้อน นายอำเภอได้ให้ข้อมูลว่า ยังไม่มีการนำนโยบายดังกล่าวมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน แต่อย่างไรก็ตาม นายอำเภอได้ให้ความเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่ตำบลโป่งน้ำร้อนสามารถทำได้ ได้แก่

1) เร่งฟื้นฟูระดับความสัมพันธ์และร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้ตำบลโป่งน้ำร้อนเป็นประตูทางผ่านหลักของการท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรี ทั้งด้านการตลาด การขนส่ง การลงทุน การบริหารจัดการ รวมถึงการจัดอุปสรรคในการท่องเที่ยว ในส่วนของตำบลโป่งน้ำร้อนติดต่อกับชายแดนของประเทศกัมพูชา โดยมีจุดผ่อนปรนจำนวน 5 จุด ดังนี้

1.1) บ้านซันตารี อยู่ในพื้นที่ตำบลทุ่งขนาน อำเภอสอยดาว มีอาณาเขตติดต่อกับจุดผ่านแดนบ้านโอร่าตวน อำเภอพนมปรีก จังหวัดพระตะบองของประเทศกัมพูชา

1.2) บ้านสวนส้ม อยู่ในพื้นที่ตำบลสะตอน อำเภอสอยดาว มีอาณาเขตติดต่อกับจุดผ่านแดนบ้านสังกะสี อำเภอกรือเมียง จังหวัดพระตะบอง ของประเทศกัมพูชา

1.3) บ้านแหลม อยู่ในพื้นที่ตำบลเทพนิมิต อำเภอโป่งน้ำร้อน มีอาณาเขตติดต่อกับจุดผ่านแดนบ้านกรือเมียง อำเภอกรือเมียง จังหวัดพระตะบอง ของประเทศกัมพูชา

1.4) บ้านบึงขังล่าง อยู่ในพื้นที่ตำบลเทพนิมิต อำเภอโป่งน้ำร้อน มีอาณาเขตติดต่อกับจุดผ่านแดนบ้านสวายเวง อำเภอกรือเมียง ของประเทศกัมพูชา (ปัจจุบันปิด)

1.5) บ้านผักกาด อยู่ในพื้นที่ตำบลคลองใหญ่ อำเภอโป่งน้ำร้อน มีอาณาเขตติดต่อกับจุดผ่านแดนบ้านคลองจะกร้อม เขตปกครองพิเศษกรุงไพลิน ของประเทศกัมพูชา ชายแดนเปิดทำการทุกวันตั้งแต่เวลา 07.00 – 16.00 น. แต่โดยส่วนมาก การเข้ามาของคนกัมพูชาเป็นในลักษณะการค้าชายแดน มากกว่าการเข้ามาท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบการค้าชายแดนแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบคือ การค้าชายแดนในระบบ เป็นการนำเข้าและส่งออกสินค้าที่ต้องผ่านพิธีการศุลกากรตามจุดการค้าชั่วคราวตามจังหวัดชายแดน การนำเข้าสินค้าจะนำเข้าโดยผู้นำเข้าส่งออกที่จดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการนำเข้าส่งออก รูปแบบที่สองคือการค้าชายแดนนอกระบบ การค้ารูปแบบนี้จะไม่ผ่านระบบพิธีการศุลกากร เป็นการลักลอบทำการค้าชายตามบริเวณแนวชายแดน โดยมีมูลค่าการค้าชายแดนระหว่างไทย - กัมพูชา ในจังหวัดจันทบุรี ปี พ.ศ.2546 รวมมูลค่าการส่งออก 793.32 ล้านบาท รวมมูลค่าการนำเข้า 9.14 ล้านบาท อำเภอโป่งน้ำร้อน มีจุดผ่อนปรนที่ติดต่อกับกัมพูชาที่ตำบลคลองใหญ่ คือจุดผ่อนปรนบ้านผักกาด ซึ่งมีมูลค่าการส่งออกนำเข้ามากที่สุดระหว่างจุดผ่อนปรนทั้ง 5 จุด กล่าวคือในปี พ.ศ.2546 มูลค่าการส่งออกรวม 396,779 บาท มูลค่าการนำเข้ารวม 7,338,000 บาท (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรี, 2547)

นายด่านศุลกากรกล่าวว่า สาเหตุที่คนกัมพูชาไม่นิยมเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน เนื่องจากจุดเข้าออกของชาวกัมพูชาที่ใกล้กับตำบลโป่งน้ำร้อนมากที่สุด คือจุดผ่อนปรนบ้านผักกาด จุดผ่อนปรนเป็นจุดที่ใช้สำหรับการค้าชายแดนที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ ของประชาชนหรือผู้ประกอบการค้าที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัด อำเภอ หมู่บ้านที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้ทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ระหว่างประชาชนที่อยู่อาศัยตามบริเวณชายแดนของทั้งสองฝ่าย ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวัน และอีกประการหนึ่งชาวกัมพูชาไม่เคยทราบมาก่อนว่ามีสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ในตำบลโป่งน้ำร้อนด้วยอุปนิสัยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว และจากสภาพเศรษฐกิจของชาวกัมพูชาที่มีความลำบากมากกว่าประเทศไทย ชาวกัมพูชาจึงไม่นิยมใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเพราะเห็นว่าเป็นสิ่งสิ้นเปลืองอย่างไม่จำเป็น โดยส่วนมากใช้จ่ายเพื่อความจำเป็นเท่านั้น

นายอำเภอกล่าวว่า “ชาวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวล่องแก่งก็มีบ้าง แต่น้อยมาก เพราะเขาไม่รู้ว่ามีล่องแก่งอยู่ด้วยในตำบลของเรา จริง ๆ แล้วน่าจะมีเยอะเพราะชาวต่างชาติชอบอะไรที่มันตื่นเต้นท้าทาย เสี่ยงแบบผจญภัยยิ่งชอบ คนไทยจะกลัวกว่าอีกล่องมีการไปโรมพิล รับรองจะต้องเยอะจนชาวบ้านโป่งน้ำร้อนไม่กลัวจะพูดด้วยเลย กลายเป็นว่าพูดภาษาอังกฤษกัน

ใหญ่” จากผลการสัมภาษณ์เห็นได้ว่าสาเหตุที่ชาวต่างชาติไม่สามารถเข้ามาท่องเที่ยวล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนได้ เนื่องจากขาดแผนประชาสัมพันธ์ตามนโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารวังขอนชาเลต์ ที่ประกอบอาชีพการท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักหนึ่งในหลายคนของการวิจัยครั้งนี้คือ นายสุทัศน์ รุ่งประชา กล่าวว่า “นักท่องเที่ยวต่างชาติรู้จักจากพวกเรานี้แหละโปรโมท เป็นการขายทัวร์กับคนต่างชาติที่เดินไปมาหน้าออฟฟิศกรุงเทพ หรือเป็นการเจอในเว็บไซต์ของบริษัทเรา ไม่เยอะเท่าไรนะ ถ้าเทียบกับคนไทยมาเที่ยว คนเขมรก็มีบ้าง น้อยมาก น้อยกว่าฝรั่งอีก เท่าที่เจอจะเป็นพวกข้าราชการเพราะอาชีพที่รวยที่สุดของเขมรก็ข้าราชการนี่ละ ส่วนมากมาไม่ครบหรอก กว่าจะรวมให้ครบทั้ง 8 คนได้ยาก ก็ใช้วิธีรวมกับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น เพราะล่องแก่งเที่ยวหนึ่งไปได้ 8 คน จะล่องน้อยกว่านั้นก็ได้ แต่ราคาเท่ากัน เป็นราคาเหมาไป” สรุปได้ว่านักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่พรมี่ให้เห็นบ้างเป็นส่วนน้อย นักท่องเที่ยวชาวกัมพูชาแทบจะไม่มีเลย เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจในประเทศกัมพูชา อีกทั้งยังไม่มี การประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่มีการประชาสัมพันธ์ในอินเทอร์เน็ตก็เป็นเว็บไซต์ภาษาไทยเท่านั้น นักท่องเที่ยวที่เข้ามาล่องแก่งส่วนใหญ่จึงเป็นชาวไทย

2) บริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก โดยสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ เชื่อมโยงกับวิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดเล็ก และธุรกิจชุมชน พัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยว และยกระดับประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการประชุม การสัมมนา และการแสดงสินค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนในประเด็นกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า ในตำบลโป่งน้ำร้อนเคยมีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในประเทศเช่น โครงการเมาเฟ่นไบค์ที่อ่างเก็บน้ำคลองพระพุทธ ติดกับเขาสอยดาว เป็นการจัดเทศกาลปั่นจักรยานขึ้นภูเขา ระยะทางจะเป็นลักษณะขึ้นเขา ผู้ที่ปั่นจักรยานเข้าเส้นชัยเป็นคนแรกจะได้รับถ้วยจากผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี กิจกรรมระหว่างประเทศทางอำเภอโป่งน้ำร้อนยังไม่เคยจัด ในระดับตำบลได้มีการปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านไม่ให้ทิ้งขยะในลำคลอง โดยใช้วิธีการปักป้ายช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณลำคลอง ปลูกจิตสำนึกให้เด็กมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยให้เด็กนักเรียนมีกิจกรรมเก็บขยะที่ทิ้งเรี่ยราดในบริเวณโรงเรียนและบริเวณใกล้เคียง โครงการที่เกิดขึ้นในตำบลอีกโครงการหนึ่งคือ โครงการส่งเสริมองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีส่วนร่วมในท้องถิ่นของตนเอง โดยเสนอแนวทางพัฒนาให้จังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งท่องเที่ยว และพัฒนาเป็นแหล่งเกษตรสวนผลไม้ นานาพันธุ์

โดยให้ตำบลโป่งน้ำร้อนพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอโดยใช้การส่งเสริมแก่งคลองโป่งน้ำร้อนเป็นสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว

ผู้นำชุมชนต่างให้ความเห็นตรงกันว่า หากตำบลโป่งน้ำร้อนมีการบริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุกอย่างที่นายกรัฐมนตรีได้กำหนดเอาไว้ สามารถเกิดขึ้นได้จากความร่วมมือกันในภาครัฐและภาคเอกชน โดยการเปิดเวทีชุมชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และออกความคิดเห็น ในการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการยกระดับให้จังหวัดจันทบุรีเป็นศูนย์กลางการประชุมการสัมมนาและการแสดงสินค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ น่าจะมีความเป็นไปได้เนื่องจากที่ตั้งของจังหวัดจันทบุรีอยู่กึ่งกลางของภาคตะวันออก หากต้องการเดินทางไปจังหวัดระยองเป็นระยะทาง 150 กิโลเมตร เดินทางไปจังหวัดตราดเป็นระยะทาง 109 กิโลเมตร ทางอำเภอมีการรับมือคือหากอนาคตประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการประชุมการสัมมนา ตำบลโป่งน้ำร้อนจะต้องพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น โดยการเพิ่มกิจกรรมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน เพื่อไม่ให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารการท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อนตามนโยบายบริหารราชการแผ่นดินในด้านการท่องเที่ยว ในนโยบายข้อสอง ได้แก่ การขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพการบริการท่องเที่ยว และขาดความร่วมมือกันอย่างจริงจัง ที่ผ่านมาเป็นโครงการที่จัดทำขึ้นโดยส่วนราชการส่วนใดส่วนหนึ่ง ไม่ได้เกิดขึ้นร่วมกัน ประชาชนไม่ได้รับรู้กิจกรรมนั้นๆ กลุ่มที่สามารถรับรู้ข่าวสารได้คือสมาชิกของกลุ่มที่จัดโครงการขึ้น ประชาชนจึงไม่เกิดความรู้สึกตื่นตัว ต้องการที่จะร่วมโครงการ เนื่องจากตนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการนั้น หากเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม เช่นโครงการจัดทำยุทธศาสตร์ทุเรียน ยุทธศาสตร์มังคุด ยุทธศาสตร์มันสำปะหลัง ที่เคยเกิดขึ้น ณ ห้องประชุมหอการค้าจันทบุรี จัดทำขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรด้านพืช โดยมีการพัฒนาพันธุ์พืชสายพันธุ์ใหม่ๆ เพื่อทดแทนพันธุ์เดิม เพื่อเป็นตัวเลือกลำสำหรับการพัฒนาตลาดใหม่ ๆ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจันทบุรี, 2547) ประชาชนจะให้ความสนใจ ติดตามข่าวสาร เพราะโครงการเหล่านั้นมีส่วนกับชีวิตของประชาชน เป็นรายได้หลักของประชาชน นอกจากนี้ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในโครงการท่องเที่ยวส่งผลให้คุณภาพการบริการท่องเที่ยวไม่พัฒนา ประชาชนซึ่งเป็นประชากรในพื้นที่ท่องเที่ยวไม่ทำหน้าที่เป็นผู้บริการที่ดี นักท่องเที่ยวยอมไม่ประทับใจการท่องเที่ยวในพื้นที่แห่งนี้

3) เร่งพัฒนา บูรณะ พื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม ทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจำหน่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดย

จะส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยว และวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง ทางตำบลโป่งน้ำร้อนสามารถสร้างแหล่งจำหน่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวในด้านผลไม้ เนื่องจากพื้นที่โป่งน้ำร้อนมีสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวคือสวนผลไม้บ้านนาชนิด กล้วยไม้ ผลไม้ มากที่สุดในประเทศก็ว่าได้ การที่นักท่องเที่ยวมาจับจ่ายซื้อผลไม้ ส่งผลทำให้การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในพื้นที่โป่งน้ำร้อนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะมีการรวมกลุ่มอาชีพในชุมชน คือกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอำเภอโป่งน้ำร้อน มีสินค้าคือทุเรียนทอด ทุเรียนกวน ไอศกรีมพื้นบ้านที่ทำจากพืชผักผลไม้ท้องถิ่น กลุ่มอาชีพสตรีอาสาพัฒนา มีรายการสินค้าคือลำไยสดพันธุ์อีดอ ที่มีผลใหญ่เนื้อหนา เมล็ดเล็ก รสชาติหวานจัด กลุ่มปรับปรุงคุณภาพลำไย มีสินค้าคือลำไย ที่มีการปรับปรุงคุณภาพให้เหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งด้านสายพันธุ์ ความเหมาะสมและคงทนกับลักษณะของดิน และภูมิอากาศของตำบลโป่งน้ำร้อน การรวมกลุ่มอาชีพของประชาชนทั้ง 3 กลุ่ม สามารถสร้างแหล่งจำหน่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว ตำบลโป่งน้ำร้อนสามารถพัฒนาพันธุ์มรดกและสินทรัพย์ในตำบลโป่งน้ำร้อน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ได้หลายแห่ง

4) เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ตำบลโป่งน้ำร้อนสามารถจัดการได้เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวย ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบส่องแก่ง เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่ต้องยึดองค์ประกอบหลัก ดังนี้คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ องค์ประกอบด้านการจัดการ องค์ประกอบด้านกิจกรรม และกระบวนการ และองค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมกับการทำความเข้าใจให้กับนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน ในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (พงศ์คานต์ พิทักษ์มหาเกษตร, 2538) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อนที่มีความเป็นไปได้ สามารถจำแนกประเภทโดยลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์หรือเป็นสิ่งดึงดูดใจหลักตามแนวคิดเกี่ยวกับประเภทแหล่งท่องเที่ยว คือ การท่องเที่ยวหน้าตกในตำบลโป่งน้ำร้อน น้ำตกที่มีความเป็นธรรมชาติ ทัศนียภาพในพื้นที่รอบข้างน้ำตกมีความหลากหลายทางชีวภาพ การท่องเที่ยวลำคลองโป่งน้ำร้อน

นอกจากการส่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนแล้ว นักท่องเที่ยวยังสามารถมาพักผ่อนหย่อนใจได้ตลอดเส้นทางสองฝั่งคลองโป่งน้ำร้อน โดยอาจเป็นกิจกรรมที่ไรสวนที่อยู่ริมฝั่งคลองโป่งน้ำร้อนจัดทำขึ้น เนื่องจากสองฝั่งคลองโป่งน้ำร้อนเป็นไรสวนของชาวบ้าน กิจกรรมที่

ทำได้ ได้แก่ การนั่งรับประทานอาหาร ร้องเพลง เล่นเกมส์ต่างๆ ลงเล่นน้ำ ฯลฯ ตามความพอใจของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแบบเดินป่า นักท่องเที่ยวสามารถเดินเข้าไปได้ เส้นทาง การเข้าถึงป่าในตำบลโป่งน้ำร้อนเป็นลักษณะเดินเข้าไปได้ แต่ยานพาหนะไม่สามารถเข้าไปได้ถึง นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ สัตว์ป่า นก สัตว์น้ำหลากหลายพันธุ์ การท่องเที่ยวโบราณสถาน โบราณวัตถุที่หมู่บ้านคลองบอน เป็นแหล่งมนุษย์โบราณที่จะให้ความรู้แก่ผู้มาศึกษา การท่องเที่ยวถ้ำ มีถ้ำปรากฏในตำบลโป่งน้ำร้อน ภายในถ้ำประกอบไปด้วยค้างคาวและสิ่งมีชีวิตจำพวกแมลงดำรงอยู่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมโดยการชมสวนผลไม้ อาจทำได้โดยเก็บค่าผ่านประตูกับนักท่องเที่ยวเป็นอัตราต่อคน โดยมีกิจกรรมคือการทำการเกษตรแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน ชาวสวนสามารถทำสวนผลไม้ตามปกติ เพียงแต่เผยแพร่วิธีการให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ มีกิจกรรมต่างๆ ให้นักท่องเที่ยวทำ คือจุดถ่ายรูป จุดชมวิว จุดชิมผลไม้ หากนักท่องเที่ยวต้องการซื้อผลไม้กลับไป นับเป็นการสร้างรายได้ให้กับประชาชนอีกรูปแบบหนึ่ง การท่องเที่ยวน้ำพุร้อนเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ สามารถเพิ่มกิจกรรมการอาบน้ำแร่เพื่อสุขภาพให้กับนักท่องเที่ยว เนื่องจากปัจจุบันประชาชนหันมาใส่ใจสุขภาพมากยิ่งขึ้น การอาบน้ำแร่ถือว่าเป็นวิธีการที่ทำให้ผ่อนคลาย สามารถคลายเครียดได้ ในน้ำแร่ยังทำให้ผิวพรรณสดใส ช่วยบรรเทาโรคเกี่ยวกับผิวหนังไปในตัว การเพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ในตำบลโป่งน้ำร้อนสามารถทำได้หลายประเภท เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้ออำนวย สามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่หลายประการ เมื่อมีการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เกิดขึ้นในตำบลโป่งน้ำร้อน ชาวบ้านย่อมได้รับผลประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้ๆ ด้วยเหตุที่เกิดการท่องเที่ยวหลายรูปแบบ บุคลากรจึงต้องเพิ่มมากขึ้น การใช้ประโยชน์จากพื้นที่กระจายตัว ไม่รวมตัวอยู่จุดใดจุดหนึ่ง หรืออาจเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ของชาวบ้าน ย่อมส่งผลประโยชน์ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น

5) เพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัย และป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง นายอำเภอเห็นว่าทางรัฐบาลควรมีมาตรการในการจัดสร้างบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเหมาะสม เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกมั่นใจในความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง การท่องเที่ยวที่มีความเสี่ยงสูง เป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกแรกก่อนที่จะเข้ามาท่องเที่ยวในเชิงติดลบ ในเมื่อมีสิ่งอำนวยความสะดวกทำให้ไม่ลำบากในการเข้ามาท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวย่อมเกิดความรู้สึกต้องการมาเที่ยวอีกในครั้งต่อไป ป้องกันปัญหาการเอาเปรียบนักท่องเที่ยวก่อนที่การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ เป็นการป้องกันจากต้นเหตุ สามารถ

ทำได้ง่ายกว่าการป้องกันที่ปลายเหตุ อาจทำได้โดยตรวจตราร้านค้าที่ขึ้นราคาสินค้ามากเกินไปจนเกินความเป็นจริง การบวกราคาในช่วงเทศกาลท่องเที่ยว โดยมีมาตรการจัดการอย่างเด็ดขาดให้ประชาชนเกิดความรู้สึกต้องการให้นักท่องเที่ยวที่เคยเข้ามาเที่ยวในพื้นที่กลับมาใช้บริการอีก และมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน มากกว่าการเข้ามาท่องเที่ยวเพียงครั้งเดียว แล้วไม่ต้องการกลับมาอีก ทำให้สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในระยะยาวต่อไป มีกฎหมายที่ชัดเจนและควรมีการจัดงบประมาณในการบริหารงานเพื่อพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพในด้านการท่องเที่ยว

จากการสังเกตและสัมภาษณ์นายอำเภอ นายด่านศุลกากร จังหวัดจันทบุรี เห็นว่าทางอำเภอโป่งน้ำร้อนมีความพร้อมในด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคล มีความเต็มใจในการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลในด้านการบริการและการท่องเที่ยว เพราะเห็นว่าการท่องเที่ยวมีประโยชน์ต่อประชาชนโป่งน้ำร้อน เป็นหนทางสำคัญของการนำรายได้ กระแสเงิน กระจายรายได้เข้าสู่พื้นที่ นอกเหนือจากการประกอบอาชีพเชิงเกษตร ประชาชนในพื้นที่จะได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวมากกว่าในปัจจุบันที่มีผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกในฐานะนายทุนมาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

ปัญหาและอุปสรรคจากนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน คือ ไม่มีการนำนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐมาใช้ในตำบลโป่งน้ำร้อน ไม่มีการพิจารณาร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อร่วมมือกันส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางที่เป็นหนทางสำคัญของการนำรายได้ กระแสเงินสดเข้าสู่ประเทศ จึงทำให้ขาดนโยบายในการส่งเสริมคุณภาพและมาตรฐานของการบริการ รูปแบบการท่องเที่ยวในพื้นที่มีเพียงรูปแบบการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน ในความเป็นจริงตำบลโป่งน้ำร้อนมีความเป็นไปได้ในการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย จึงไม่สามารถสนองตอบการท่องเที่ยวและการบริการเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันของภาคบริการและการท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันได้

2. แผนงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด

จากการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการกับนายอำเภอโป่งน้ำร้อน ปลัดอำเภอโป่งน้ำร้อน นายกเทศมนตรีตำบลโป่งน้ำร้อน และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งน้ำร้อน พบว่า ต่างก็ให้ข้อมูลที่ตรงกันในประเด็นแผนงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด และทางจังหวัดยังไม่มีแผนงานปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในด้านการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบ

กิ่งโครงสร้างในแผนงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด ได้ข้อมูลว่าทางจังหวัดจะมีแต่เพียงนโยบายที่ทางจังหวัดส่งเสริมให้จังหวัดจันทบุรีพัฒนาเป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยวจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่ยังไม่ได้ชี้แจงถึงรายละเอียดเป็นเพียงแผนงานโดยรวม เพราะเห็นว่าจังหวัดจันทบุรีมีทรัพยากรการเกษตรที่โดดเด่นในจังหวัดคือ ผลไม้มาเป็นสิ่งดึงดูดใจในการเข้ามาเที่ยวชมสวนผลไม้โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบผลิตภัณฑ์จากการเกษตร เพราะจังหวัดจันทบุรีเป็นเมืองผลไม้ มีเทศกาลงานวันผลไม้และของดีเมืองจันทน์ โดยวิธีการส่งผลไม้ที่ได้ผลผลิตที่ดี พันธุ์ดีเข้าไปประกวดในวันงาน แต่ไม่ได้กล่าวถึงการให้ประโยชน์จากการเกษตรในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่าจังหวัดจันทบุรีมีสวนผลไม้หลายแห่งที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชม และชิมผลไม้สดๆ จากต้น โดยเฉพาะอำเภอท่าใหม่ และอำเภอท่าแฉลบ ในอำเภอโป่งน้ำร้อน ยังไม่มีสวนผลไม้ที่ทำการกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นทางการ ทางอำเภอจึงไม่สามารถดำเนินการสู่ท้องถิ่นได้ เพราะขาดแผนงานที่ชัดเจนด้านการท่องเที่ยว และขาดงบประมาณส่งเสริมการท่องเที่ยว ในด้านการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนเป็นผลพลอยได้จากการมาเที่ยวชมเทศกาลงานวันผลไม้ เนื่องจากช่วงเวลาการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งตรงกับช่วงเวลาในการเที่ยวเทศกาลผลไม้พอดี คือตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนธันวาคม เป็นช่วงที่ผลไม้ออกผลผลิตแต่ละชนิดไล่เลี่ยกัน ทศนิยมภาพของสวนผลไม้ตามสองข้างทางถนนหลักเป็นที่นักท่องเที่ยวสามารถสังเกตเห็นได้อย่างเด่นชัด เป็นผลพลอยได้ในการเที่ยวเข้าชมสวน และซื้อผลไม้กลับไป การท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อนสามารถทำได้อีกหลายรูปแบบ แต่ยังไม่เห็นแผนงานส่งมาให้ทางอำเภอโป่งน้ำร้อนอย่างเป็นทางการ

เนื่องจากจังหวัดจันทบุรีมีผลไม้ที่ขึ้นชื่อมาก เป็นดินแดนผลไม้ของประเทศไทย ก่อนหน้าจะมีชื่อเสียงโด่งดังในฐานะเมืองผลไม้เช่นทุกวันนี้ จังหวัดจันทบุรีแทบไม่มีผลไม้ท้องถิ่นเป็นของตนเอง แต่ด้วยอุปนิสัยของคนเมืองจันทน์ที่ขยันหมั่นเพียรและชอบเพาะปลูก เมื่อพบเห็นผลไม้แปลกๆ ก็นำเมล็ดกลับมาปลูกที่บ้าน เนื่องจากสภาพดินฟ้าอากาศเอื้ออำนวย จึงปรากฏว่าผลไม้หลายชนิดผลิดอกออกผลเป็นอย่างดี กลายเป็นผลไม้ที่สร้างชื่อเสียงให้เมืองจันทน์ไปในที่สุด อย่างเช่น เงาะ ซึ่งได้เมล็ดพันธุ์มาจากเงาะบางยี่ขัน เมื่อนำมาปลูกก็กลายเป็นเงาะสีชมพู ให้ผลผลิตที่ลูกโต เนื้อหวานกว่าเดิม สละซึ่งนำเมล็ดสละหม้อแถบสวนย่านยานนาวาสถาบุประดิษฐ์ นำไปปลูกย่านค่ายเนินวง ก็กลายเป็นสละเนินวง มีรสหวาน เนื้อหนา เมล็ดลีบเล็ก คนจันทบุรีมักกล่าวอย่างภาคภูมิใจว่า ผลไม้ที่นำมาปลูกที่นี่จะได้ผลดีไม่แพ้แหล่งกำเนิดหรือดีกว่าเสียอีก คนทั่วไปมีความสุขที่ได้ลิ้มผลไม้รสดี เนื้อหนา หวานฉ่ำ แต่สำหรับคนเมืองจันทน์

จะมีความสุขได้ก็ต่อเมื่อผลไม้รสดีชนิดนั้นได้เติบโตงอกงามอยู่บนแผ่นดินเกิดของเขา โดยทางจังหวัดคิดว่าผลไม้ไม่สามารถเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้

โดยเฉพาะในตำบลโป่งน้ำร้อนซึ่งมีสวนผลไม้มากมาย มีผลไม้หลายชนิด และมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ สวนผลไม้ที่เป็นอาชีพหลักของชาวโป่งน้ำร้อนสามารถนำมาเป็นทรัพยากรในการท่องเที่ยวได้ เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้แก่ประชาชนในพื้นที่ ชาติแต่แผนงานอย่างชัดเจนของทางรัฐบาลมาสนับสนุน และวางแผนร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน

3. โครงการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอโป่งน้ำร้อน

พบว่าจากการสัมภาษณ์นายอำเภอโป่งน้ำร้อน นายพิภพ คำทองสุข และปลัดอำเภอ นายโอกาส พานทอง ได้บอกเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากผู้ว่าราชการจังหวัด เพียงต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้ผลไม้เป็นสิ่งดึงดูดใจ โดยยังไม่มีหนังสือออกมาอย่างชัดเจน แต่ทางอำเภอก็ไม่ได้มีงบประมาณ มีการใช้โครงการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว 4 โครงการ ได้แก่

โครงการแรก ส่งเสริมองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีส่วนร่วมในท้องถิ่นของตนเอง โดยเสนอแนวทางพัฒนาให้จังหวัดจันทบุรีเป็นแหล่งท่องเที่ยว และพัฒนาเป็นแหล่งเกษตรสวนผลไม้มานานาพันธุ์ โดยให้ตำบลโป่งน้ำร้อนพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอโดยใช้การล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนเป็นสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว

โครงการที่สอง ปลูกจิตสำนึกให้เด็กมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวโดยให้เด็กนักเรียนมีกิจกรรมเก็บขยะที่ทิ้งเรี่ยราดในบริเวณโรงเรียนและบริเวณใกล้เคียง

โครงการที่สาม ปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านไม่ให้ทิ้งขยะในลำคลอง โดยมีป้ายช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณลำคลอง

และมีกิจกรรมเมาท์เทนไบค์ ที่อ่างเก็บน้ำคลองพระพุทธร มีเนื้อที่ 5 – 6 พันไร่ มีการจัดเทศกาลปั่นจักรยานขึ้นภูเขา ระยะทางจะเป็นลักษณะขึ้นเขาและหลังอ่างเก็บน้ำเป็นภูเขาสวยดาวที่สวยงาม และมีความสำคัญของจังหวัด โดยผู้ที่สามารถปั่นจักรยานเข้าเส้นชัยได้เป็นคนแรก จะได้รับถ้วยจากผู้ว่าราชการจังหวัด

จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากับชาวบ้านทั่วไปในพื้นที่พบว่าชาวบ้านในตัวเองโป่งน้ำร้อนยังไม่ค่อยมีส่วนร่วมในโครงการของทางอำเภอ แต่ชาวบ้านที่

อาศัยยุริมคลองโป่งน้ำร้อนจะมีส่วนร่วม เพราะได้รับผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยว กล่าวคือ ในช่วงฤดูท่องเที่ยวเดือนมิถุนายน เป็นช่วงที่ผลไม้ออกผล มีนักท่องเที่ยวที่เห็นสวนผลไม้ ซึ่งเป็นทัศนียภาพสองข้างทางสองแก่งคลองโป่งน้ำร้อน เกิดความสนใจขอเยี่ยมชมสวนผลไม้ ชมวิธีการทำการเกษตรแบบดั้งเดิม ชมผลไม้สดชนิดเด็ดจากต้น นักท่องเที่ยวขอซื้อผลไม้โดยตรงจากผู้ผลิตสู่ผู้บริโภค จึงเป็นการสร้างรายได้โดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง แต่จำนวนที่ขายได้ไม่มากมายเท่าใด และยังล่าช้ากว่าการส่งผ่านพ่อค้าคนกลาง

โครงการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่โดยตรง ยังมีโครงการและกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเกิดขึ้นยิ่งจะทำให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารในด้านการท่องเที่ยว เป็นการปลูกฝังจิตสำนึก และสร้างความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไปในตัว เป็นการสร้างความสามัคคีกันชุมชมชน เนื่องจากประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ อาจในทางตรงหรือทางอ้อม ดังเช่นกิจกรรมการปลูกจิตสำนึกให้เด็กมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว โดยให้เด็กนักเรียนเก็บขยะที่ทิ้งเสียภายในบริเวณโรงเรียนและบริเวณใกล้เคียง เด็กได้รับการปลูกฝังทางจิตใจในการรักษาความสะอาด เพื่อเป็นเจ้าบ้านที่ดีในทางอ้อมเด็กนำกิจกรรมที่ทำในโรงเรียนไปบอกเล่าให้ผู้ปกครองฟัง และนำไปใช้ในบ้านของตนเองได้ โดยร่วมทำกิจกรรมกับผู้ปกครอง ทำให้เกิดความรักและห่วงใยพื้นที่ของตน

จากปัจจัยโครงการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในอำเภอโป่งน้ำร้อน เป็นปัจจัยภายนอก ที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวในอำเภอโป่งน้ำร้อน เห็นได้จากโครงการที่เคยเกิดขึ้นในการส่งเสริมองค์การบริหารตำบลให้มีส่วนร่วมในท้องถิ่นของตนเอง โดยพัฒนาให้เป็นแหล่งเกษตรสวนผลไม้บ้านนาพันธุ โดยการมองข้ามผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ไม่ได้มีหลักการในการพัฒนาสวนผลไม้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เน้นแต่การทำการเกษตรโดยไม่นำการท่องเที่ยวเข้าร่วมด้วย จำมีแต่การท่องเที่ยวโดยใช้การล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนเป็นสิ่งดึงดูดในการท่องเที่ยวเท่านั้น โครงการชุมชนมีไม่มาก ทำให้ประชาชนได้รับความรู้ ความเข้าใจในการท่องเที่ยวอย่างไม่ต่อเนื่อง ในเมื่อไม่มีโครงการอย่างต่อเนื่อง ประชาชนเกิดความรู้สึกว่าไม่สำคัญ ไม่มีการดึงดูดความสนใจของประชาชนอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นผู้วิจัยพอวิเคราะห์ได้ว่า โครงการเหล่านี้มีที่มาจากส่งเสริมของคณนอกชุมชนที่ชุมชนในฐานะคนใน ขาดโอกาสมีส่วนร่วม ในการคิด ริเริ่ม วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการแบ่งปันผลประโยชน์ ติดตาม ประเมินผล จึงทำให้ไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการดำเนินโครงการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวดังกล่าว จึงก่อให้เกิดเป็นปัญหาต่อความคิด ความรู้สึก เป็นเจ้าของร่วมรับผิดชอบ

4. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่

พบว่า ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวแบบล่องแก่งเท่าที่มีในพื้นที่จำนวน 3 ราย ได้แก่ วังขอนชาเลต์ พุจิทัวร์ และพญากำพูชรีสอร์ท โดยเริ่มแรกบริษัทแคมป์ปิ้งไซด์ทัวร์เริ่มทำก่อน แต่ปัจจุบันได้เลิกทำไปแล้ว และมีพุจิทัวร์เข้ามาทำในลักษณะล่องแก่งอย่างเดียวไม่มีที่พัก จึงมีวังขอนชาเลต์ และพญากำพูชรีสอร์ทเข้ามาทำแบบมีที่พักด้วย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว บริษัทพุจิทัวร์และวังขอนชาเลต์ซึ่งเป็นลักษณะบริษัททัวร์ที่ขายทัวร์มีสำนักงานที่กรุงเทพมหานคร และนำนักท่องเที่ยวมาล่องแก่ง ในด้านพญากำพูชรีสอร์ทเริ่มทำในช่วงต้นปี พ.ศ.2546 โดยตั้งใจทำแตรีสอร์ทอย่างเดียว ต่อมาในช่วงเทศกาลเห็นว่าจำนวนท่าล่องแก่ง และจำนวนแพล่องแก่งมีไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว จึงเริ่มทำล่องแก่ง ในด้านค่าใช้จ่ายในการล่องแก่งนั้น แต่ละเจ้าจะไม่เท่ากัน มีรูปแบบไม่เหมือนกัน คือในแต่ละรอบสามารถรับนักท่องเที่ยวต่อการล่องแก่งต่อลำได้จำนวน 8 คน วังขอนชาเลต์ราคาล่องแก่ง 3,000 บาท พุจิทัวร์ 2,500 บาท พญากำพูชรีสอร์ท 3,900 บาท ใช้เวลาในการล่องแก่งเท่ากันคือประมาณ 2 ชั่วโมง จะมีความแตกต่างกันตรงที่พญากำพูชรีสอร์ทมีอาหารหลังจากการล่องแก่งเสร็จ 1 มื้อ (ต่อ 8 คน) ส่วนวังขอนชาเลต์และพุจิทัวร์จะไม่มีอาหารบริการให้ สาเหตุที่พุจิทัวร์ราคาถูกที่สุด เพราะไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้ เพราะเป็นเพียงท่าล่องแก่งและห้องน้ำจำนวน 4 ห้องไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวเท่านั้น วังขอนชาเลต์ และพญากำพูชรีสอร์ท จะมีสวนผลไม้ภายในรีสอร์ทด้วย นักท่องเที่ยวสามารถเก็บไปชิมไปภายในสวนผลไม้ได้ แต่ไม่สามารถนำออกกลับไปได้ ยังมีรีสอร์ทที่ไม่ได้ประกอบธุรกิจล่องแก่งจำนวน 1 แห่ง คือคุ่มนางพญา เป็นรีสอร์ทที่เป็นที่พักเพียงอย่างเดียว มีที่พักแบบบ้านขนาดใหญ่ ด้านที่พักของคุ่มนางพญา รีสอร์ท ลักษณะเป็นแบบบ้านเป็นหลัง หลังใหญ่สำหรับมาเป็นหมู่คณะ สามารถนอนได้ 16 คน แบบ 2 ห้องนอนใหญ่ 4 ห้องน้ำ ราคา 5,000 บาท แบบบ้านเป็นหลังจำนวน 5 ห้อง ประกอบไปด้วย 1 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ เป็นพัดลม 3 หลัง ราคา 500 บาท มีเครื่องปรับอากาศ 2 หลัง ราคา 800 บาท

ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน ที่ทำธุรกิจการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนรวมทั้งสิ้น 3 ราย คือ วังขอนชาเลต์ พุจิทัวร์ และพญากำพูชรีสอร์ท ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวแบบร้านอาหารพร้อมที่พัก รวมทั้งสิ้น 3 ราย เป็นนายทุนจากภายนอกพื้นที่มาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในตำบลโป่งน้ำร้อน 2 ราย คือ วังขอนชาเลต์ และพุจิทัวร์ และมีการจ้างงานกับชาวบ้านในตำแหน่ง ผู้บังคับล่องแก่งที่ละ 2 คน แม่บ้านที่ละ 2 คน แม่ครัวในวังขอนชาเลต์ 1 คน ด้านพญากำพูชรีสอร์ทและคุ่มนางพญา เป็นผู้ประกอบการจากภายใน กล่าวคือเป็นประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อน เห็นได้จากข้อมูลข้างต้นว่าการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งเป็นลักษณะ

การเหมาทัวร์ มีบริการส่งแก๊ง และบริการอาหารรวมอยู่ด้วย จึงทำให้ร้านอาหารภายในชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวได้ใช้บริการของผู้ประกอบการไปแล้ว จึงไม่มีโอกาสในการกระจายรายได้สู่ชุมชน ในด้านคุ่มนางพญารีสอร์ท ที่ไม่มีบริการส่งแก๊ง จึงทำให้มีสวนแบ่งทางการตลาดน้อย นักท่องเที่ยวเลือกที่จะพักในรีสอร์ตของผู้ประกอบการอื่นที่มีกิจกรรมการส่งแก๊งในตัว จึงทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปพักในรีสอร์ตเฉพาะในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ที่พักผู้ประกอบการที่มีบริการส่งแก๊งพร้อมไม่สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้ จึงเป็นช่วงเวลาสั้นๆ

ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริมให้เกิดปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นนายทุนที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ ขาดการกระจายรายได้ให้กับชุมชน มีการจ้างงานน้อย เนื่องจากกิจกรรมการส่งแก๊งไม่จำเป็นต้องใช้บุคลากรจำนวนมาก และกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบส่งแก๊งสามารถทำได้เฉพาะฤดูท่องเที่ยวเท่านั้น ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวมีจำนวนมาก และไม่สม่ำเสมอ คนในมองคนนอกเป็นนายทุนที่เข้ามาหาประโยชน์จากท้องถิ่น จากทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน เพราะฉะนั้นจึงขาดการมีส่วนร่วมในการเป็นผู้จัดการท่องเที่ยวในชุมชน

ปัญหาและอุปสรรคจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในตำบลโป่งน้ำร้อน 5 ประการ คือ นโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยว แผนงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด โครงการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ แต่ละปัจจัยมีสภาพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศส่งแก๊งคลองโป่งน้ำร้อน ในฐานะที่เป็นปัจจัยหลัก 2 ปัจจัยคือ นโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากขาดนโยบายด้านการท่องเที่ยวที่มีส่วนส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยประชาชนมีส่วนร่วมทำให้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดความตระหนักและจิตสำนึกในการท่องเที่ยวได้ และในด้านผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวที่มาจากบุคคลภายนอกพื้นที่เข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ทำให้ชุมชนขาดการกระจายรายได้ ผลประโยชน์ไม่ได้ตกอยู่กับประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนไม่ได้ทำหน้าที่ในฐานะเจ้าบ้านที่ดี การท่องเที่ยวจึงไม่มีคุณภาพ และส่งผลกระทบต่อนักท่องเที่ยว และต่อสิ่งแวดล้อม

4.2.3 ความสามารถในการจัดการ

ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อนด้านความสามารถในการจัดการนั้น เกี่ยวกับการริเริ่มจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนในระยะแรก ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ด้านความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์การท่องเที่ยว การจัดการด้านรูปแบบการท่องเที่ยว และการจัดการด้านบุคลากรให้เหมาะสมกับลักษณะงาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การริเริ่มจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนในระยะแรก

ที่เป็นปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านความสามารถในการจัดการดังนี้

จากการสัมภาษณ์นายโอกาส พานทอง ปลัดอำเภอโป่งน้ำร้อน ได้กล่าวว่า ตนได้มาเป็นปลัดที่อำเภอโป่งน้ำร้อนเป็นเวลา 9 ปี เห็นว่าอำเภอโป่งน้ำร้อนมีความอุดมสมบูรณ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ในปี พ.ศ. 2539 มีคุณสรชัย อินทรชัย เจ้าหน้าที่การตลาดของอิงดาวรีสอร์ท มาดูสภาพพื้นที่เห็นว่าเป็นหินผสมทราย ซึ่งมีสภาพน่าจะดำเนินการล่องแก่งเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ จึงมีการปรึกษารือกันที่อำเภอโป่งน้ำร้อน นัดสำรวจคลองโป่งน้ำร้อนโดยมีเจ้าหน้าที่อำเภอ โดยสมาชิกอาสาสมัครชาตินแดนและเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล พร้อมกับหน่วยทหารลาดตระเวน โดยมีสมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดจันทบุรีมาร่วมด้วยในช่วงแรก ใช้เรือยางของทหารมาล่องแก่ง การล่องแก่งในครั้งนั้นไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากเป็นเรือยางที่ใช้ทั่วไปในทะเล ต่อมาบริษัททัวร์อาชีพ คือแคมป์ปิ้งไซด์ทัวร์ โดยคุณแดง มาติดต่อประสานงานกันที่อำเภอ และนัดหาสถานที่ที่เหมาะสม เริ่มต้นที่คลองโป่งน้ำร้อนกับคลองเครือหวาย ซึ่งมีสภาพคลองที่กว้างขวางมีแก่งหินเยอะ โดยนำเอาเรือยางของบริษัทแคมป์ปิ้งไซด์ เพราะเป็นบริษัทท่องเที่ยวอาชีพ มาใช้ในการล่องแก่ง เห็นว่าสามารถล่องแก่งได้ มีความสนุกสนานเพลิดเพลินและปลอดภัย จึงมีการประชาสัมพันธ์ครั้งแรกโดยเชิญคุณคำรน หว่างหวังศรี มาทำรายการจะบอกให้ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ช่วงหลังเชิญฝ่ายการเมือง การตลาด และบริษัททัวร์มาร่วมด้วย ต่อมารายการเมืองไทยเมืองยิ้มทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 มาทำรายการ ในเวลานั้นมีเรือ 40 ลำในคลอง จึงประสบผลสำเร็จ เพราะเป็นคลองล่องแก่งระดับ 3 เป็นระดับที่ล่องตัวท่องเที่ยวได้ง่าย เน้นเรื่องความปลอดภัยเป็นอันดับแรก มีเจ้าหน้าที่ หัก - ท้าย มีเสื้อชูชีพ หมวกกันน็อคโดยให้นักท่องเที่ยวใส่ทุกคน เน้นการบริการ โดยเริ่มจากบริษัทแคมป์ปิ้งไซด์ ต่อมาก็มีบริษัทพู่ใจทัวร์ วังขอนชาเลต์ และพญากำพุศรีรีสอร์ท มาดำเนินการ รวมกันเป็น 3 ท่า ทำลงห่างกันแต่ละท่าไม่เกิน 500 เมตร สภาพล่องแก่งเหมือนกัน 2 ข้างทางเป็นพันธุ์ไม้ธรรมชาติและสวนผลไม้ของชาวบ้าน สุดสายน้ำ

ออกทางตำบลคลองใหญ่ติดต่อกับชายแดนประเทศกัมพูชา มีระยะทางรวม 10 กิโลเมตร ใช้เวลาในการล่องแก่งประมาณ 2 ชั่วโมง

จากข้อมูลในประเด็นสัมภาษณ์ การริเริ่มจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนในระยะแรก พบว่าการประชาสัมพันธ์มีในระยะแรก โดยการใช้สื่อมวลชนด้านโทรทัศน์ในการประชาสัมพันธ์ ต่อมาเมื่อมีบริษัททัวร์ที่เป็นลักษณะนายทุนเข้ามาประกอบกิจกรรมท่องเที่ยว จึงถือว่าการมองเห็นที่ประชาสัมพันธ์ให้กับบริษัททัวร์ ทางบริษัททัวร์ได้ประชาสัมพันธ์โดยใช้เว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ต เป็นลักษณะการจูงตัว ซึ่งวิธีการประชาสัมพันธ์ในอินเทอร์เน็ตเป็นการประชาสัมพันธ์โดยที่ผู้ได้รับสื่อต้องเปิดเว็บไซต์เข้าไปในอินเทอร์เน็ต สื่อจึงไม่แพร่หลาย เป็นการรับรู้เฉพาะกลุ่ม ทางส่วนราชการไม่ได้ทำการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ เนื่องจากเห็นว่าเป็นหน้าที่ของนายทุน และประชาชนในชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว จึงไม่จำเป็นต้องประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ และการริเริ่มในการจัดการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งในระยะแรก มีบริษัททัวร์อาชีพเข้ามาติดต่อเพื่อประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว โดยชุมชนไม่ได้มีโอกาสได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และตัดสินใจในส่วนที่เป็นกิจกรรมใหม่ของชุมชน เป็นเพียงการประสานงานกับอำเภอเพื่อขออนุญาตใช้สถานที่เพื่อทำการล่องแก่ง ทางอำเภอเห็นว่าเป็นบริษัทท่องเที่ยวอาชีพ จึงให้ดำเนินการไปตามวิธีการของบริษัทท่องเที่ยว ไม่ได้มีการวางแผนในระยะแรกที่จะให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม และประชาชนในชุมชนไม่ได้มีความต้องการที่จะประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก จะมีเพียงการจ้างงานจากนายทุนด้านแรงงานบังคับล่องแก่งแม่บ้าน แม่ครัว เนื่องจากกิจกรรมการล่องแก่งไม่จำเป็นต้องใช้บุคลากรมาก การจ้างงานจึงมีจำนวนน้อย

2. ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์

จากการสอบถามผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่มาจากจังหวัดใกล้เคียง เช่น ระยอง ตราด กรุงเทพมหานคร ในการสัมภาษณ์ นักท่องเที่ยวได้ให้ข้อมูลว่า ได้ทราบจากการบอกต่อ ว่าที่อำเภอโป่งน้ำร้อนมีการล่องแก่ง บางคนก็มาเจอโดยบังเอิญ ไม่ได้ตั้งใจมาล่องแก่ง มาเพราะจะไปซื้อของที่ตลาดชายแดนกัมพูชาบ้านผักกาด และผ่านมาเห็นป้ายล่องแก่ง จึงชวนกันมา บางส่วนที่มาจากกรุงเทพมหานครได้ทราบจากบริษัททัวร์ของพู่ใจทัวร์ ที่ตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ส่วนหนึ่งทราบข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นเว็บไซต์ของบริษัทพู่ใจทัวร์ และวังขอนชาเลต์ ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า สื่อประชาสัมพันธ์เช่นแผ่นป้าย แผ่นพับ หนังสือท่องเที่ยว มีอยู่น้อยมาก เช่นแผ่นป้ายบอกทาง

ล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนมีเพียง 2 ป้ายจากตัวอำเภอโป่งน้ำร้อน เป็นป้ายสีฟ้า เป็นป้ายข้างทาง มีขนาดเล็กเหลี่ยมเล็ก ๆ ตัวหนังสือเล็กสังเกตได้ไม่เด่นชัด และอีกป้ายอยู่ที่บ้านทับไทรซึ่งอยู่ในตำบลโป่งน้ำร้อน ต่อมาจะเห็นป้ายโฆษณาของผู้ประกอบการทัวร์อีก 4 ป้าย มีข้อความดังนี้ "อีก 800 เมตรเป็นท่าลงของวังขอนชาเลต์" ต่อมาเป็นป้าย "ล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนวังขอนชาเลต์" และถัดไปประมาณ 500 เมตร เป็นป้าย "พุจิทัวร์ ล่องแก่งโป่งน้ำร้อน" ถัดไปอีกประมาณ 500 เมตร เป็นป้าย "ล่องแก่งพญากำพุช" ลักษณะป้ายเป็นป้ายโฆษณาที่ทำจากไม้ขนาดใหญ่มาก นักประมาณ 2 เมตร พอสังเกตเห็นได้ แต่ในเวลาากลางคืนจะไม่สามารถมองเห็นได้ชัด ในส่วนของแผ่นพับโบรชัวร์จะมีแต่ข้างในรีสอร์ทเท่านั้นที่จะมีไว้ให้เมื่อนักท่องเที่ยวถามหา ไม่มีการแจกไว้ตามโรงแรมหรือตามสถานที่ราชการในตัวเมืองเลย จึงพบว่าขาดการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวในชุมชน

เนื่องจากลักษณะที่ตั้งของจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับจังหวัดระยองและจังหวัดตราด ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของภาคตะวันออก นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรีสามารถเดินทางท่องเที่ยวยังจังหวัดใกล้เคียงได้ เนื่องจากจังหวัดระยองและจังหวัดตราด มีการประชาสัมพันธ์ในด้านการท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว และเป็นอาณาเขตติดต่อกับอ่าวไทย จึงมีทะเลที่ใกล้กับกรุงเทพฯ นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวได้โดยไม่ลำบาก ในการเดินทางท่องเที่ยวที่จังหวัดตราดจะผ่านจังหวัดจันทบุรีก่อน นักท่องเที่ยวสามารถแวะท่องเที่ยวได้ หากมีการวางแผนการตลาดจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปยังจังหวัดตราดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญดังเช่น เกาะช้าง เกาะกูด เป็นต้น นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวยังจังหวัดระยองที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น หาดแม่รำพึง เกาะเสม็ด เป็นต้น ระยะทางห่างจากจังหวัดจันทบุรี 160 กิโลเมตร หากนักท่องเที่ยวได้รับรู้ข่าวสารการประชาสัมพันธ์ จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวยังจันทบุรีได้ จากความรู้สึกรักของบุคคลภายนอกที่คิดว่าจังหวัดจันทบุรีไม่มีอะไรให้เที่ยว มีแต่ผลไม้ที่มีชื่อเสียง จึงทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวน้อยกว่าความน่าจะเป็นการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่โดดเด่นของจังหวัดจันทบุรี ขาดแต่เพียงการตลาดและการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวรับทราบข้อมูลข่าวสาร

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ปลัดอำเภอ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งได้ปฏิบัติงานด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ พอจะสรุปได้ดังนี้

ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) ในที่นี้หมายถึงตำบลโป่งน้ำร้อนทั้งหมด ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน คลองโป่งน้ำร้อนที่มีลักษณะน้ำไหลเชี่ยว

เกาะแก่งน้อยใหญ่มากมาย รวมทั้งความสวยงามของทิวทัศน์ธรรมชาติของตำบลโป่งน้ำร้อนด้วย โดยใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน หมายถึง ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะสายน้ำ วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ เห็นได้จากบริบทด้านการท่องเที่ยว ตำบลโป่งน้ำร้อนมีผลิตภัณฑ์ที่ดีพร้อม ขาดแต่การวางแผนในด้านการตลาด ขาดการประชาสัมพันธ์ ซึ่งผลิตภัณฑ์ในด้านการท่องเที่ยว ได้ใช้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวในรูปแบบของการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน โดยทั้งนี้ได้จัดเส้นทางให้มีความสะดวกในการเข้าถึง มีสิ่งดึงดูดใจ มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่เข้าชมในพื้นที่ ผลิตภัณฑ์ไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์ นักท่องเที่ยวไม่สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ก็จะส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ไม่มีคุณภาพ

ด้านราคา (Price) ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวได้กำหนดราคาล่องแก่ง คลองโป่งน้ำร้อนในลักษณะเป็นทัวร์แบบเหมารวม จำนวนนักท่องเที่ยวไม่เกิน 8 คน ทั้งล่องแก่ง คลองโป่งน้ำร้อนประมาณ 2 ชั่วโมง เมื่อขึ้นมาจากล่องแก่งมีอาหารรวมไว้ 1 มื้อ ราคา 3,900 บาท หรือหากเป็นการล่องแก่งอย่างเดียว ราคา 3,000 และ 2,500 บาท หรือการล่องแก่งแบบ รวมรถบัสนำเข้าสู่สถานที่ท่องเที่ยว หรือให้บริการในส่วนที่พัก ราคาแตกต่างกันไปตามรูปแบบ การนำเที่ยวของแต่ละผู้ประกอบการ การกำหนดราคาจะเป็นอัตราที่เท่ากันทั้งปี ไม่มีขึ้นราคาใน ฤดูกาลท่องเที่ยว ผู้ประกอบการเล่าว่า นักท่องเที่ยวพอใจในอัตราค่าบริการนี้ เพราะเป็นราคา แบบเหมารวมทั้ง 8 คน เมื่อนำอัตราดังกล่าวมาหารตามจำนวนคน นับเป็นราคาที่ไม่แพงมากจน เกินไป เมื่อนักท่องเที่ยวได้ล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนแล้วต่างประทับใจในสภาพธรรมชาติ คุ่มค่า เกินราคา จะเห็นได้ว่าผู้ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นเพียงผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว เท่านั้น มีผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวจำนวน 3 ราย ในการนำนักท่องเที่ยวล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน เป็นบุคคลภายนอกพื้นที่ 2 ราย บุคคลภายในพื้นที่ 1 ราย จึงเป็นในลักษณะบุคคลภายนอกมาใช้ ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติจากการท่องเที่ยว รายได้จึงตกเป็นของนายทุน ประชาชนในพื้นที่ ไม่ได้ได้รับผลประโยชน์ในการท่องเที่ยว

ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว จำนวน 2 รายมีสำนักงานอยู่ที่กรุงเทพฯ สามารถให้นักท่องเที่ยวที่สนใจจองทัวร์เพื่อเข้ามายังตำบล โป่งน้ำร้อน และมีเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ต เพื่อนำนักท่องเที่ยวเข้ามายังพื้นที่ มีการจัดทำแผนพับไว้ ให้นักท่องเที่ยวที่ยังไม่เคยมาท่องเที่ยวให้เห็นภาพความสนุกสนานในการท่องเที่ยว และความ สะดวกสบายของที่พัก สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคตะวันออก ได้ให้ ความร่วมมือด้วยการจัดวางแผนพับของการท่องเที่ยวคลองโป่งน้ำร้อนไว้ที่สำนักงานภาคตะวันออก ได้ ให้ความร่วมมือด้วยการจัดวางแผนพับของการท่องเที่ยวคลองโป่งน้ำร้อนไว้ที่สำนักงาน แต่ไม่ได้

เป็นลักษณะสม่ำเสมอ เนื่องจากบริษัทท่องเที่ยวส่งแผ่นพับให้เป็นจำนวนจำกัด และไม่ต่อเนื่อง และได้ช่วยแนะนำนักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาท่องเที่ยว และเส้นทางเพื่อการเดินทาง

ด้านการส่งเสริมการตลาด (Promotion) ใช้หลักการขายโดยตรงโดยบริษัททัวร์ และโดยรีสอร์ตในพื้นที่ แต่ในลักษณะหลังเป็นการให้ข้อมูลเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาติดต่อ ไม่ได้ออกไปหาลูกค้าด้วยตนเอง การโฆษณามีเพียงแผ่นพับซึ่งจัดทำโดยผู้ประกอบการธุรกิจในพื้นที่ นักท่องเที่ยวจะพบได้ที่รีสอร์ตและสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานภาคตะวันออก แต่ไม่ได้มีแผ่นพับตลอด มีเฉพาะบางช่วงที่มีการส่งแผ่นพับให้เท่านั้น การประชาสัมพันธ์เป็นในลักษณะบอกปากต่อปาก บอกเล่าประสบการณ์การเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวยังเพื่อน ญาติมิตร ในด้านการส่งเสริมการขายไม่มีการจัดการด้านการตลาดในส่วนนี้เลย เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน เป็นลักษณะของการท่องเที่ยวแบบขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้ประกอบการท่องเที่ยวเอง จะเป็นในลักษณะพอใจก็ลดราคาให้ หรือแถมอาหารให้

ด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์เป็นวิธีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน หากมีการตลาดและการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ดีจะส่งผลให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว การล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนมีสภาพธรรมชาติเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีอัตราค่าบริการที่เหมาะสม ขาดแต่ช่องทางการจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการตลาด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการท่องเที่ยว จึงทำให้การท่องเที่ยวไม่สมบูรณ์ ไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ดังนั้นผลิตภัณฑ์ที่พร้อมก็ไม่สามารถแสดงสู่สายตาของนักท่องเที่ยวได้

3. ความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์การท่องเที่ยว

พบว่า จากการสอบถามป่าไม้อำเภอโป่งน้ำร้อน นายสมเกียรติ กระจทอง ซึ่งเป็นหนึ่งในจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้ให้ข้อมูลว่า ในอำเภอโป่งน้ำร้อนมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศมีความสมบูรณ์ จะสามารถดึงดูดใจในการท่องเที่ยวมากมาย แต่ไม่ได้ถูกดึงมาใช้ที่เหมาะสม ขาดการประชาสัมพันธ์ และขาดการปฏิบัติเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เช่นในตำบลโป่งน้ำร้อนมีน้ำตกที่สวยงามและเป็นธรรมชาติ แต่ยังไม่มีการพัฒนา นักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้าถึงได้ ภายในน้ำตกมีสัตว์ป่าที่ใกล้จะสูญพันธุ์อาศัยอยู่ พบนกอพยพจำนวนมากในฤดูน้ำ และมีนกพื้นบ้านอยู่ในทุกฤดูกาล ระบบนิเวศมีความสมบูรณ์ แต่นักท่องเที่ยวไม่ทราบว่าน้ำตกแห่งนี้มีอยู่ในตำบลโป่งน้ำร้อน แม้แต่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บางคนยังไม่ทราบว่าน้ำตกที่สวยงามอยู่ในพื้นที่ของตน ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นการ

ท่องเที่ยวแบบเดินป่าได้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่รักการผจญภัย รักธรรมชาติต้องการสัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิดเข้ามาท่องเที่ยวยังตำบลโป่งน้ำร้อนได้ แต่ชาวบ้านยังรुकล้ำพื้นที่บริเวณใกล้ น้ำตก โดยนำไปใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรของตน และยังมีถ้ำเขาแก้วจำนวน 20 กว่าถ้ำ ภายใน ถ้ำมีหินงอกหินย้อย แต่ยังไม่มืผู้บุกเบิกจึงไม่สามารถเป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้ยังมี น้ำพุร้อนในบริเวณบ้านพญากำพูช ที่สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวแบบสุขภาพ โดยเพิ่ม กิจกรรมการอาบน้ำแร่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เส้นทาง การเข้าถึงน้ำพุร้อนนั้นพบว่ามีถนนตัดผ่าน แล้ว แต่เป็นถนนลูกรัง ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร สามารถเข้าถึงได้โดยไม่ลำบากนัก หากมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในตำบลโป่งน้ำร้อนในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างเหมาะสม ทำให้สร้าง รายได้ให้กับชาวบ้าน เป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน สร้างงานให้กับประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมาก เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้รู้จักตำบลโป่งน้ำร้อนในด้านการท่องเที่ยว ปัจจุบันตำบลโป่งน้ำร้อน เป็นที่รู้จักในด้านเมืองผลไม้ แต่ไม่ได้รู้จักในด้านสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามและเป็นธรรมชาติ สาเหตุอีกประการที่ทำให้ตำบลโป่งน้ำร้อนไม่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเนื่องจากป้ายบอกทางมีจำนวน น้อยและสังเกตเห็นได้ยาก นักท่องเที่ยวต้องรู้เรื่องว่าเลี้ยวตรงไหนถึงจะพบน้ำพุร้อน ต้องใช้ความ ซำนัญ และเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมแล้ว ไม่รู้สึกประทับใจเนื่องจากไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ ที่ศนียภาพไม่ได้รับการดูแลอย่างสม่ำเสมอ ปล่อยให้ทรุดโทรมไปตามสภาพ ไม่มีที่นั่งพัก ร้านค้าขายอาหาร

สถานที่ท่องเที่ยวอีกที่หนึ่งในตำบลโป่งน้ำร้อนคือ สุสานโครงกระดูก มนุษย์โบราณบ้านคลองบอน มีความเก่าแก่ประมาณ 4,000 ปี มีเพียงน้อยคนนักที่รู้จักสถานที่ ท่องเที่ยวแห่งนี้ เห็นได้ว่าตำบลโป่งน้ำร้อนมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถพัฒนาได้หลายรูปแบบ แต่ขาดการดูแลและการประชาสัมพันธ์จึงไม่ได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์

การใช้ประโยชน์การท่องเที่ยวอย่างไม่เหมาะสมของพื้นที่ตำบลโป่งน้ำ ร้อนเป็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยว ประชาชนทำลายทรัพยากรธรรมชาติใน พื้นที่ของตนอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่ได้คำนึงถึงอนาคตเพราะต่างคิดว่ามีอีกมาก หากประชาชน ทุกคนมีความคิดดังกล่าว จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนไม่เกิดความยั่งยืน รุ่นลูกรุ่นหลาน ไม่สามารถเห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ สถานที่ท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อนมีอยู่มาก แต่ถูกมอง ข้ามไม่เห็นถึงประโยชน์ในการพัฒนาเพื่อทำสถานที่ท่องเที่ยว จึงทำให้ตำบลโป่งน้ำร้อนไม่สามารถ ใช้ประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวได้

4. การจัดการด้านรูปแบบการท่องเที่ยว

พบปัญหาและอุปสรรคจากความสามารถในการจัดการคือ รูปแบบการท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบล่องแก่ง และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบสวนชิมผลไม้ แต่รูปแบบอย่างหลังไม่ได้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ จะทำต่อเมื่อนักท่องเที่ยวต้องลงไปเยี่ยมชมนสวนผลไม้เมื่อได้เข้ามาล่องแก่ง เนื่องจากสวนผลไม้ยังอยู่สองฝั่งข้างทางล่องแก่ง นักท่องเที่ยวจะสามารถทราบได้ว่าสวนผลไม้สามารถเข้าชมได้ เนื่องจากไม่เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เห็นได้อย่างเด่นชัด เป็นเพียงกิจกรรมเสริมเมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความสนใจ ระบบการจัดการโดยระบุให้เรือยางบรรจุนักท่องเที่ยวได้ไม่เกิน 8 คน รวมคนบังคับเรือยาง 2 คน รวมเป็น 10 คน นักท่องเที่ยวจะต้องสวมเสื้อชูชีพและหมวกกันน็อคทุกคน และทุกคนจะต้องว่ายน้ำเป็นให้พอช่วยเหลือตัวเองยามตกน้ำได้ ก่อนล่องแก่งมีการแนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติในการล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน วิธีป้องกันตัวเมื่อตกน้ำ รวมจำนวนแพยางที่มีทั้งหมดของผู้ประกอบการท่องเที่ยวทั้ง 3 เจ้า มีทั้งหมด 19 ลำ มีเรือแคนูทั้งหมด 12 ลำ ตลอด 2 ฝั่งเส้นทางล่องแก่งมีสวนผลไม้ นักท่องเที่ยวสามารถจอดแวะเยี่ยมแต่ละสวนได้ เนื่องจากไม่มีรั้วกั้นและชาวบ้านเจ้าของสวนอนุญาตให้เข้าเที่ยวชมได้โดยไม่คิดค่าชมสวน เนื่องจากเป็นสวนผลไม้เพื่อการเกษตรไม่ได้เป็นสวนเพื่อทำการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถเก็บผลไม้รับประทานได้ แต่ไม่สามารถเด็ดเก็บตุบกกลับออกนอกสวนได้ หากนักท่องเที่ยวต้องการนำกลับสามารถสอบถามเพื่อซื้อกับชาวสวนนั้นได้ ขายในราคาไม่แพง สามารถเลือกเด็ดจากต้นได้เอง สวนที่พบมากใน 2 ฝั่งเส้นทางคลองโป่งน้ำร้อนได้แก่ทุเรียน เงาะ มังคุด สละ ลองกอง ลำไย เป็นสวนมาก

การจัดการด้านรูปแบบการท่องเที่ยวไม่ได้มีรูปแบบอย่างเป็นทางการ นักท่องเที่ยวจึงไม่สามารถรับรู้กิจกรรมการท่องเที่ยวอื่นนอกจากการล่องแก่ง เมื่อเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่แล้ว นักท่องเที่ยวควรได้รับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เพื่อได้สัมผัสถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน นักท่องเที่ยวจะเกิดความรู้สึกประทับใจ และคุ้มค่าในการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อน เมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความสนใจซื้อผลไม้จะเป็นวิธีการสร้างรายได้ให้กับชาวสวน นักท่องเที่ยวจะได้รับผลิตภัณฑ์ที่สุด และมั่นใจในความปลอดภัยจากยาฆ่าแมลง เนื่องจากได้สัมผัสวิถีการเกษตรของชาวสวน จึงเป็นปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน

5. การจัดการด้านบุคลากรให้เหมาะสมกับลักษณะงาน

เป็นปัญหาและอุปสรรคในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน คือ จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ทราบว่าภาคีรัฐบาลไม่ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยในด้านการท่องเที่ยวอย่างจริงจังจะมีในด้านมาเยี่ยมชม และพาคณะมาล่องแก่งบ้าง การจัดการจะเป็นลักษณะผู้ประกอบการจัดการกับกิจการของตนเอง ตัดสินใจวางแผนและปฏิบัติการท่องเที่ยวด้วยตนเอง โดยประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนไม่ได้มีส่วนร่วมหรือรับรู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจในการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเองเลย ส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยว เนื่องจากตนเองไม่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์นายกปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งน้ำร้อนพบว่า แม้แต่บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลเองเป็นลักษณะถูกหลานเข้ามาทำงานสร้างรายได้ ผู้วิจัยสังเกตได้ว่าการเข้าไปขอข้อมูลในองค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว มักได้รับคำตอบที่ว่าไม่รู้ ไม่เคยล่องแก่ง ไม่ได้ใส่ใจ จึงทำให้ลำบากในการเก็บข้อมูล ต้องใช้การสังเกตเป็นส่วนใหญ่ องค์การบริหารส่วนตำบลจะมุ่งเน้นในด้านการเกษตร ผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากเป็นอาชีพหลักที่เห็นมาตั้งแต่เกิด จึงมีความสนใจ ใส่ใจ ไม่ต้องชวนชวนมากกว่าการท่องเที่ยว บุคลากรของกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน เป็นเจ้าหน้าที่บังคับบัญชาอย่างหัวท้ายที่เป็นประชาชนในพื้นที่ที่ต้องมีความชำนาญในการว่ายน้ำ ต้องมีการฝึกการช่วยชีวิตผู้จมน้ำ มีความแข็งแรง ว่องไว และเข้าใจในทิศทางน้ำ สามารถควบคุมเรืออย่างได้ด้วยดี ทราบว่าจุดไหนควรหยุดให้นักท่องเที่ยวลงจากเรืออย่างเพื่อเดิน ในบางจุดที่มีกระแสน้ำที่เป็นอุปสรรคในการล่องแก่ง หรือมีแก่งหินที่แหลมคมไม่สามารถล่องแก่งไปอย่างปลอดภัยได้ ใช้จำนวนแรงงานทั้งหมดในพื้นที่ในการบังคับเรือจำนวน 7 คน จ้างงานในด้านแม่บ้านจำนวน 5 คน แม่ครัวจำนวน 2 คน

นอกจากนี้ยังพบว่า บุคลากรที่เป็นประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนที่มีการจ้างงานจากนายทุน ในการประกอบการท่องเที่ยวมีจำนวนรวมทั้งหมด 14 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมดของตำบลโป่งน้ำร้อน 5,430 คน เป็นจำนวนผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวในส่วนของประชาชนในพื้นที่น้อยมาก ผู้บังคับล่องแก่งต้องมีความสามารถในการอธิบายถึงรายละเอียดสภาพธรรมชาติของคลองโป่งน้ำร้อนให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ จากการสัมภาษณ์ผู้บังคับล่องแก่งพบว่า ขาดการถ่ายทอดข้อมูลในตำบลโป่งน้ำร้อนให้นักท่องเที่ยว เนื่องจากความสามารถในการถ่ายทอด หรือบางคนอายุน้อย อายุน้อยที่สุดที่พบคือ 14 ปี ประสบการณ์ในการสัมผัสชุมชนของตนยังมีน้อย ในการสัมภาษณ์ถึงลักษณะสภาพธรรมชาติ เช่น แก่งนี้ชื่ออะไร บางแก่งยังตอบไม่ได้เนื่องจากไม่ทราบ ยังไม่มีใครบอก ผู้วิจัยได้สอบถามถึงความเป็นมาในการเข้ามาบังคับล่องแก่ง ได้รับคำตอบว่า ไม่ได้เรียนหนังสือในระดับมัธยมศึกษา เพราะมีฐานะยากจน นายทุนได้

จ้างนำชายให้มาบังคับล่องแก่งก่อน แต่นำชายไม่ตกลง เนื่องจากค่าแรงน้อย ทำสวนได้รายได้ที่มากกว่าและแน่นอนกว่า จึงมาจ้างตน เพราะที่บ้านมีแรงงานทำสวนที่เพียงพออยู่แล้ว และไม่มีสวนของตนเอง เป็นลักษณะการรับจ้าง จากการสัมภาษณ์พบว่าข้อมูลของผู้บังคับล่องแก่งในลักษณะทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีไม่เพียงพอ และความต้องการแรงงานที่สามารถจ้างในราคาถูกของนายทุน ส่งผลให้การจัดการด้านบุคลากรไม่เหมาะสมกับลักษณะงาน

จึงสรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อนเกิดจากปัจจัยภายในที่ประกอบด้วยอาชีพ การมีส่วนร่วมของชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน การใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว ความรู้ความเข้าใจของประชาชนในด้านการท่องเที่ยว และปัจจัยภายนอกประกอบด้วยนโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยว แผนงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด โครงสร้างด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ และความสามารถในการจัดการประกอบด้วย การริเริ่มจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนในระยะแรก การตลาดและการประชาสัมพันธ์ ความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์การท่องเที่ยว การจัดการด้านรูปแบบการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากรให้เหมาะสมกับลักษณะงาน ต่างเป็นปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว ด้วยลักษณะอาชีพของประชากรในชุมชนที่ทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก เนื่องจากรายได้ของประชาชนมาจากการทำไร่ทำสวน และประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และตัดสินใจ ในส่วนที่เป็นอาชีพหรือกิจกรรมของชุมชนในการล่องแก่ง จึงไม่มีความรู้ความเข้าใจในด้านการท่องเที่ยว ส่งผลให้ไม่ได้รับผลประโยชน์ในการท่องเที่ยวและทำลายทรัพยากรธรรมชาติด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของชาวบ้าน ประกอบด้วยทางจังหวัดไม่ได้มีการนำนโยบายของรัฐด้านการท่องเที่ยวมาใช้ในพื้นที่ ขาดแผนงานด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด ได้มีการเน้นเฉพาะในด้านของผลผลิตของผลไม้ที่เป็นของดีของจังหวัดจันทบุรี โครงการด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวทำอย่างไม่ต่อเนื่อง และเป็นการจัดขึ้นเฉพาะกลุ่ม ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในทุกระดับ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเป็นนายทุนที่มาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน การจัดการท่องเที่ยวล่องแก่งโป่งน้ำร้อนระยะแรกเป็นการจัดการอย่างไม่ต่อเนื่องโดยส่งให้บริษัททัวร์อาชีพที่เป็นบุคคลภายนอกพื้นที่มาใช้ประโยชน์และดูแลในด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ จึงเป็นการประชาสัมพันธ์อย่างไม่แพร่หลาย รูปแบบการท่องเที่ยวในตำบลโป่งน้ำร้อนเป็นเพียงรูปแบบการล่องแก่งเพียงอย่างเดียว ขาดการดึงเอารูปแบบการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น การเดินชมสวน ศึกษาวิถีการทำเกษตรของชาวบ้าน การเดินป่า การปั่นจักรยานเที่ยวชม เป็นต้น และบุคลากรในการท่องเที่ยวขาดความรู้ในการถ่ายทอด แนะนำกับนักท่องเที่ยว สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลโป่งน้ำร้อน

4.3 แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในพื้นที่ตำบลโป่งน้ำร้อน

จากการศึกษาครั้งนี้ได้พบข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนที่สามารถนำมาใช้ในตำบลโป่งน้ำร้อนจำแนกได้ดังนี้

หลังจากที่ได้ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนแล้ว ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมืออนุเคราะห์หนายด้านศุลกากรจันทบุรี กรุณาช่วยนัดหมายปลัดอำเภอโป่งน้ำร้อน กำหนดผู้ใหญ่บ้านอำเภอโป่งน้ำร้อน ผู้ใหญ่บ้านโป่งน้ำร้อน และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และชาวบ้านผู้สนใจ เพื่อทำการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และได้รับความกรุณาร่วมมือด้วยดีจากทุกฝ่าย โดยได้นัดหมายในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2547 เวลา 09.00 น. ได้อาศัยสถานที่ที่ร้านอาหารพญากำพุศรีสัตราในการสนทนากลุ่ม ทำให้ผู้วิจัยได้รับทราบข้อมูลเพิ่มเติมอีกมากมาย และทราบแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในตำบลโป่งน้ำร้อน อาจจะเป็นเพราะว่าบรรยากาศการสนทนากลุ่มไม่ตึงเครียด และทุกคนกล้าแสดงออกอย่างเปิดเผย จึงทำให้เป็นประโยชน์แก่การวิจัยเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยในแนวทางการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบล่องแก่งโดยชุมชนมีส่วนร่วม แนวทางการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งของชุมชนในท้องถิ่น และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน

4.3.1 แนวทางการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบล่องแก่งโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสภาพสังคมในท้องถิ่น ความรู้ความเข้าใจของประชาชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ มีแนวทางการพัฒนาดังต่อไปนี้

1.1 สร้างจิตสำนึก และความตระหนักให้ชาวบ้านใส่ใจกับสิ่งแวดล้อมเมื่อมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น โดยจัดโครงการ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.2 เพิ่มบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการให้ความรู้ความเข้าใจกับชาวบ้านในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบล่องแก่ง

1.3 จัดกิจกรรมการแข่งขันกีฬาของเยาวชนและประชาชนทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวล่องแก่ง จัดทำกิจกรรมเพื่อการปรับปรุงภูมิทัศน์สองฝั่งคลองโป่งน้ำร้อน เช่น แข่งพายเรือแคนูในคลองโป่งน้ำร้อน แข่งขันจัดตกแต่งสวนสวยงาม

1.4 ให้ความรู้ในระบบการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูลที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว การคัดแยกขยะให้ได้ผลดี

1.5 พัฒนาบุคลากร การฝึกอบรม ให้ความรู้ ความเข้าใจ ความเชี่ยวชาญ ในการปฏิบัติงานด้านการท่องเที่ยว

1.6 สนับสนุนให้ผู้ประกอบการรักษามาตรฐานคุณภาพ ด้านความปลอดภัยทุกลักษณะ ทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากการท่องเที่ยวล่องแก่งเป็นการท่องเที่ยวแบบผจญภัย สามารถเกิดอันตรายได้

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบล่องแก่งค่อนข้างมีอันตรายจากกิจกรรม ไม่เฉพาะแต่ภัยอันเกิดจากกระแสน้ำ แก่งต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการล่องแก่ง บุคลากรโดยเฉพาะพนักงานควบคุมแพยาง ก็มีความสำคัญไม่น้อยเช่นกัน ควรได้รับการจัดฝึกอบรมพนักงานล่องแก่งด้วยแพยาง มีการฝึกปฏิบัติ ทักษะในการบังคับแพ การช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุ ให้ความรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้ในการล่องแพ เพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การกำหนดมาตรฐานบุคลากรผู้บังคับล่องแก่งควรมีคุณสมบัติ 10 ประการคือเป็นผู้มีสัญชาติไทยและเป็นบุคคลในพื้นที่ อายุ 20 - 50 ปี ว่ายน้ำได้ดีมาก มีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคประจำตัว ไม่มีโรคติดต่อร้ายแรง มีความสามารถในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย มีความสามารถในการปฐมพยาบาลเบื้องต้น มีความสามารถในการใช้อุปกรณ์ล่องแก่ง และอุปกรณ์ช่วยชีวิต มีความสามารถในการบังคับแพ และมีการตัดสินใจทันเหตุการณ์ มีความสามารถในการอ่านกระแสน้ำ และร่องน้ำ และผ่านการสอบคัดเลือกจากคณะกรรมการมาตรฐาน หรือได้รับประกาศนียบัตรการฝึกล่องแก่งมาแล้ว

4.3.2 แนวทางการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งของชุมชนในท้องถิ่น

มีแนวทางดังนี้คือ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกระดับ คือให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการค้นหาศึกษาปัญหาทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผน ปรับปรุงระบบการบริหาร และมีส่วนร่วมในการควบคุมติดตามประเมินผลการดำเนินงาน

แนวทางการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อน มีแนวทางการพัฒนาดังต่อไปนี้

1. การเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมล่องแก่งที่เกิดขึ้นในชุมชน ถือว่าเป็นหลักการที่มีความถูกต้องเหมาะสมตามหลักการบริหารจัดการ ประชาชนในท้องถิ่นถือว่าเป็นหลักการที่มีความถูกต้องเหมาะสมตามหลักการบริหารจัดการ ประชาชนในท้องถิ่นถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง (Stakeholder) จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นควรได้มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการของการส่งเสริมหรือพัฒนาการท่องเที่ยว การศึกษาครั้งนี้เสนอแนะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการได้รับผลประโยชน์ในฐานะเจ้าของพื้นที่และเจ้าของทรัพยากรในพื้นที่ ดังนั้นประโยชน์ใด ๆ ก็ตามที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรดังกล่าว ประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนคือบุคคลกลุ่มแรกที่สามารถได้รับประโยชน์นั้น สามารถทำได้ดังนี้

1.1 การเป็นผู้ประกอบการในท้องถิ่น ประชาชนผู้มีความพร้อมอาจเป็นกลุ่มบุคคล รวมตัวกันจัดตั้งเป็นบริษัทประกอบธุรกิจนำเที่ยว

1.2 ประชาชนในตำบลโป่งน้ำร้อนอาจรวบรวมผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ทำขึ้นภายในท้องถิ่นมาจัดขายในรูปของที่ระลึก

1.3 ธุรกิจขายอาหาร ควรมีการประสานงานตกลงกับบริษัทประกอบธุรกิจที่เดิมจัดโปรแกรมการล่องแก่งแบบรวมอาหาร 1 มื้อ ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวได้รับผลประโยชน์แต่เพียงผู้เดียว ควรมีการตกลงกับชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านมีช่องทางในธุรกิจการขายอาหาร

1.4 การใช้แรงงาน ในสถานประกอบการในการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งจำเป็นต้องอาศัยแรงงานจำนวนหนึ่งในหน้าที่ร้านอาหาร ผู้บังคับเรือยาง ร้านขายของที่ระลึก แรงงานเหล่านี้ควรเป็นของคนในท้องถิ่นเป็นลำดับแรกก่อนที่จะมีการว่าจ้างแรงงานจากภายนอก

1.5 การเป็นผู้นำเที่ยวท้องถิ่น จัดเป็นโอกาสอีกประเภทที่เกิดจากกิจกรรมท่องเที่ยว ที่ประชาชนในท้องถิ่นสมควรได้รับเป็นกลุ่มแรก ความสำคัญมิได้อยู่แต่รายได้เท่านั้น แต่อยู่ที่ความคุ้นเคยและความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ ทำให้คนในพื้นที่มีความรัก ห่วงแหน และมีความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ดีกว่าบุคคลภายนอก

2. แนวทางวิสาหกิจชุมชน ที่สามารถนำไปสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นได้ กล่าวคือ วิสาหกิจชุมชนคือการประกอบการขนาดเล็ก ๆ เพื่อการจัดการทุนของชุมชนในชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ทั้งนี้โดยใช้ความรู้ ภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนผสมผสานกับความรู้สากล เป็นการรวมกลุ่มกันทำงาน โดยคนในชุมชนจำนวนระหว่าง 5 – 15 คน เรียกว่าขนาดจิ๋ว และ 15 คนขึ้นไปเรียกว่าขนาดเล็ก (เลวี พงศ์พิศ, 2546) วิสาหกิจ

ชุมชนเป็นวิธีคิดใหม่ที่เกิดจากการเรียนรู้ที่ชุมชนได้ค้นพบทุนที่แท้จริงของตนเอง และเป็นวิธีการใหม่ให้เกิดมูลค่าและการพึ่งพาตนเองได้ ผลผลิตมาจากทรัพยากรในท้องถิ่น ริเริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชนเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนเอง ซึ่งมีความรู้ ภูมิปัญญา หากมีกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เกิดมีความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้ โดยไม่เอาแต่เลียนแบบหรือแสวงหาสูตรสำเร็จ วิชาทฤษฎีชุมชนมีฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานทุนที่สำคัญ เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปรับประยุกต์ ผสานกับความรู้ ภูมิปัญญาสากล เป้าหมายอันดับแรกและที่สำคัญที่สุดของวิชาทฤษฎีชุมชนคือการพึ่งตนเอง ชุมชนมีการทบทวนชีวิตของตนเองกลับไปเรียนรู้จากอดีต จากบรรพบุรุษ พบว่าอยู่อย่างมีความสุขได้ ไม่มีหนี้สิน มีอยู่มีกินอย่างพอเพียงได้อย่างไร ทำอย่างไร จึงจะสืบทอดภูมิปัญญาแห่งความพอเพียงและพึ่งตนเองได้ สามารถนำวิชาทฤษฎีชุมชนมาใช้ในตำบลปองน้ำร้อนได้ดังนี้

2.1 สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเกี่ยวกับเรื่องการท่องเที่ยวแบบสองแก่ง เนื่องจากปัจจุบันชุมชนยังไม่มีบทบาทหน้าที่ของชุมชนในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของชุมชน และได้ผลเสียของตนในกิจกรรมการท่องเที่ยว ประสานพลังหรือผนึกกำลัง ฟูพื้นฐานของประชาชนโดยใช้วิธีการพึ่งตนเองและความพอเพียง เป็นสิ่งที่ต้องใช้เป็นหลักการตั้งแต่นั้น

2.2 สร้างความตระหนักให้กับประชาชนให้เห็นความสำคัญและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในด้านการท่องเที่ยวที่สามารถไร้รายได้ให้กับชุมชนได้ ชี้แจงให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคว่าทำไมการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนถึงไม่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนได้ มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร ใช้วิธีการปกครองโดยท้องถิ่นเพื่อความทั่วถึงในช่วงสรวและการถ่ายทอด โดยถ่ายทอดการจัดการทรัพยากรบนฐานภูมิปัญญา ด้วยความคิดสร้างสรรค์เป็นแรงผลักดันสำคัญก่อให้เกิดนวัตกรรมเป็นวิชาทฤษฎีชุมชน การเรียนรู้และการจัดการคือหัวใจและเงื่อนไขสำคัญที่จะก่อให้เกิดวิชาทฤษฎีชุมชนที่ก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.3 เปิดโอกาสให้ประชาชนเสนอวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรับฟังทุกวิธี เพราะถือว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน และนำความคิดของชาวบ้านมาพิจารณาถึงความเป็นไปได้ร่วมกับชาวบ้าน ให้ชาวบ้านได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจในกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ความคิดของชาวบ้านถือเป็นทุนธรรมชาติ ทรัพยากร ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ความรู้ภูมิปัญญา ที่มีอย่างพอเพียงเพื่อการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการให้ชุมชนพึ่งตัวเอง เพราะความรู้ของคนในชุมชนสามารถค้นหา พัฒนาหรือสร้างความรู้ใหม่เองได้ ความรู้ใหม่ที่ชุมชนสร้างขึ้นมาจากกระบวนการเรียน

รัฐที่มีประสิทธิภาพ จะเป็นความรู้ที่มีพลังสร้างสรรค์และทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนมีคุณค่าสำหรับชุมชน และตลาดการท่องเที่ยว

2.4 เพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ที่ทั่วถึงให้กับชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ทางราชการมีงบประมาณในการท่องเที่ยวในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน โดยใช้ระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ประกอบด้วยระบบย่อยต่าง ๆ คือระบบทรัพยากร ระบบการแบ่งปันทรัพยากรและรายได้ ระบบวิถียังชีพที่หมายถึงการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ และพึ่งพาอาศัยกัน

2.5 การให้หน่วยงานท้องถิ่น เช่นองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาดูแลการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เป็นการวางแผนร่วมกันกับทางอำเภอ ตำบล และกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น หากท้องถิ่นทำเอง จัดการเองทุกขั้นตอน ไม่นานก็อาจจะดำเนินการไม่ได้ แต่ถ้าหากมีการวางแผนร่วมกันเป็นเครือข่ายก็จะทำให้การดำเนินการแบบมีส่วนร่วม มีความมั่นคง มีการลงทุนร่วมกัน มีการแบ่งกันทำ โดยเฉพาะการจัดการขยะจากการท่องเที่ยวซึ่งในอนาคตชุมชนอาจไม่สามารถจัดการได้โดยลำพัง ร่วมกันแก้ปัญหาจากการท่องเที่ยว โดยให้ประชาชนในชุมชนร่วมรับรู้ปัญหา และเสนอวิธีการแก้ไขปัญหามาตามภูมิปัญญาชาวบ้าน

4.3.3 แนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน

จากการสนทนากลุ่มและการคาดหวังของตัวแทนชาวบ้าน พบว่าการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชาวปองน้ำร้อนคือ การท่องเที่ยวที่ชุมชนสามารถได้รับประโยชน์และไม่ส่งผลให้การดำเนินชีวิตประจำวัน การเกษตรกรรมต้องประสบกับความยากลำบาก โดยมีการกระจายรายได้ให้กับชุมชนอย่างทั่วถึง รวมทั้งไม่ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชน สภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนลดลง ชาวบ้านจะกังวลเกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านว่าจะเกิดผลกระทบจากการท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวอาจไม่ใส่ใจทำลายสวนผลไม้ของชาวบ้าน

แนวทางการเสนอรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เหมาะสมกับชุมชนปองน้ำร้อน ควรเป็นการจัดการตามแนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านในพื้นที่ด้วยการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม และมีรายได้ ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์สภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้านควบคู่ไปกับการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยาวนานที่สุด แต่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนน้อยที่สุด

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชนสามารถประมวลจากความคิดเห็นของชุมชนไว้ 3 ด้านดังนี้

1. ด้านรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชน

เนื่องจากในปัจจุบันรูปแบบการท่องเที่ยวหลักของพื้นที่ท่องเที่ยวตำบลโป่งน้ำร้อนเป็นการล่องแก่งซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนบางส่วนที่จะทำรีสอร์ทที่พัก และบางส่วนเป็นเพียงผู้รับจ้างบังคับแพ และส่วนใหญ่ไม่สามารถที่จะเป็นผู้ประกอบการเองได้ เนื่องจากขาดแคลนเงินทุน ประชาชนส่วนใหญ่จึงไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ดังนั้นจึงควรจะมีการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยเพิ่มกิจกรรมที่สามารถทำได้ควบคู่กับการล่องแก่งล่องโป่งน้ำร้อน ที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยชุมชนเองเพื่อกระจายรายได้ให้แก่ชุมชนซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังนี้

1.1 ด้านรูปแบบการท่องเที่ยวจากการสำรวจทรัพยากรในชุมชนโป่งน้ำร้อนที่สามารถนำมาพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยว พบว่าตำบลโป่งน้ำร้อนซึ่งประกอบไปด้วย 13 หมู่บ้าน ต่างก็มีทรัพยากรที่สามารถนำมาพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวแตกต่างกันออกไป เช่นสวนผลไม้ที่เป็นสวนแบบปิด มีอาชีพทำการเกษตรเพื่อขายส่งอย่างเดียว ก็สามารถนำผลไม้ออกมาขายสู่ผู้บริโภคโดยตรงในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวล่องแก่ง หรือเปิดให้ชมสวนผลไม้โดยเก็บค่าผ่านประตู นอกจากนี้ในชุมชนยังมีกลุ่มแม่บ้านซึ่งมีความสามารถในการทำอาหารและแปรรูปผลไม้ ดังนั้นตำบลโป่งน้ำร้อนจึงสามารถที่จะดำเนินการรับนักท่องเที่ยวในลักษณะกลุ่มทัวร์ได้ และชาวบ้านยังเคยรับนักท่องเที่ยวที่ขอมาพักเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนมาแล้ว และสามารถจัดการได้อย่างดี ชุมชนจึงเห็นว่าการจัดการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งโดยเพิ่มกิจกรรมแวะชมสวนผลไม้ตามสองฝั่งคลองโป่งน้ำร้อน และการจัดการท่องเที่ยวแบบบ้านพักแบบโฮมสเตย์ก็อาจเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่เหมาะกับชุมชน แต่ในปัจจุบันชุมชนไม่ได้มีการดำเนินการแต่อย่างใด เนื่องจากชุมชนไม่มีความรู้เพียงพอและยังไม่เข้าใจการจัดบ้านพักแบบโฮมสเตย์เท่าใดนัก ทั้งที่ตำบลโป่งน้ำร้อนมีทรัพยากรที่สามารถนำมาพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้ รูปแบบการท่องเที่ยวที่พัฒนาเพื่อมารองรับนักท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนมีป่า ดิน น้ำ ธรรมชาติ ที่มากด้วยสิ่งที่มีคุณค่าต่อชีวิต ถ้าหากค้นให้พบคุณค่าสิ่งเหล่านั้นก็จะมีมูลค่า คำนึงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งที่มีอยู่แล้ว แต่หากรู้จักค้นหานำมาประยุกต์และผสมผสานก็อาจได้สิ่งสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ที่มีคุณค่าและมูลค่า คำนึงถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนจนสามารถพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมกันจัดการองค์กรชุมชน ร่วมกันจัดการทรัพยากรผลผลิตต่างๆ แบ่งกันผลิตและร่วมกันบริโภค การผลิตบริการในการท่องเที่ยวจะได้ไม่ล้นตลาด เกิดความพอเพียง

ชุมชนพึ่งตนเองได้ หากใช้ทั้งสามอย่างนี้มาประกอบกันก็เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และเหมาะสมกับชุมชน

1.2 การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว ควรมีการส่งเสริมจากภายนอก ชุมชนร่วมด้วย มีรูปแบบการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบที่มีความเหมาะสมกับตำบลโป่งน้ำร้อน แต่เนื่องจากชุมชนไม่มีความรู้และประสบการณ์ดีพอจึงไม่สามารถดำเนินการได้ จึงจำเป็นต้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน หรือริเริ่มให้ชุมชนก่อน โดยรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับตำบลโป่งน้ำร้อนสามารถพิจารณาได้ดังนี้

1.2.1 การจัดการท่องเที่ยวแบบล่องแก่ง โดยเพิ่มกิจกรรมการชมเกษตรสวนผลไม้ ด้วยอาชีพของชาวโป่งน้ำร้อนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นทุนเดิม และให้ผลผลิตที่ทำให้มีชื่อเสียง สามารถทำกิจกรรมดังกล่าวได้โดย สองฝั่งคลองโป่งน้ำร้อนประกอบไปด้วยสวนผลไม้ ในการล่องแก่งสามารถเพิ่มกิจกรรมการแวะพักชมสวนเกษตรของชาวบ้าน เพื่อศึกษาวิธีการเกษตร โดยให้นักท่องเที่ยวสามารถชิมผลไม้ได้ตามชอบ ส่งผลในการกระจายรายได้สู่ชุมชน เนื่องจากสวนผลไม้เป็นของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถเก็บค่าผ่านประตูโดยประสานงานกับผู้ประกอบกิจการล่องแก่ง เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านและผู้ประกอบกิจการล่องแก่ง ในการสร้างความแตกต่างในกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งที่มีอยู่ทั่วไป โดยสามารถทำกิจกรรมดังกล่าวได้ เฉพาะล่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนที่จังหวัดจันทบุรีเท่านั้น

1.2.2 การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro - tourism) ในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมทำกิจกรรมระยะสั้น เนื่องจากตำบลโป่งน้ำร้อนมีระบบการผลิตแบบยังชีพเป็นเกษตรกรรมมาตั้งแต่ดั้งเดิม มีสวนผลไม้ที่ได้ผลผลิตทิ้งออกมาก สามารถเพาะปลูกได้แทบทุกชนิด และความพิเศษของพื้นที่จังหวัดจันทบุรีคือไม่ว่าจะปลูกผลไม้พันธุ์ใดก็จะได้ผลผลิตที่ดีกว่าพื้นที่อื่น จึงทำให้จุดนี้เป็นจุดขายได้อย่างดี การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดของคนสมัยก่อนในการทำการเกษตร แต่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีการจัดทำโปรแกรมประกอบด้วยกิจกรรม 2 ด้านคือ ด้านการเกษตรนิเวศวิทยา และการท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะนำไปสู่ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น และจะกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือของประชาชน ในต่างประเทศระบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของ "Las Colinas" เป็นการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวแบบครอบครัวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการบริการให้กับนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพในบริเวณพื้นที่แหล่งใหม่โดยเฉพาะการท่องเที่ยวในพื้นที่ชนบทที่อยู่ห่างจากตัวเมืองออกไป ซึ่งชุมชนท้องถิ่นมีการทำงานร่วมกันมีวิถีชีวิตอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่เดียวกันเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสธรรมชาติและกิจกรรมทางการเกษตรของชาวชนบท (อ้างในวรพล

วัฒนธรรมของชุมชน, 2544) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นความต้องการให้มีการกระจายรายได้ไปยังท้องถิ่นอย่างแท้จริง ด้วยการนำนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนโป่งน้ำร้อนในภาคเกษตรกรรม และศึกษาหาประสบการณ์ความรู้ ในขณะที่นักท่องเที่ยวจะได้ประโยชน์จากการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนด้านเกษตรกรรม นักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมได้โดยสัมผัสกับลักษณะเด่น มีการสาธิต การเก็บเกี่ยวผลไม้ ร่วมชิมผลไม้ได้ หรือการซื้อสินค้าทางการเกษตรโดยสามารถเลือกเด็ดได้เอง ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ

1.2.3 การจัดการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชนโฮมสเตย์ (Home stay) คือการจัดบ้านของชาวบ้านที่มีห้องหรือพื้นที่พอจะรับแขกผู้มาเยือนได้ โดยเจ้าของบ้านมีความยินดีที่จะแบ่งบ้านให้นักท่องเที่ยวได้เข้าพัก ทั้งเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวต่างเปิดใจที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยที่ทั้งสองฝ่ายต่างมีความพึงพอใจและทราบรายละเอียดของกันและกันก่อน นักท่องเที่ยวที่ต้องการเรียนรู้วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ที่บ้านจะได้เข้าอยู่อาศัยร่วมกับชาวบ้าน ได้เรียนรู้วิถีชีวิตด้วยการเข้ามาสัมผัส และใช้ชีวิตเช่นเดียวกับชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ทั้งการนอน การบริโภคอาหาร การดำเนินชีวิต โดยชุมชนไม่ต้องจัดเตรียมให้ความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยวมากนัก ชาวบ้านอยู่อย่างไร นักท่องเที่ยวก็อยู่อย่างนั้น ชาวบ้านเพียงแต่เตรียมห้องพักให้เป็นสัดส่วนและอาหาร ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับที่ชาวบ้านบริโภคตามปกติ ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวลักษณะนี้จะทำให้ชาวบ้านนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ โดยไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายมากนัก ซึ่งชุมชนเองก็สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง และลักษณะการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นี้อาจมีการจัดการโดยต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางวัฒนธรรมของชุมชนร่วมด้วย เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้านขึ้น อาจสามารถทำได้โดยให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยวให้ต้องมาก่อน รวมทั้งทำความเข้าใจถึงข้อดี ข้อเสีย และความสามารถในการจัดการของชุมชนแก่ประชาชนด้วย เนื่องจากการจัดการบ้านพักแบบโฮมสเตย์นี้อาจทำให้เกิดการล่วงเกินความเป็นส่วนตัวของเจ้าของบ้านบ้าง ซึ่งชาวบ้านก็ต้องเปิดใจเพื่อเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักท่องเที่ยวด้วย การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นการจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่นักท่องเที่ยวจะสามารถเข้าพักอาศัยค้างคืนในหมู่บ้านกับประชาชน โดยเจ้าของที่พักนั้นได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ภายใต้วัตถุประสงค์เจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ซึ่งการรับนักท่องเที่ยวมาพักค้างคืนด้วยนั้นทั้งสองฝ่ายต้องพึงพอใจและยอมรับเงื่อนไขการเข้าพักระหว่างกันก่อน

1.2.4 รูปแบบผสมผสานระหว่าง 3 รูปแบบข้างต้น โดยคำนึงถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก เช่นนักท่องเที่ยวที่สามารถพักผ่อนได้ และต้องการสัมผัสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ชุมชนอาจเสนอกำหนดการท่องเที่ยว 1 คืน 2 วัน โดยพักผ่อนแบบโฮมสเตย์ที่บ้านพักชุมชน รวมอาหารเช้าแบบพื้นบ้าน หรืออาจร่วมประกอบอาหารกับชาวบ้านได้ ซึ่งนักท่องเที่ยวจะสะดวกในการพักมากกว่าที่จะต้องเดินทางเข้าไปพักในตัวเมืองจันทบุรี ส่วนกิจกรรมในภาคกลางวันในวันแรกเป็นการชมสวนผลไม้ และชิมวิธีการทำการเกษตรของชาวบ้าน ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยวิธีการเยี่ยมชมอาจใช้วิธีการเดินชมหรือปั่นจักรยาน แล้วแต่ความต้องการของนักท่องเที่ยว กิจกรรมในวันที่สอง พานักท่องเที่ยวผจญภัยด้วยการล่องแก่งลัดเลาะไปตามลำน้ำคลองโป่งน้ำร้อน ที่มีระยะทาง 10 กิโลเมตร โดยการท่องเที่ยวแบบล่องแก่งอาจเป็นการล่องแก่งอย่างเดียว หรือล่องแก่งไปพร้อมกับการแวะจอดให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมสวนผลไม้ซึ่งอยู่บริเวณสองข้างทางการล่องแก่ง โดยเสียค่าผ่านประตูเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านเจ้าของสวน นักท่องเที่ยวสามารถเด็ดชิมผลไม้ได้เต็มที่ แต่ไม่สามารถนำกลับไปรับประทานได้ หลังจากนั้นแวะซื้อผลไม้จากสวนเพื่อเป็นของฝากโดยสามารถเลือกเด็ดได้จากต้น รูปแบบดังกล่าวนี้เป็นเพียงตัวอย่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบผสมผสานที่น่าจะเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่อำเภอโป่งน้ำร้อน และเป็นรูปแบบที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จึงน่าจะเป็นรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1.3 ด้านผลประโยชน์ของชุมชน ผลประโยชน์ของการท่องเที่ยวในรูปแบบของรายได้มีส่วนสำคัญต่อชุมชนแหล่งท่องเที่ยวมาก เนื่องจากชุมชนโป่งน้ำร้อนเป็นชุมชนที่มีรายได้จากการเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนจำเป็นที่จะต้องให้ชุมชนมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น เพื่อที่จะได้สามารถนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ส่วนหนึ่งก็เพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชน ดังนั้นการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมก็ควรที่จะสามารถทำให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์ที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้ความสำคัญกับกิจกรรมการท่องเที่ยวและช่วยกันดูแลรักษาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไปได้ ซึ่งผลประโยชน์ของชุมชนเกิดขึ้นจากการดำเนินการดังนี้

1.3.1 การตลาดการท่องเที่ยวของชุมชนโป่งน้ำร้อน ต้องมีการจัดการการตลาดการท่องเที่ยวของพื้นที่ที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้ เป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวคือต้องการให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวและไม่ก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ดังนั้นการจัดการด้านการตลาดก็ควร

มีรูปแบบที่เน้นกลุ่มเป้าหมายคือนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีความต้องการที่จะมาท่องเที่ยวเพื่อ การอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างแท้จริง ซึ่งสามารถดำเนินการตามส่วนประสมทางการตลาดได้ดังนี้

สินค้า (Product) สินค้าทางการท่องเที่ยวของตำบลโป่งน้ำร้อน จัดได้ ว่าเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ซึ่งมีสภาพธรรมชาติสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ที่เป็นเส้นทางสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์และต้องการเรียนรู้สภาพ

ราคา (Price) การตั้งราคาควรให้มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวกลุ่ม เป้าหมาย เช่นนักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และต้องพิจารณาต้นทุนต่างๆ ที่ต้องใช้ด้วย เช่น ค่าที่ พัก ค่าอาหาร ค่าแรงงาน ซึ่งต้องมีความเหมาะสมและสร้างความพึงพอใจแก่ทั้งชุมชนและนัก ท่องเที่ยว

ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) การเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวของ ชุมชนโป่งน้ำร้อนโดยการประสานความร่วมมือกับผู้ประกอบการท่องเที่ยวหรือบริษัทนำเที่ยว ต่าง ๆ ที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามาส่งแก่คลองโป่งน้ำร้อนอยู่แล้ว โดยเสนอทางเลือกให้ผู้ประกอบการ ทราบ นอกจากนี้ยังควรจัดเสนอไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยตรง เช่น ติดต่อสถาบันการศึกษาที่ ต้องการเข้ามาท่องเที่ยว

การส่งเสริมการตลาด (Promotion) การโฆษณาประชาสัมพันธ์รูปแบบ การท่องเที่ยวของชุมชนโป่งน้ำร้อนมีความจำเป็นมาก เนื่องจากรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบ ใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการประชาสัมพันธ์โดยสามารถผ่านสื่อต่างๆ ได้ หลายทาง เช่น วิทยุ แผ่นป้าย เว็บไซต์ หนังสือส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งการส่งเอกสารไปยัง หน่วยงานราชการต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์ไม่ควรมีมากเกินไป เพื่อป้องกันไม่ ให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามายังชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจสร้างผลกระทบต่อชุมชน การส่งเสริมการ ตลาดนี้อาจจะมุ่งไปยังกลุ่มเฉพาะ เพื่อให้ได้นักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและต้องการเรียนรู้ชุมชน อย่างแท้จริง เช่นในสถานศึกษา เป็นต้น

1.3.2 ประสานความร่วมมือกับผู้ประกอบการ เนื่องจากที่ผ่านมาชุมชน กับผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยวไม่ค่อยได้มีการประสานความร่วมมือกัน จึงทำให้ชุมชนไม่ได้รับ การกระจายผลประโยชน์ ซึ่งส่วนหนึ่งก็เนื่องจากชุมชนไม่มีความพร้อม เช่นในเรื่องอาหาร ที่พัก และถ้าหากชุมชนมีการจัดการในเรื่องดังกล่าวแล้ว การประสานงานกับผู้ประกอบการจะทำให้ ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากขึ้น และลักษณะการดำเนินงานของผู้ประกอบการ

เป็นการดำเนินกิจกรรมการส่องแก่งพร้อมอาหาร 1 มื้อ จึงทำให้นักท่องเที่ยวต้องทานอาหารในรีสอร์ทของผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยวขาดโอกาสในการเข้าไปอุดหนุนร้านอาหารของชาวบ้าน

1.3.3 การให้ผู้ประกอบการที่เข้ามาใช้พื้นที่ในการส่องแก่งหักรายได้ส่วนหนึ่งให้กับชุมชนโป่งน้ำร้อนเพื่อที่ชุมชนจะใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น การดูแลคลองโป่งน้ำร้อน การจัดการขยะจากนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งการหักรายได้จากผู้ประกอบการนี้อาจคิดจากการส่องแก่งต่อเที่ยว ในปัจจุบันนี้การส่องแก่งคลองโป่งน้ำร้อนยังไม่เคยมีการหักรายได้จากผู้ประกอบการใดๆ ทั้งสิ้น แต่ภาวการณ์ขัดข้องต่อปัญหาจากการท่องเที่ยว ชุมชนได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

1.4 ด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพของตำบลโป่งน้ำร้อน พบว่าทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนโป่งน้ำร้อนถือว่าเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญมากที่สุดได้ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนจำนวนมาก และก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม ทรัพยากรธรรมชาติที่มีความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนก็มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชุมชนอย่างมาก การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ท่องเที่ยววันนั้น ๆ โป่งน้ำร้อนเป็นชุมชนซึ่งมีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทั้งพืชพรรณและสัตว์ป่า โดยการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในชุมชนปัจจุบันนี้ไม่ได้เป็นเศรษฐกิจที่สำคัญกับชุมชนมากนัก หากชุมชนไม่มีการท่องเที่ยวชุมชนสามารถอยู่ได้ แต่หากสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกทำลายไปชุมชนโป่งน้ำร้อนจะไม่สามารถอยู่ได้เลย เนื่องจากวิถีชีวิตของชุมชนที่ยังคงมีความผูกพันกับลำน้ำและป่าเขาอยู่มาก จึงควรมีแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้แก่

1.4.1 การจัดแบ่งเขตพื้นที่ในพื้นที่ท่องเที่ยว (Zoning) โดยเป็นการแบ่งพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวออกเป็นเขตต่างๆ ตามความสำคัญของระบบนิเวศและกิจกรรมที่ยอมรับได้ เพื่อควบคุมกิจกรรมของแต่ละพื้นที่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ยังอาจจัดแบ่งเขตพื้นที่โดยมีการจัดพื้นที่สำหรับนักท่องเที่ยวไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อป้องกันผลกระทบทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนด้วย รวมทั้งกำหนดและควบคุมกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถทำได้ในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากกิจกรรมบางอย่างของนักท่องเที่ยวได้ทำลายความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์

1.4.2 การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับของนักท่องเที่ยว โดยควรกำหนดขีดความสามารถในการรองรับปริมาณนักท่องเที่ยวของพื้นที่ และกำหนดระยะเวลาและช่วงฤดูกาลในการเข้ามาท่องเที่ยวให้ชัดเจน เพื่อให้สภาพธรรมชาติได้พักฟื้นและไม่สร้าง

ความกดดันให้กับพื้นที่มากเกินไป โดยต้องให้ชุมชนตระหนักอยู่เสมอว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงกิจกรรมที่สร้างรายได้เสริม จึงควรที่จะทำอย่างพอเพียงไม่ควรที่จะเห็นแก่ประโยชน์ของรายได้มากเกินไปจนความสามารถที่จะรับได้ ซึ่งไม่ส่งผลดีแก่การท่องเที่ยวและพื้นที่ท่องเที่ยวที่อาจได้รับผลกระทบจนไม่สามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อีก

เมื่อพิจารณาจากการสัมภาษณ์แบบกลุ่มแล้วแนวทางที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติควรเป็นไปในรูปแบบขององค์กรกึ่งอิสระไม่เป็นทางการจนเกินไป โดยมีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในการจัดรูปแบบองค์กร บทบาทในการมีส่วนร่วมได้แก่ การให้ข้อมูล การวางแผน การจัดการควบคุมดูแล การจัดบริการ การจัดกิจกรรมอนุรักษ์ หากชุมชนมีส่วนร่วมมากหรือมีอำนาจเพียงพอในการควบคุมการท่องเที่ยวก็จะช่วยให้เกิดการพัฒนาคอนได้ อย่างดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น โดยการที่จะให้ชุมชนมีส่วนร่วมสิ่งสำคัญที่จำเป็นที่สุดคือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในรูปแบบของการท่องเที่ยว การดูแลรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก